Јени мәктәб 1353
1928
N 1-12

Barometrə vəzifəsi qərən nəbatlar.

Havanın və by vasitə jlədə həvaja ajid bir çok hadisələrin dəjiзiqliqlərini kejd edən alətin barometrə adlandıgı hamıja mə' lym dyr.

Barometrə havadaqı təzjikin artyb əqsilməsini qəstərir; havanın təzjikini əlçməqlə məзgyl olan alimlər qərmuзlərqi rutybət artanda barometrədəqi civə sutyny enir, jə'ni təzjik azalır; əqsi vaki oldykda "rtybət azaldıkda„ sutyn juqsəlir jə'ni təzjik artır.

Bynynla əlakədar olarak ryzqar, jagmyr, xoз hava və sajir cəvvi hadisələr baз verdiji mə'lym bir зejdir; xus, silə təzjikin birdən birə azalması mutləka jagmyra və fyrtnajə səbəb olyr.

Əlbəttə barometrə tədariqi hamıja mumqun dəjil, hələ qəndlər də„qi havadaqı hadisələri əvvəlcədən əqrənməq ən zijadə byra insanlarına lazımdır„ heç tapılmajır. By halda nə kajırmalı, havaji hadisəlrdən kabakca xəbərdar olmakdan məhrymmy kalmalı? xejir. Bynyn çarəsi var, by hadisələri əvvəlcədən xəbər verən bir çok nəbatlar mevcyddyr, bynlardan əlqəmizdə tapılan bir neçəsini okycylara səjləjəq.

Qəlin barmagı

Jaj qecəsini ormanda qeçirənlər, qəlin barmagı çiçəqinin oraları qezəl koky ilə dyldyrdygyny səjləjirlər. By nəbata jakından baksanız, agaclara, qollara sarmaзdıgını qərərsiniz; çiçəqin kyrylvзynda bir xusysijjət var. Xəlkin ad yjdyrmakdaqı məharətini by çiçəqin kyrylyзy daha qezəl isbat edir, Jaзıl japrak uzərindəqi ag-sarımsı çiçəqləri dogrydanda qəlin barmagına bənzijir.

Çiçəqin jykarısı aзagızına bakanda qəniзdir, iqi dodagı var, qunduz tiq və kapalı dyryr; akзam olynca qecə qəpənəqlərini də'vət için baзını əjir, dodaklarını açır, ətrafə qezəl ij saçır. Xoз kokysynyn xatiri için bagbanlar byna bagçada jer verirlər. By qun ətirli qəlin barmagı bagçalara xoз rajıhələr saçmakdadır.

By çiçəqdən hava hadisələrini əjrənməq mumqundur; o barometrə vəzifəsi qərə bilir. Jagmyryn jagmasına 15-20 saat kalanda qəlin barmagı dyjyrqi havada rutybət artmıзdır, o zaman halını dəqiзdirir. Nəm qeçməq için məsamələrini qəniзlədir, çiçəjin jagı artar "ətər jagı təbəxxur etdir„, byxarlanmagın nəticəzi olarak çiçəjin kokysyda qəsqinləзər.

Əɡər havalar sɩcak qeçəcəɡ olyrsa by hadisənin tərsi əmələ ɡələr; jə'ni məsamələr kapanar, təbəxxur dajanar, koky dyjylmaz; bojləliqlə rajihənin çokalɩb azalmasilə havada olacak dəɡiʒiɡliɡi bilməɡ olar

Ag kanat

Bataklɩklarda, dyrgyn sylarɩn qənarɩnnda bitən bir nəbat var. Qөqunun ʒəqli surunən ılana okʒajɩr; çiçəjinin otyragɩnda, "çəldən jaʒɩl' içəridən ag„ kanada okʒajan xusysy bir uzuv var, byna „ag kanad" dijərlər. Kanad, çiçəɡi ʒəmsijə qibi өrtur. Bə'z vəktlərdə kanad birdən birə açɩlɩr, çiçəɡlə bynyn arasɩnda duz bycak əmələ ɡəlir. Bir çok təcrubələr ɡөstərmiʒdir qi nəbatɩn by halɩ havalarɩn jagmyrly qiçəcəjini xəbər verir. ɡunəʒli havalarda isə kanad çiçəɡə qip japɩʒɩr.

Çiçəq nəbatɩn dajimi bir hissəsi olmadɩgɩndan çok өmur surən kɩsɩmlarɩ ilə havaji tə'jin etməɡ daha əlveriʒlidir. Byna ɡөrə çiçəɡlərdən bir iqi numynə ɡөstərib baʒka hissələrə qeçəq.

Hind kamɩʒɩ

Qəndlilər içın havadaqɩ dəɡiʒiqliɡi bilməɡdən өtru hind kamɩʒɩ dejilən məʒhyr nəbatɩ jetiʒdirməɡ daha əlverıʒlidir. Byny çok jerdə, evdə saklɩjɩb barometrə qibi istifadə edirlər.

By kamɩʒɩn jyrdy Bengala və Birmadɩr. Oralarda bataklɩklarɩn, nəhirlərin qənarɩnda jetiʒərəq qeçilməz ormancɩklar husylə ɡətirirlər. Havadaqɩ təbəddulatɩ duzɡun xəbər verdiɡləri için jerlilər by nəbatɩ çok əziz dytyrlar. Jerlilər dejirlər qi; „kamɩʒ aglajɩr, jagmyr olacak". Dogrydanda sabahlejin saat 8-10 raddələrində japraklarɩn quncundə ɡөz jaʒɩna okʒajan sy damcɩlarɩ ɡөrunur. Bir muddət sonra kyryjyr. Həman sy damlalarɩ havanɩn jagmyrly qeçəcəjini ɡөzləməɡdən өtəri ən dogry niʒandir.

Hind kamɩʒɩ Bengala və Birmada jagmyry 25-30 saat əvvəl xəbər vərir. Fəkət jyrdyndan ajrɩlɩb bizim ʒərajitə duʒənlər jagmyry 6-8 saat kabak xəbər verə bilirlər.

Ev ʒarajitində jetiʒdirilən hind kamɩʒɩnɩn havadaqɩ təbəddulatɩ ɡөstərməq xusysynda olan məharəti o kədər duzɡundur qi Almanlar byna „jagmyr agacɩ" adɩnɩ vərmiʒlər. Cənybi almanjada həman hər evdə jetiʒdirilir.

Cənybi almmanjada həman hər evdə jetiзdirilir, və yndan bir barometrö qibi istifadə olynyr.

At qəstanesi

Belə zən edirlərqi, at qəstanəsinin ·jyrdy зimaı jynanıstandır. ·Oradan dunjanın hər jerinə jajılmıз, bytun insan ajagı dəqən jerlərdə byna təsaduf etməq mumqundur. Jijirmi mətrə kədər juqsəqliqi olan by agacın sərin qəlqəsi vardır. Insanlar at qəstanəsini bylvarlarda, xijabanlara səsli qimqələrdə, saqit kəbristanlarda, əqirlər.

At qəstanəsinin odyny jymyзakdır. Kakasını kıзda ac kalan qeçi və dongyzlar jijirlər. Bir necə parcadan əmələ qələn japragı təzə iqən bəjaz tujlər ilə ərtulu olyr., bəjuduqcə tujlər təqulur., jalnız sapa jakın jerlərdə kalır.

At qəstanəsinin japragı həvanın təbəddulatını bildirir, bizə jardım edir. Jagmyr jagmaga 20-50 saat kalanda sapın aзagısına jakın, tujlu jerdə bir cur japıзkanlı usarə çıkır, bəzən o kədər çogalırqi damla зeqlində jerə akır. Bə'z vəkt japragın butun sethi luzycy və japıзkanlı usarə ilə ərtulur. Usarənin cıkmadasi bir qun kabak jagmyr jagacagını bildirir.

Katır kyjrygy

Havadaqı dəqiзiqi „katır kyjrygy“ ilə də əqrənməq olar. By nəbat ormanların kojty, sylak jerlərində, batakların qənarlarında jetiзir. Dikkət qezilə bakanda iqi curə dal-bydagı oldygy nəzərə carpır. Bir parasının ycynda зiз paparga okзajan kisim varqi toxmyndan ibarətdir, bir parasında bynlar jokdyr.

Əqər subh tezdən cevan katır kyjryklarından birisinin qevdəsini sındırıb bygymyna baksanız bir mikdar usarə qerəceqsiniz. Əqər həva ajdın qunəзli olacaksa usarə bygyma heddindən zjadə toplanacakdır. Jok jagmyrly qəcəcəq isə usarənin mikdarı nisbətən azalacakdır.

Əlbəttə tazəcə sınaga baзlajanlar için birdən birə duzqun, tə'jin etməq mumqun olmajacak, qərəq bynyn uzərində bir kədər mələqə qəsb edilsin. Bir necə sınak japyp usarənin mikdarı ilə tanıз oldykdan sonra „katır kyjrygyndan“ barometrə qibi istifadə edilə bilər, fəkət bir зeji xatirdə saklamalıdır, tecrubə için gajiet qənc qevdə qeturməq lazımdır. Çunqi kocalarda qevdə odynlaзır. Bynyn neticəsi olarak lazımı kədər usarə toplana bilməjir.

Saat çiçəqi

Yзakların saat çiçəqi dediqləri nəbatda by xusysda iзə jarar. By nəbat koryklarda, çəmənlərdə jetiзir. Jaзıl zərif otlardan uzərindəqi rənqləri ilə seçilir. Uzərində bir baзı toparlak diqər ycy ibrəjə bənzəjən bir çok kisimlər qerunur. Toparlak baзı tuqlər ilə ərtulubdur, yзakların byna saat çiçəji adı verməlari boз jerə dəqil. Jaj qirincə ko'ryklara qedib haman ibrəjə bənzəjən kisimləri toplajır, toparlak baзını kol və ja xod jakalarına sahcırlar, ibrə byryldygy zaman saat fənarı qibi javaз javaз kıvrılır, sy gyrydykdan sonra təqrar saat fenarı qibi javaз javaз açılır.

Yзakların japdıkları təcrubədən belli olyr qi rutybət artanda ibrə kıvrılır, azalanda açılır.

Dogrydanda havanın rutybəti artanda, jagmyr jagmaga bir neçə saat kalanda ibrə javaз javaз kıvrılmaja baзlajır. O vakt byna bakarsak jagmyr jagacagını muəjjən etməq olar, havalar kyrak qeçəcəq isə ibrə jyvarlak baзının uzərində dim diq dyryr.

[1]) BIJOLOZYNYN MUVƏFFƏKIJJTLƏRI

"Proofessor K. C. Mullərin sun'i syrətdə irsi deqiзdirmə iзlərinden„.

Son onbeз ildə Rontqen зuaјı cyr bə cyrə jerlərdə iзlədilməje baзladı: həqimliqdə, maqinə kajırmakda, tokymacılıkda, nəbatatda, kristallografjada, qimijada və bəjlə bir çok jerlərdə. Əmma by зuaın ilm və fən aləminə bəxз etmiз oldygy fajdalar bynynla tamam olmajır, dalı da qəsilməjir, By adət xaricində olan зuaın tetbikatı hələ japılmakda davam edir.

Rontqen зuaının son tətbiki jerlərindən birisi də irsə olan te'siri oldy. Sun'i syrətdə irsi dejiзdirməq jolyny jakında qəзf və e'lan edən professor Muller by зua' vasitəsilə hejatdaqı istifa dəvrini 10-15 dəfə surətləndirdiqini səjləməqdir.

Hejvanların muhitə javaз javaз yjuзmaları və bynynla əlakədar olarak deqiзmələri məsələsi hamıja mə'lymdyr, və qenə mə'lymdyr qi by dəqiзmə məsələsindən ətəri yzyn vəktlər və qah-qah əsirlər lazım olyrdy. Mullerin qəзfi iddia edir qi by dəqiзməji 10-15 dəfə surətləndirməq mumqun olacakdır.

By hisabdan 150 ildə hejvan və nəbatlar uzərində ja təbiji və ja xod suni syrətdə əmələ qətirilən dəqiзiqlər, (isdifalar) 10 ildə;

[1]) ryscadan "Iəзarə„ məcmyəsindən iktibas.

100 ilin qi 7,5 ildə əmələ qələ bilcəqdir. By qəafin hejvan və nəbatın nəvlərini dəqiədirməq xusysyndaqı əhemimijjətini hər qəs takdir edər.

Mujlərin, dikkətə 3ajan olan by qəafini 3ərh ejləmədən kabak, istifa usylilə (padbor ilə) həjvan və nəbat nəvlərinin nə cur deqiədirildiqindən danı3ak:

Binlərcə nusxə nəbatların içində hər zaman bir-iqi danə, təbii haldan çıkan nusxə tapmak mymqun olmakdadır. Bə'zi vakitdə tuvejc və qə's mikdarı az və jaxyd çok ola bilir, bə'zi vakitdə qevdənin təbiiliqdən çıkarak yzyn və jaxyd qedəq qeqərməsi mumqun olyr, və bəjlə...bəjlə... By cur hadisələrə təbiijjatda mytasijon (ibda') dejilir.

Fərz edəq qi, jeni cinsdə ag lalə əmələ qətirməq istəjiriq, by nəbatın əqilmi3 oldygy və jaxyd təbii halda qejərmi3 bylyndygy sahədə qi, nusxələrin içində ən zijadə ag çiçəqə maliq olanlarını ajrarık, toxymyny xusysice dərərəq saklarık, qələcəq il jerə səpəriq, əmələ qəlecəq lalələrin içində 3ubhəsiz by dəfədə qezə çarpası kədər agları olacak, təqrar ən qerqəmlilərini ajırarık və bejləcə bir neçə il davam ejlədiqdən sonra çiçəqi fəvkəl'adə ag olan lalə jeti3mi3 olyr.

Byna „istifa“ dejərlər' ezu də sənajə'də çok i3lənir, əməlijjatıda by kədərlə bitməjir, bir çok murəqqəb i3ləri də var, biz byrada umymy və ana xətləri qestərməqlə iqtifa ediriq.

Jykarıda səjlədijimizdən qerulurqi by usylilə jeninəvdə bir nəbat əmələ qətirməq mumqun olmajır, amma ba3langıcı ilə sifətcə təfavytly olan cinslər mejdana qətirilmi3 ola bilər. Əvvəlqi ba3langıc nəbatilə sonqi arasında isə yzyn və çok pilləli nərdijanlar bylynyr.

Ajdın oldy qi, „istifa“ ancak mytasijona seqənir, əqər nəbatlar və hejvanları havi oldykları nəma, jolyndan azıb qah-qah ezqə sifətlər ilə mejdana çıkmasajdılar, ony sun'i cinsləri əldə ejləməq haradan mumqun olardı?

Adi 3ərajitdə mytasijona ogramı3 nəbat və hejvan tez-tez və çok mikdarda tapılacak olsajdı, alimlər istifajı çok kabaka aparar və jeni-jeni nəbat və hejvan cinsləri əmələ qətirərdilər. Mytasijon da ancak sun'i syrətdə japılmalı idi, by da təəssufqi mumqun olmajırdı.

Sun'i mytasijony əmələ qətirməji alimlər ondan etəri bacarmırdılarqi əsasən by hadisənin səbəbi elm və fəncə hələ mə'lym dejildi.

یڭی مکتب

سایی: 1 / 46-47 — یانوار — ییل: 5 / 1928

آذربایجان خلق معارف قومیسارلیغی
دولت علمی شوراسنک فنی‌یه راغوژی بولمه‌سی اورغانی

آذربایجان دولت نشریاتی
باکو — 1928

آذرنشر

مطبعه‌سینده باسیلدی

باکو، بالشوی مارسقوی و قرسنوپره‌سنه‌نسکی کوچه‌لرک کونجینده، نومرو 16/36

باش‌مطبوعات مدیرلگی 609 سفارش 161 سایی 000،

عمومی قسم

لەنین‌سز دورت ایل

بو گون دونیادا الڭ بویوك سایلان پرولەتار **بولشەویك فرقەسی،** 30 ایل ایچریسینده لەنینڭ اوز رهبرلگی آلتیندا قوریلاراق میدانا چیقمشدر.

لەنینڭ بلاواسطه رهبرلکی آلتیندا، بو فرقه **اوچ بویوك انقلاب باریقادلارینداکسکین** و آغیر مبارزه آپاراراق، نهایت روسیەنڭ ملکدار قاپیتالیست قوریلیشینا **غالب گلمشدر.** بویوك اوقتیابر انقلابی قطعی اولاراق اسکی قوریلیشی آرادان کوتورمشدر.

اوقتیابر انقلابی لەنینڭ رهبرلکی آلتیندا مطلقیتلی ملکدار قوریلیشی‌نڭ بیوروقراتیزم ماکیناسینی سیندیراراق، دونیادا برینجی دفعه معین فورمایا مالك **پرولەتار دولتی سیستەمینی** میدانا چیقارمشدر. بو پرولەتاریات دولتی ایسه، تدریج ایله **سوسیالیزم جمعیتی** قورماغی اوزینه اساس مقصد کوتورمشدر.

لەنینڭ رهبرلگی آلتیندا روسیه پرولەتاریاتی **آغیر اوقتیابر انقلابی گون لرینی، وطنداش محاربەسینی، قاپیتالیست تصرفات تطبیقینی** کیچیر ـ دیگی کبی، بزم ایچین الڭ چتین، آغیر و خوش گلمەین بیر تدبیره (لەنین) **یڭی اقتصادی سیاسته کیچدی.** اساس مقصد اوغریندا اقتصادی رجعته یول ویردی. یڭی اقتصادی سیاستڭ **برینجی ئەتابینی بز** لەنینڭ وقتیندا، اونڭ رهبرلگی آلتیندا آپاردق. لازمی اقتصادی رجعتدن سوڭرا، قوەلرمزی توپلا ـ یاراق، نظاما سالاراق **ایکنجی ئەتابا کیچدك**. بز بلا واسطه سوسیالیزم قورماغا باشلادق.

ایکنجی ئه‌تابك باشلانغیچیندا، سوسیالیزم قوریلیشینا باشلادیغمز زماندا، فرقه‌مز **بویوك رهبرینی و معلمینی ایتیردی.** اوندان سوڭرا بزم موفقیتمز، ایلری کیتمه‌مز آنجاق **له‌نینك وصیتلری، گوسترشلری ، له‌نینیزم اساسلاری اوزره اولابیله‌ردی.** له‌نین‌سز کیچبردیگمز بو دورت ایل گوزلجه ثبوت ایدیرکه، له‌نین رهبرلگی آلتیندا تجربه‌لنمش **و تربیه‌لنمش فرقه‌مز** ئوز عهده‌سینه‌دوشن‌بر چوق چتینلکلری و بویوك‌مسئله‌لری موفقیتله حل ایده بیلمش و بوتون بو ایشلرده له‌نین یولیندان چیقمامش فرقه‌مز سوسیالیزم قوریلیشی ایشینده بویوك موفقیتلر الده ایتمشدر.

له‌نینك اڭ بویوك وصیتلریندن بریسی **فرقه‌مزڭ برلگینی** **قوممونیست‌بین‌المللنك** برلکینی مدافعه ایتمك، اونی گوزله‌مك ایدی.

له‌نینڭ وفاتیندان چوق کیچمه‌دیکه فرقه‌مزڭ برلکینه **برینجی سوء قصد اولیندی:**

تروتسکیزم له‌نینیزمك تشکیلات اساسلارینی تفتیش ایتمك ایسته‌دی. بو برینجی سوء قصد **بیر سسله** پروله‌تاریات طرفیندن، فرقه‌مزڭ **جدی تشبثلری** سایه‌سینده دفع ایدیلدی. اما تروتسکیزم فرقه برلکمزی پوزماق **فکریندن ال چیکمه‌یوب،** داهادا کسکین بیر درجه‌ده علیهمزه چیقدی. بو دفعه تروتسکیزم **آرتق فرقه‌مزڭ، بولشه‌ویزمك ایده‌ئالوژی اساسلارینی قیرماق ایسته‌ییردی.**

مخالفلرڭ فرقه ایله مبارزه‌سی و اونڭ ایچریسینده اغتشاش‌یاراتماق‌فکرلاری فرقه‌مزڭ 14 ینجی قورولتاییندان سوڭرا داهادا شدتلندی.

2 ایلدن زیاده فرقه‌مز یارم منشه‌ویك (Неоменьшевизм) غروپینا چوریلمش و برلشمش مخالفلر ایله قطعی مبارزه آپارماق مجبوریتینده قالدی. بو غروپا کوهنه **تروتسکیستلر و اونلارلا** برله‌شن بیر نیچه فرقه لیده‌رلری داخل اولوردی.

15 ینجی فرقه قورولتاییی، له‌نینك تاپشیریغینا عمل ایده‌رك،فرقه‌مزی داغیتماق‌ایسته‌ین، یولینی آزمش‌مخالفلر ایله قطع علاقه ایتدی.اونلاری له‌نین فرقه‌سیندن کنار ایله‌دی.

واحد لەنین فرقەسی بیر مسئلە، آزمش مخالفلردن آیریلاراق، **اوز دمیر** برلیگینی داهادا محکملتدی.

لەنین، فرقەمز ایچریسینده، قوممزه ایناننمایانلارك **اساس‌سز قورقویا دوشنلرك برینجی دشمنی ایدی.**

لەنین آیدینجاسینا دوشونیردیکه، بز قاپیتالیست دولتلاری طرفیندن احاطه اولینمامزا باقماياراق **نه اینکه** «**تك باشینا**» حتی اونلارلا **کسکین مبارزه آپاراراق**، اولکەمزده **سوسیالیزم قورمالیییق**. لەنین بو مسئلەدن **هیچ داریخمایيردی** و همیشه دییردی که: بز س. ش. ج. اتفاقیندا موفقیتله سوسیالیزم قورابیلەرك و بو ایشده **غالب گلەجگیك**.

بونك ایچین برینجی، شرط اولاراق لەنین فعله صنفی ایله، **کندلی کتلەسی آراسیندا سیقی رابطه و دوغری مناسبات** یاراتماغی تکلیف ایدیردی:

«قبول ایتدیکمز **یکی ایقونومیقا** ایله، اولکەمزده ملیونلارلا، کندلیلرك ایشلەتدیکی، **کندلی ایقونومیقاسی** آراسیندا رابطه یاراتمالی‌یيق» (لەنین). بونکلا بیله لەنینك پرولەتار دیقتاتوراسی شرایطینده کند تصرفاتی‌نك یکی تمایل آلاجاغینی قوئوپەراسیا واسطەسیله **سوسیالیزم قوران شهر، کند ایله علاقه** یاراداجاغینی گوریردی.

لەنینك **قوئوپەراتیف پلانینی حیاتا کیچیرمك مسئلەسی**، اونك وفاتیندان سوکرا، فرقەمزك اك بویوك مسئلەلریندن بری ایدی.

قوئوپەراسیا – **سوسیالیست** قوئوپەراسیاسی او وقت اولا بیلەر که، او سوسیالیزم **صنایعی ایله رابطەده** اولسون، بویوك ماکینەچیلك (Индустрия) اولمادان، سوسیالیزم ممکن دکل. بونك ایچین ینه لەنینك **اساس وصیتلریندن بریسینی** اونوتمامالی‌یق:

اولکەمزك تصرفاتیندا «آرتق درجەده قناعت ایدەرك الده ایتدیکمز هر بر بیغینتی‌نی، عالی ماکینه صنایعی یاراتماغا صرف ایتمەلی‌یك. ماکینەلشمه‌یه، ایلیقتریقلشمه‌یه، گیدروتورفا، وولخووستروی انشاسینا صرف ایتمەلیییك.» (لەنین) آنجاق عالی سوسیالیزم صنایعی‌نی ترقی ایتدیرمکله، ایلیقتریفیقاسیا پلانینی حیاتا

تطبیق ایتمه‌گله، استحصالانمزی یوکسلتمه‌گله، گیت ـ گیده صنایع محصولاتینی آرتیره‌اقلا‌ـ قوئوپه‌راسیا واسطه‌سیله بز اولکه‌مزدگ میلیونلارلا کندلی‌لرینی سوسیالیزم قوریلیشینا کیچیره‌بیله‌جکیك. اتفاقمزدگ سوسیالیزم قوریلیشی حقیندا، له‌نین طرفیندن یوریدیلان اساس قانون بودر.

دورت ایل له‌نینسیز. فرقه‌مز، له‌نینك تصرفات پلانینی حیاتا کیچیره‌رك بویوك موفقیتلر الده‌ایتمشدر. تصرفاتی نظاما سالماق احیا ایتمك ریقونستروقسیون دورینی کیچیرمیشك. گون گوندن سوسیالیزمه دوغری صنایعمزده ایلریله‌ییر. استحصالات قوه‌لرمز ایلدن ایله ترقی ایدیر. تصرفاتمزدا سوسیالیزم عنصرلرینی گری گیتمه‌گده اولان چین‌لرینی قویوب قاچان خصوصی قاپیتالی سیقیشدیرمادادر.

عموما استحصالات قوه‌لرمزدگ ترقی‌سینده صنایع تمایلی، کند تصرفاتینا نسبتا اوستون گلیر.

24/25 ینجی سنه‌ده بوتون خلق تصرفاتیندا **صنایع محصولاتی** کلیری‌ـ حربدن قبافکی قیمت اوزره 32,4% ایدی.

26/27 ینجی ایلده صنایع قسمی 38% ه قالقمشدر، کند تصرفات قسمی ایسه 62%ه اینمشدر.

دولت پلانینك کوستردیکی اوزره 27/28 ایلده عموم تصرفاتمزدا، صنایع حصه‌سینی 40,2% چاتدیراجاغیق. کند تصرفات قسمینی ایسه 159,8% ایندیره‌جکیك. (15ینجی فرقه قورولتاییندا یولداش ستالین ڭ معروضه‌سیندن)

پلانلی سوسیالیست تصرفاتی‌نڭ اهمیتی گیت‌ـ گیده آرتیر. له‌نینك ایلقتریق پلانی **حیاتاکیچیریلیر.** بوتون اولکه‌مزده یکی زاوودلار، فابریقالار، شاختالار، رودنیقلر، ایلیقتریق ستاسیونلاری تیکیلمه‌ده‌در. بونگلا برابر، زحمت و اداره ایشلرمزده قاعده‌یه دوشیر. سوسیالیزم قوریلیشی ایچین آرتق درجه‌ده اهمیتی اولان زحمت استحصالاتی‌دا آرتیر.

بش ایللك تصرفات پلانمز. مملکتمزده سوسیالیزم قورماغمزا چاتلی

ثبوتدر. او، بزده قاپیتالیست امتعه تصرفاتینندا اولان تصرفات آنارخیاسی‌نڭ اولما-
دیغینی گوستریر.

لەنین تعلیمینه اساسلاناراق 15 ینجی فرقه قورولتایی گلەجك تصرفات مسئلە-
لرمزی، سوسیالیزم قوریلیشی مسئلەلرینی تعیین ایتدی. 15 ینجی فرقه قو-
رولتایی‌نڭ گتیردیکی خطلر اوزره گیدەرسەك، اونلاری حیاتا کیچیرەرك،
س. ش. ج. اتفاقی‌نڭ خلق تصرفاتی‌نی، استحصالات قوەلرینی **چیچکلندیرە-
جك**، اونی یوکسك نقطەیه چاتدیراجاغق. تصرفاتمزدا سوسیالیزم عنصر-
لاری‌نڭ غالب کلمەسینه چالیشاجاغق.

اتفاقمزڭ استحصالات قوەلری‌نڭ آرتماسی ایله برابر، زحمتکشلرڭ (فعله
و کندلیلرڭ) **مادی وضعیتی‌دە ترقی ایدییر.** ایلدن ایله ملی کلیرمز آرتماقلا
اونڭ فعله صنفینه دوشن حصەسی‌دە آرتیر. ملی کلیرمزی گوستەرن رقملر:

25 - 1924 - اتفاقمزڭ ملی گلیری - 15.589 ملیون چەروون
26 - 25 - 29.9% 20.252 « »
27 - 26 - 11.4% 22.560 » »

دولت پلانینڭ قونترول رقملری‌نڭ گوستردیگینه گوره 27/28 ینجی ایلده
بز 24.208 ملیون چیروونا مالك اولاجاغق. (ستالین)

خلق تصرفاتی‌نڭ دائمی قسمی ایسه عمومی‌لشمش قسمینده یعنی
(обобщ. сектор.)
دولتی و قوئوپەراتیف صنایعی نقلیات، ایلیقتریفیقاسیایا اولنان خرج:

1924/25	1.251 ملیون چەروون
26/27	2.683 » »
27/28	3.456 » »

بونگلا بیغینتی‌مز 24/25 ینجی ایلده کی 42,8% دن 27/28 ده 65,3%
کیچەجکدر.

تصرفاتمزڭ عمومی‌لشمەمش قسمینده 24/25 Вложение ایلده کی 56,2%
دن 27/28 ده 34,7 اینەجکدر.

(ستالین)

اتفاقمزنڭ مرکزی قومیته‌سی طرفیندن بوراقیلان سوڭ **مانیفه‌ست** فعله، کندلی‌لرنڭ تامیناتی، مدنی و مادی حاللاری‌نیڭ ترقی‌سیچین داهادا کنیش بر نقشه آچدی. **یدی ساعتلك ایش** گونی‌نه کیچمك و کندده **اجتماعی سیغورتا یاراتماق** قرارلاری بزم سوسیالیزمایا گیتمه‌مزنڭ نه قدر بویوك بر حقیقت اولدیغنی آچیقجاسینا گوستریر. بو، فرقه‌مزنڭ له‌نین وصیتلری اوزرینده نه قدر **ثبات ایتدیکینی** بیلدیریر.

سوسیالیزم قوریلیشی‌نڭ سرعتله ایلریله‌مه‌سی ایچین بویوك بر شرطده استحصالات قوه‌لاری‌نڭ ترقی‌سی و اوندا سوسیالیزم عنصرلاری‌نڭ چوغالماسی مسئله‌سیدر. 14 ینجی فرقه قورولتاییندان سوگرا، له‌نینڭ وصیتلرینی کندده دوزگون سیاست آپارماق، شورالارنڭ جانلاندریلماسی مسئله‌لرینی حیاتا کیچیرمکله، فرقه‌مز کندلی‌لر ایله پرولتاریات آراسیندا **سیقی رابطه** یارادا بیلدی، یوقسول کندلی‌لر ایله اورتا کندلی‌لرنڭ اتفاقینی یاراتدی. بونگلا کندده قوئوپه‌راتیفلاشمه، ایلیقتریقلشمه ایچین، **قولچوماق ایله** مبارزه آپارماق ایچین گنیش میدان آچدی. له‌نین قوئوپه‌راتیف پلانی‌نڭ برینجی ئه‌تابی حل اولیندی. **ایمدی فرقه‌مزنڭ کندده اساس مسئله‌سینی خیردا-خیردا فردی تصرفاتلاری بویوك قوللقتیولاره چویرمك اولمالیدر.** 15 ینجی فرقه قورولتایی‌نڭ بو قراری کندمزنڭ ترقی‌سی ایچین یگی بیر جیغیر آچیر.

له‌نینڭ سوڭ وقتلرده فکرینی جلب ایدن اساس مسئله‌لردن بری‌ده **زحمت کشلرنڭ مدنی معارف ایشی ایدی.** او، مدنیت مسئله‌لرینی یاقین بیر دور ایچریسینده بزم ایچین اڭ جدی بیر مسئله حساب ایده‌رك همیشه، **اوقو، اوقو، ینه‌ده اوقو،** دییه‌ردی. او مدنی معارف جبهه‌سینده چالیشانلارنڭ مادی وضعیتینی یاقشیلاتماق فکرینی، تیز تیز یوریده‌ردی. بو جبهه‌ده‌ده فرقه‌مز بویوك موفقیتلر الده ایتمشدر. اما ینه‌ده فعالیت گوسترمه‌مز طلب اولنیر. بو ایشده آچیق ساحه هله گنیشدر. بونڭ ایچین بو گونکی گونمزنڭ شعاری-**مدنی انقلاب شعاری اولمالیدر.**

له‌نین تك‌جه روسیه پرولتاریاتی‌نڭ رهبری دگل ایدی. او، بین الخلق

پرولەتاریاتك، اسارت آلتیندا ازیلن میلیونلارلا **شرق خلقی‌نك داهیسی، رهبری ایدی. لەنین دنیا انقلابی رهبری-قوەمونیست بین‌المللی‌نك رهبری ایدی.**

قاپیتالیست اولکەلرینده کی آردی کسیلمز پرولەتاریات حرکانی، انگلترەدە عمومی تعطیل، آیلارلا دوام ایدەن معدن ایشجیلری تعطیلی، ویانا پرولەتاریاتی‌نك تعطیلی، آلمانیادا، فرانسادا کی گنیش فعله چیقیشلاری، مغلوب اولماز بویوك چین انقلابی، مارا کش، سوریا، هندستاندا کی حرکات، **قطعی صورتده، دنیا انقلابی‌نك مانیورا ایتدیگینی اثبات ایدیر.** بو انقلابك باشلانغجی 17 ینجی ایل بویوك اوقتیابر ایله باشلانیر.

دنیا انقلابی‌نك ترقی‌سینده، لەنینك زمانیندا اولدیغی کبی، ایمدی‌ده **قطع ایدیجی فاقتور س. ش. ج. اتفاقی‌در.** بوتون دنیا پرولەتاریاتی و شرق خلقلری بو اتفاقك تجربەسیندن درس آلاراق، اونك بین‌الملل **بر قوە اولماسنا** اینانیر.

لەنین یوقدر—اما لەنینیزم، لەنین تعلیمی، اونك وصیتلری، بویوك زحمتله یاراتدیغی قوممونیست فرقەسی دنیا انقلابی‌نك رهبری—قوەمونیست فرقەسی یاشاییر.

کندلی جوانلار مکتبلرینه دائر

رسول زادە م.

کندلی جوانلار مکتبی قارشی‌سیندا بر چوق وظیفەلر دورير. بو مکتبلر حاضردا کندده بولنان بر چوق نقصانلارك قاباغینی آلمالیدر.

بوتون مدنی اولکەلردە اولدیغی کبی شورالار جمهوریتلرینده و سوك وقتلرده آذربایجاندا کندلیلر، کندجیلگی براقاراق، شهرلرە دولماقدا و ایش‌سزلرك مقدارینی آرتیرماقدادرلار.

جوانلار مکتبی بو ایشك اقتصادی سببلرینی و معنوی علتلرینی اطرافیله تعیین ایتدیکدن سوکرا، گنجلری کندلی تصرفاتینا باغلاماق ایچین حیاتی و

تبلیغی وظیفه‌لری گورمه‌لیدر. بو کیبی ایشلرده چالیشان بزم بر چوق موسسه، تشکیلات و بونقلارمز واردر؛ جوانلار مکتبی یا بونلارا یاردمجی اولماق، یاخوددا بونلارك بر چوقلارینی یاردمجی گوتورمك یولیله سویلدیکمز وظیفه‌نی گورمه‌لیدر.

مکتب یالگز، اوز طلبه‌لری آراسیندا دگل، بوتون کندچیلر ایچینده بو وظیفه‌یی گورمه‌لی، تشکیلاتینی، طلبه‌لرینی بو اوغوردا ایشله‌تمه‌لیدر.

بو وظیفه ایله برابر ایکینجی بر وظیفه داها اونك بوینینا دوشور که اودا کندچیلری مدنی و قوالله‌قتیوی تصرفات آپارماغا حاضرلاماقدان عبارتدر. بو ایکی وظیفه تمامیله بر بری‌نك متممی‌در و مکتبك ایسه اساس مقصدینی تشکیل ایده‌جکدر.

ایمدیکی حالدا آذربایجان کندچیلری چوق اسکی معیشت طرزی ایله یاشاییر. تك باشینا تصرفات آپارماق، اورتاقلقدان قاچماق، یورتلاری بر برلریندن اوزاق دیکمك، اسکی آلت وادواتی برك دوتوب یکیسینه یاناشماماق، ایوده غیر صحی دولانماق و سائره و سائره... ایله سعادتلرینه آغر ضربه‌لر وورماقدادرلار.

دوغریدر، کندچیلری بو ضررلی یوللاردان قورتارماق ایچین شورا حکومتی‌نك تورلو‌-تورلو قومیسارلقلاری، تشکیلاتلاری چالیشیرلار؛ کند اوزکاری، ایزبه‌لری کند مکتبلری اللریندن کلنی اسیرگه‌مه‌ییرلر. آنجاق کند جوانلار مکتبی بونلارك الك بویوك کومکچیسی اولاجاقدر.

بو سایدیغمز صفتلر و اوندان بکله‌نن تورلو‌-تورلو اقتصادی و اجتماعی فعالیتلر گوستریر که کند جوانلار مکتبی، اولدیغی دائره‌ده شورا حکومتی و قوممونیست فرقه‌سی‌نك الك اعتبارلی استنادگاهیدر و سوسیالیزم قوریلیشیندا بزم او موسسه اساسلی کومکلر ایده‌جکدر.

کیچن ییل آذربایجان قضالرینده (6) و بو ییلده گنه (6) عدد کندلی جوانلار مکتبی آچیلمش. بونلارا علاوه ارمنی کندلیلرینه مخصوص بر کند جوانلاری مکتبی ده‌واردر که (600) ه قدر جوان کندلی‌نی اوقوتماقدادر. اوبرلاری ایسه تورکلرایچون آچیلمشدر.

بوندان علاوه، آذربایجان لەنین قومسومولی تشبثیله خلق معارف قومیسارلغی گیجەلر دوام ایتمك اوزره ایکی عدد کندلی جوانلار مکتبی آچماغادا قرار ویرمشدر، بو مکتبلردە گنه عین اجتماعی و اقتصادی مقصدی تعقیب ایدەجکدر. بورایا گوندوز تصرفات اوستینده ایشلەین گنج کندلیلر دوام ایدەجکلر.

گیجه اوقوناجاق «کندلی جوانلار مکتبی» اوچ ییللق اولاجاق 20، یاشینا قدر، بدنی و بویی تصرفاتا الویریشلی اولان جوانلار بورایا جلب اولیناجاقدر.

ایمدیکی حالدا کندلی جوانلار مکتبی‌نك مقداری، آذربایجان اراضیسینه باقاندا چوق آز گورونیر. بز هلەلکده بو مکتبلری تجربه ایچین آچمافدایق؛ شك‌سز بونلارك مقداری، گیتدیکجه کندلردە آرتیریلاجاق و آخردا کند تصرفاتی تعلیمی بوتون تشکیلاتیلا بو موسسەنك عهدەسینه ویریلەجکدر.

گلەجکده کند اقتصادیاتیندا بو قدر مهم روللار اوینامسی لازم گلن کندلی جوانلار مکتبینده تعلیم و تربیه هانکی اساسلارا استناد ایتمەلیدر؟

البته بورادا کی تعلیم و تربیه اسکی کند زراعت مکتبینده کیندن آیریلمالیدر. هر شیدن اول بورادا تحصیل ایدن جوانلار قوللەقنیوجی بر روح داشیمالی، بونکله بورژوآزیا زراعت مکتبلری‌نك یتیشدیردیگی جوانلاردان آیریلمالیدر. سوگرا زحمتی سوملی و عملیاتدا ملکەلەنملیدر. اسکی‌دە کی کبی امر ویرمك، دیسیپلینا گوسترمك، استثمار حیلەلرینی و تدبیرلرینی قورماق هنرلری ایله اورتایا چیقان جوان، یگی جمعیته فائده ویره بیلمز. بو تربیه جهتی، تحصیل ماتەریالی‌دا خصوصی پروغرام ایله گوستریلمشدر.

عمومیتله کند تصرفاتی تحصیلی ویرن مکتبلری 8 ینجی قورولتایدا یولداش لەنین یاقشی قاراقتەریزە ایلەمشدر، او دیر کە: «کند تصرفاتی تحصیلی او صورتله آپاریلمالیدر که اونك ویردیکاری، قوممونیزم خلاصەلری ایله علاقەدار اولاراق تصرفاتك متشکل صورتده احیاسی خصوصیندا فرقەنك جدو جهد استناد گاهینی تشکیل ایدەبیلسین.»

بوگا استناد ایدەرك دیەبیلەرك کە:

«كندلى جوانلار مكتبى متشكل تصرفات آپارماق باجاريغيله سوسياليزم جمعيتنه قاريشابيلن كندليلر يتيشديرمليدر.»

كند جوانلار مكتبى‌نڭ ايمديكى حالدا تابع اولديغى شرائط، اونى بزم بوقاريدا قيد ايله‌ديگمز مقصده دوغرو، هموار يولدا يريمه‌يه قويمايير. آلت و ادوات، بنا، خصوصى معلم قومه‌سى‌نڭ نادرلگى و سائره و سائره همان مكتبلر ايچين بويوك انگللر توره‌تير. حياتمزدا بو قدر اهميتى اولان بر موسسه‌يه البته بو قدرده قيمت ويرمك گركدر.

بو باره‌ده 8 ينجى فرقه قوروولتايى آشاغيدا كى سوزلرى قيد ايله‌مشدى: «كندليلر آراسيندا آپاريلان تشويقات، اونلارڭ حياتى مسئله‌لريندن كنار اولماياراق آغرانومى اقتصادياتلا سيقى رابطه‌ده اولماليدر. خلق معارف قوميسارلغى طرفندن محافظه و اداره اولينان كند تصرفات تحصيلى اورغانلارى، خلق توپراق قوميسارلغى‌نڭ تصرفات اورغانلاريله ديديكجه سيقى علاقه‌ده اولماليدرلار.»

سويله‌نن اورغانلار ايله يرلى تشكيلاتلارڭ بو مكتبلره اهميت ويرمه‌لرى لازم گلديگينى قوروولتاى بو جور قيد ايتسه‌ده بز او موسسه و تشكيلاتلاردان اوقدر قوتلى كومكلر گورمه‌ييرك. خصوصيله يرلى بودجه‌يه داخل اولان مصارفات چوق آز، لنك ويريلمديگيندن، آلات و ادوات كبى جهتلردن بو مكتبلر قيتلق چكمكده و بو يوزدن‌ده بونينا آلديغى ايشلرڭ بر چوغينى يرينه يتيرمه‌مكده‌در.

كندلى جوانلار مكتبى لەنين قومسومول تشكيلاتى‌نڭ تشبثيله ميدانا چيقمشدر. اونلارڭ مفكوره‌لرينى‌ده داشيماليدر. قومسومول تشكيلاتلارى‌نڭ بورايا رهبرلگى قوتلنمه‌ليدر، عين زماندا بو موسسه علاقه‌سينى اڭ زياده بونلارلا ساقلامالى و بونلاردان بويوك ياردملار گوزله‌مه‌ليدر.

آشاغيدا سايديغميز بوتون احتياجلارا عائد اولان موسسه و تشكيلاتلارڭ نظرينى جلب ايتمه‌ليدر:

1. بنا مسئله‌سى. بو، بزم كندلى جوانلار مكتبلرمزده اڭ يارالى يردر؛ بوتون تشكيلات تعليم و تدريس ايشلرى‌نڭ سرعتينى بناسزلق ساقلاماقدادر.

2. زراعت یری و تجهیزاتی. بو مکتبلرك یاقیننیدا باغ، بوستان، اکین یرلری، حیوان و آخورلاری اولمالیدر. بونلار ممکن اولدیغی قدر مدنی اصوللار ایله آپارماقدان اوتری آلات و ادوات ایله تجهیز ایدیلمه‌لیدر.

3. اعمالاتخانه و تجهیزاتی. بو صنعتخانه مکتب نزدینده قطعی اولاراق لازمدر. کندلیلرك تصرفات آلتلرینی لازم گلدیکده تعمیر ایتمك، یری گلدیکده یکی آلات و ادوات قایرماق مکتبه حواله ایدیلمه‌لیدر. بو هم مکتبی عادتاً منفعتلندیرمك، همده کندلیلری بو مرکز اطرافینا توپلاماق جهتندن مهمدر.

4. بەداغوژی گوج. بوراسی‌دا ایمدیکی جوانلار مکتبی‌نك الك یارالی یریدر. او، مکتبلرك الك زیاده صنعت مکتبی اولماسی لازم گلدیکینه شبهه یوقدر. حالبوکه ایمدیکی حالدا بزم اورالارا تعیین ایلدیگمز معلملر عمومی درس معلملریدر. الك یقشی‌سی‌دا تصرفات تمایلی آپارابیله‌جك قوتلردر. صنعتخانه و زراعت ایشلرینی بر متخصص کبی اداره ایده‌جك تربیه‌جیلردن هله او مکتبلرمز محرومدر. بوراسی بوتون حکومت اورغانلارینی دوشوندیرمه‌لی، و احتیاجی ازاله ایچین وارگوجلر صرف اولینمالیدر.

5. کندجیلر ایله مکتبك علاقه‌سی. کند اهالیسی بو موسسه‌نك اهمیتینی، مقصدینی بیلمه‌لیدر. بو مکتب تمامیله کتله ایچینه گیرملی، کتله‌نك استنادگاهی اولمالی، تصرفاتك صمیمی رهبرلیگینی آپارمالیدر. بونك ایچین تیز ـ تیز کتله‌یه داقلاد، حق حساب ویرمکله اوز مقصدینی مکتب کندلیلره آشکار ایتمه‌لیدر.

و داها بر چوق احتیاجلاردا واردرکه بونلارك قاباغیندا، اونلار ایکنجی موقع اشغال ایدیرلر. هر احتیاجی ازاله‌یه، عائد اولان موسسه‌لر چالیشمالیدر.

اونوتمامالیدرکه اولکه‌مزك بش ییللك تصرفات پلانی ایچینده الك مهم یری کند تصرفاتی دوتماقدا، بونك‌دا شاه دامارینی مدنی اصولدا زراعت تشکیل ایتمکده‌در. کندلی جوانلار مکتبی ایسه بو اصولك الك جانلی رهبریدر.

بونڭلا برابر اعتراف ایتملیدر که کندلی جوانلار مکتبی‌نڭ احتیاجلارینا خصوصیله یرلی اوُرغانلار آز اهمیت ویریرلر. بو مکتبلر 2 ییلدن بریدر که قضالرده دوام ایدیر. حالبوکه هیچ بر طرفده قضا اورغانلاری اوزلرینه عائد اولان وظیفه‌لری گورمك ایچین هله‌ده قطعی، عملی بر پلان و بر اولچو گوتورمه‌مشلردر.

غوس پروغرامینا کیچمك حاضرلغی

خزام

کوهنه تدریس سیسته‌می داها ال ویرمه‌یر. حیات غوس پروغرامینا کیچمه‌یی طلب ایدیر. یکی قوریلیش و یکی ایده ثالك طلبینی نظره آلان آذربایجان 8 ینجی فرقه قورولتایی‌دا کتله مکتبارینده غوس پروغرامینا کیچمك طرفینده دوردی.

بر قسمی أوتمیش اولان (1927 - 1928) ینجی تدریس ایلینده قرار حیاتا کیچه بیلمه‌یه‌جکسه‌ده (1928 - 1929) ینجی ایلده بوتون بر درجه‌لی مکتبلرده بو پروغرام اساس اولمالیدر.

ایمدیکی حالدا، آرتق غوس پروغرامی‌نڭ حیاتا کیچیریلمه‌سی ایچین‌اویغون وال ویریشلی سایلان یوللار و حاضرلقلار اوزرینده مباحثه کیتملی به‌داغوقلاری بو مسئله جدی اولاراق مشغول ایتمه‌لیدر.

بو ایشده موثوق رأی صاحبی اولانلارڭ فکرینه گوره **کتله‌وی مکتبلرڭ حاضرلاریندا غوس پروغرامینا هر طرفلی گیچمه‌لی؛ ضعیفلرینده ایسه پروغرام‌داکی ماته‌ریاللار اشیا درسی‌موضوعی اولاراق تطبیق ایدیلمه‌لیدر.**

پروغرامی بز بو شکلده حیاتا کیچیرمکله معلملری هیچ بر چتینلکه معروض ایله‌مش اولمایاجاغق، عین زماندا اونلاری ایشه قاریشدیرماقلا حاضرلق ایچین کنیش بر آدیم آتیلاجاقدر. آنجاق حاضرلق ایشی بونڭلا بیته‌بیلمز؛ داها اطرافلی و داها درین جدو جهدلرده لازمدر.

اونوتماماليدر که **اسکی پروغراملاری اداره‌یه کافی کلن علم واستعداد
یه‌لری غوس پروغرامی‌نك یڭی طلبلری قارشیسیندا جاهل و غبی
سایبلیر و تازه‌دن طلبه‌لك ایله‌مه‌یه مجبوردر**. کورك نه کبی حاضرلقلار
کرکدر:

غوس پروغرامینداکی زبده و چتین طلبلری اوچ نوعه آییرماق اولار.
**a) محلله‌کی ماته‌ریاللاری طبیعی و حیاتی علاقه ایله تصنیف
ایله‌مك ممکن اولان یرلرده فنلری موضوع و یارم موضوعلارا و
داها خیردا ماتیولره ییدیرمك b) موضوع و موضوع شعبه‌لرینه مارقسیزم
وله‌نینزم پروبله‌ملرینی ییدیرمك F) موضوعلاری آقتیو-زحمت مه‌تودیله
آپارماق.**

اولکی طلبی عمله کتیرمك ایچین معلمده بر چوق ملکه‌لر لازمدر.
ماته‌ریاللاری احاطه ایده‌جك قدر کنیش موضوعلار سیچه بیلمك؛ ماته‌ریاللار
آراسیندا طبیعی و حیاتی علاقه‌لری تعیین ایله‌مه‌یی باجارماق؛ ممکن اولدیقجا
فرصت دوشدیکجه درسلری بو ماته‌ریاللارا یرتدیرمك و بویله بویله...
بر چوق یارادیجیلقلار، تعمیم و تجریدلر کوسترمك کرکدر.

بو سیستمه‌نی یاراتماق ایچون غوس پروغرامی کرك ایضاحات یاپراغیندا و
کرکسه متنینده بر چوق یوللار کوسترمش، اما ساده‌جه گوسترمش... وتصنیف
ایله‌مك، بر چوق یرلرده تصنیف خطلری تاپماق ایچون معلملرك بوینینا بویوك
یو کلرده یو کله‌مشدر.

خصوصیله درسلری یری کلدیکجه موضوعه ییدیرمك مسئله‌سینده، معلم
تمام مستقل اولمالی. درس ایله ماته‌ریاللارك علاقه‌سینی تعیینده بو صنعتکار اوزی
بر طاقم عالملکلر گوستره‌بیلمه‌لیدر. دوغریدر، سوك غوس پروغرامی‌درسلری
مستقل اوقوتمایا مانع دکل، آنجاق فرصت تاپیلدیقجا محلی ماته‌ریالی درسلر
ایله علاقه‌لندیرمه‌مك قصورینی‌دا عفو ایتمه‌ییر.

دیمك که بو سوك طلبی عمله کتیرمکده‌ده معلملرك بویوك ملکه قازا-
نمالاری هر حالدا لازم گوریلیر. یوقاریدان بری سایدیغم طلبلری عمله کتیرمك
چوق چتین یعنی حاضرلق ایسته‌ین مسئله‌لردن بریسیدر.

بزیم حاضرداکی معلملرمزڭ چوغی محیطی کورمکده ضعیفدر. یه‌داغوزی قورسلاریندا و تفتیشلرده بو عجزی بن آشکار کوردیم. بر دفعه (آلاچیق) تەماسینی توسیع ایچین معلملره ویرمشدم. بونڭ حقیندا اون سطردن یوقاری معلومات ویرن معلم چوق آز اولدی. ایکینجی دفعه پلان حاضرلغی محاکمەسی آپاردم، بو دفعه سکەلەتدن عبارت اولان یازیلار آتلندیلر اما مندرجات صنفده کی دانیشیقلاردان کناره چیقمادی.

گنجه، قازاق کبی قضالرده اشیا درسی ایچین گوتوریلن موضوعلاری اوشاقلار قاباغیندا اطرافلی آچاجاق آز فائض معلمه راست کلدم. بو خصوصدا یه‌ته خنیقوم ماذونلاری ایله قورسانتلار آراسیندا او درجەده فرق یوقدی. اقلیتی تشکیل ایدوب ویریلن موضوعی توسیع ایدن معلملرڭ ایچینده قورسانتدا وار، یه‌ته‌خنیقوملی‌دا وار ایدی.

ایمدیکی قومپلەکس غروپلاری معلملری طرفیندن ایشلەنن موضوعلارڭ صورتلری بو حقیقتی بزه داها آیدین اولاراق گوسترمکده‌در. بز کیچن ییل مختلف قضالردن قومپلیقس ایشلری کتیردوب یکی مکتب ژورنالیندا درج ایله‌دك. بو موضوعلارڭ هامیسینی بربراریله دوتیشدیردق.

قضالرده اولان محلی و خصوصی شرائطدن بو ایشلرده هیچ بر اثر گوریلمه‌ییردی. عین زماندا بونلارڭ نوخا قومپلەقس قورسیندا ایشله‌نمیش اولان موضوعلاردان فرقی‌ده یوقدی، دیمك که قومپلەقسجیلر قورسدا کوتوردیکلری متنلری برلرینده تکرار ایدیردیلر.

بوندان آڭلاشیلیر که بزم مقتدر سایاراق قومپلەقس غروپلارینا قبول ایتدیکمز معلملرڭ چوغیندا بیله محیطی کورمك، سه‌چمك تحلیل ایله‌مك کوجی هله ضعیفدر.

او بری طرفدن بو قابلیتی حائز اولان معلملر بیله، استعدادلارینی کوستره‌جك شرائط ایچینده دگلدیلر. بر کره اونلارڭ چوغی دارالفنونا کیره‌جك وقتی گوزله‌مکده، زمانڭ تیز کلوب کیچمه‌سینی ایسته‌مکده و آنجاق کله‌جك حیات پلانیله مشغول اولماقدادر؛ معلملکه مسلك دییه یاپیشماماق و صنعتده ایجاد

و کشفی شرف بیلمه‌مك کبی مانعلر قاباقدا دوردیقدان سوکرا نه قومپله‌قس تصنیفی؟ نیجه محیط تدقیق و تحلیلی و نیجه ابتدائی تدریس و تربیه‌ده یکی قانون و قاعده‌لر کشفی اومولاییله‌ر.

دوتاق که ایچلرینده صنعتی سون و اونا جان و کوکلدن یاپیشان معلملر تاپیلسین. اونلاردا بو تصنیفی ایده‌بیلمز، چونکه سحردن آقشاما قدر درسلر، قروژوقلار و سائر ایشلر ایله مشغول اولدیغی ایچین بو جور معلملرك آسوده وقتلری آزدر. خصوصیله مسلك عاشقی صنعتکارلارك وقتلری هیچ یوقدر.

اونلار مطالعه ایده‌بیلمه‌ییرلر، یکی ادبیاتدان خبرلری اولماییر، محیطی تدقیقه، تحلیله، الده ایتدیکلری ماته‌ریاللاری تصنیفه و سائره‌یه وقتلری تاپیلماییر. تك حیات و أیو ایشلری و سائره .... و سائره‌ده کنه بو مانعلردن سایبلمالیدر.

اوندان سوکرا بو معلملره محیطده اوزلریندن و حافظه ایله محاکمه‌لریندن باشقا هیچ بر کومکچی یوقدی. اولکه شناسلق یوقلامالغی یوق، غزته‌لر، محللر ایله مراقلانماییرلار، محللرده غزته یوق. ادبیات قحط. محلی اینسپه‌قتورلار یکی ایشه واقف دکل، په‌تقولله‌قتیولرده آیری پروغراملارك مسئله‌لری حل ایدیلیر. په‌تیه‌ختنیقوملار و مه‌تود بویرولاری‌دا اونلارا نه‌تحصیل وقتی کومك ایله‌مشلر و نه‌ده سوکرادان ایدیرلر.

بو قدر انکللر قاباغیندا ألبته اونلاردان محیط و شرائطه اویغون اولان موضوع ایشلری اومماقدا دوغری‌دکل، بونکلا برابر محیطی کورمه‌یه، ماته‌ریاللاری تصنیفه بزم معلملرمزده آز کوج اولدیغی‌دا آشکاردر.

اما ایمدیکی قومپله‌قس غروپلاری بو قدر انکللر ایله برابر او بری مکتبلرده‌کی درجه داشلاریندان و اسکی مکتبلردن کریده‌درلرمی؟ اصلا. بلکه کرك تربیه و کرك تدریسجه هامیسیندان ایلریده‌درلر. اونلارك طلبه‌لری دیری، آزاد، حیاتی و عین زماندا سوادلی و فعالدرلار، اونلارك تدریس وتربیه‌لرینده انقلاب روحی وار. بو قدر مزیتلرك او غروپلاردا توپلانماسینا سویلدیکم انکللر مانع اولمامشدر.

بو بیلگی تدریس البته کیچن بیلگیندن‌ده مترقیدر. تصنیف خصوصیندا مهارتلر آرتمشدر. یگی مکتب مجموعه‌سی‌نك 12 ینجی نومروسینده، قومپله‌قس معلمی طرفیندن یازیلان و زاقاتالاداکی قومپله‌قس ایشلرینی کوسترن مقاله بو ترقی‌یی کوزه چارپدیرماقدادر. هر چند بو عمومی بر شیی اثبات ایتمه‌یر، اما عمومی ترقی‌یه علامت اولابیلیر.

هر حالدا معلملرك بو احتیاجی آلتینا قالین چیز کیلر چکیلمه‌لی و بونك ازاله‌سی ایچین اساسلی تدبیرلر کوتوریلمه‌لیدر. خلاصه اولاراق دیمه‌لی‌یك که معلملرك آشاغیداکی شیلره قطعی احتیاجلاری وار.

a) علمی و فنی تصنیفلرده چوق ایشله‌مه‌یه b) حیاتی تصنیفلرده تحلیل و تدقیقلرده مهارت قازانماغا f) محلی ماته‌ریاللاری یاقشی اوکرنمه‌یه d) محلی ماته‌ریاللاری اوگرتیجی واسطه‌لره z) معلملرده درس یوکلری‌نك آزالماسینا e) حاللاری‌نك اویغون کیچمه‌سینه e) معلمك صنعتینه محبتلی اولماسینا ((بو اك مهم شرطدر.)) **b) مطالعه‌جیلکه d) قوللەقتیوی ایشله‌مه‌یه $ж$) ایشه واقفلکه و واقفانه رهبرلکلره و بویله ... بویله ...**
بو احتیاجلاری ازاله‌ده اصلا کیچیکمه‌ملی.

ایکینجی طلبه کیچك: موضوع و اونك حصه‌لارینی ایشلرکن ماته‌ریاللارا مارقس و له‌نین طرفیندن حیات و میعشته، زحمته، استحصالاتا و سائره‌یه عائد اولماق اوزره سویله‌نن و قویلان تاریخی و اقتصادی قانونلاری بیدیرمك مسئله‌سی‌ده قومپله‌قس موضوعلارینی ایشلرکن مهمجه بر دوتمالیدر.

هر اینستروما‌نت، استحصال آلتلری فابریقالار، ایش کونلری و ساعتلری... حاصلی اقتصادی قوریلیش و مفرداتی برر وتیره کبی نظره آلینمالی. ستاتیك و دینامیك حالدا تدقیق ایدیلمه‌لی و بوکونك خصوصیتلرینه نظرلر جاب اولینمالی.

بو صورتله اوشاقلار تصرفات قوریلیشینا و طبیعته بر ماته‌ریالیست ومارقسیست کبی باقماغا عادت ایتمه‌لی، اوزی‌نك مدنیت و علم واسطه‌سیله طبیعت مبارزی بر مخلوق اولدیغینا اعتقاد ایله‌مه‌لی. نهایت انسانداکی یارادیجیلغك اقتدارینی قانمالی و گله‌جکده‌کی مبارزلك رولینی، مدنی مبارزلك حیثیتینی قازانمالیدر.

موهوماتی کنج قافالاردان چیقارماق، تنبللکدن اونلاری قورتارماق، انقلابچیلغی اونلارا بیدیرمك، انسانیتی اونلارا سودیرمك، حیاتا شعورلی یاناشمایا اونلاری آلیشدیرماق، پراقتیق فلسفه‌یی اونلارا قندیرماق و بویله‌جه اوکوچوك انسانلاری سوسیالیزم فردی حالینا کتیرمك ایچین بو واسطه‌لره مراجعت مجبوریدر. عین زماندا شعورلی بر زحمت‌کش اولماقدا کنه غوس پروغرامینداکی ماته‌ریاللارا بویله‌جه شعورلی یاناشماقدان آسیلیدر.

بو طلبلری یرینه یتیرمك چوق چالیشماغا باغلیدر. مارقسیزم و له‌نینزمده اولان مهم قانونلارا معلملرك بر کره واقف اولمالاری لازمدر. سوگرا بو قانونلاری بیلمك قومپله‌قسلرده ایشله‌تمه‌یه کفایت ایتمز، اونلاری ئه‌له‌مه‌نتارلاشدیرماق اوشاق پسیقولوژی‌سی‌نك قبول ایده‌جکی بر ساده‌لکه ایندیرمك موضوعلاردا، یارم موضوعلاردا ماتیوارده اونلاری اریده‌رك اوشاقلارا هضم ایتدیرمك ایسته‌ر.

بو ایسه هیچ اولمازسا اورتا درجه‌ده علمه و یارادیجیلغا، دوزوملی تجربه و قوتلی سعیه محتاج اولان ایشلردندر.

معلملری بو جهتلره حاضرلاماغا ایمدیدن باشلامالی، غوس پروغرامینا کیچمك ایچین بو حاضرلغی گوزله‌مه‌ملی. بر چوق حاضرلغی‌دا کله‌جکه ترك‌ایله‌مه‌لی ضرر یوقدر، قوی ایمدیکی حالدا قومپله‌قسلرده سویله‌نن پروبله‌ملره آز رعایت اولینسین و یاخوددا اولینماسین. اما احتیاج حس ایدیلسین، اما مکتبلرده بو حصوصدابر بوشلق اولدیغی و دولدیریلماق ایچین چالیشیلماق کرکدیکی دویولسین. کیچ، تیز بر ییل، ایکی ییل سوگرا بو نقصان‌دا ازاله ایدیله‌بیله‌جکدر.

اوچنجی طلبه کیچه‌ك: موضوعلاری اوشاقلار آقتیو اولاراق ایشله‌ملیدرلر. هر موضوع حتی هر ماتیوه اوشاقلارك کیرشمه‌سی، مستقل (یعنی معلمك قانتاراغاسیندان آزاد) اولاراق ایشله‌مه‌لری، اوز باشلارینا تصنیف، اوز باشلارینا علت و قانونلار تاپماق و سائره و سائره..... کبی ایشلر بو آقتیولکلری‌تشکیل ایتمه‌لیدر.

غوس پروغرامی طرفیندن بو سوك طلب (تکلیف) قطعی اولاراق قوییلیر.

بوپروغرام حیاتا کیچمەدن اول بیله بزم مکتبلرده بو جور آقتیولکلره ال آتیلمشدر. اما تکلیفی اطرافلی صورتده حیاتا کیچیرمك ایچین گنه حاضرلاق لازمدر.

موضوعلاردان اوشاقلاری جسمانی ئەنەرژی صرفیله ایشلەتن بر طاقم ایشلر، چیقارماق مهارتیدە معلملره ویریلملی، بودا کنه آقتیولکلك ایستەکلرینەدندر. البته بو ایشلردن اوتری غایت بسیط آلتلرده کرك اولاجاقدر، بونلاردا حاضرلانمالی.

بوراسینیدا قید ایدەك که بو آلتلر بسیط و غایت آز خرجله عمله کتیریلملی. بویوك آلتلر، مثلا خیشلار و کوتانلار ایله کوریلەسی قدر آغر و مصرفلی ایشلره هلەلکده I درجەلی مکتبلرده یاناشماق کرك دکل یوقسا غوس پروغرامینڭ حیاتا کیچیریلمەسینه بودا بر انکل تشکیل ایدر.

یوقاریدان بری ویریلن تفصیلات خلاصه اولینسا بو جور تکلیفلر چیقار:

a) معلملره محیط ماتەریالینی سەچیب قومپلەقس حالینا قویاجاق مهارت قازاندیرمالی b) موضوعلارڭ کرك اولان یرلرینده فنلری کرك اولان یرلرینده مارقس و لەنین پیرەنسیپلرینی تطبیق ایلەیەجك قدرتی مکتب ایشچیلرینه ویرملی. T) موضوعلاری آقتیو اولاراق اوشاقلارا ایشلەتمەنك یوللاری اونلارا گوستریلملی d) بو طلبلری یرینه یتیرمك ایچین شرائط حاضرلامالی.

ایمدی بو تکلیفلری حیاتا کیچیرمك ایچین مراجعت ایدیلمەسی لازم کلن واسطەلردن دانیشاق.

دالی وار.

تدریس و تربیه قسمی

کیچید دورینده پەداغوژی

شولکین

«کیچن نومرەنك دالی»

IV

نظریات ایله عملیات آراسینداکی اوچوروم قالدیریلاراق، بو ایکی ضد ساحه عین وتیرەنك جهتی متابەسینده دوتیلیر. بدیعیات‌دا بویلەجەدر. سوك وقتلرەدك بدیعیات بزم عمومی حیاتمزا قاریشمامشدی، یالگز حاکم‌لك ایدن عالی صنفك نصیبی اولمشدی. مختلف ستیللردە یاپیلمش ایولرە، زینتلی پارقلارا، ایو مخافاتینا آنجاق کبارلار عالمینك یوقاری طبقەلرینی تشکیل ایدن اعیا- نلار مالك ایدیلر. صنعتکارلارك یاراتدیغی أثرلر، موسیقی، شعر اونلارك حیا- تیندان آیریلماز بر حصه ایدی، بونگلا برابر بدیعیات محدود دائرەیی قاپلاییردی. همان دائرەنك خارجینه چیقدیقدا، یعنی اعیانلارك ایوینی براقوب، کوچەیه گلدیکده، منظرە بوسبوتون دگیشیردی. کاسب، یوگسز، روحسز کوچه بوتون چیرکین‌لکلری ایله قارشیگزدا دوریردی. یوقسول شکلینده یاشایان بوزوق، کند ایسه، انسانا باشقا حس ویریردی. او، تام وحشیلك حالی اوزرە یاشاردی. کتله حیاتیندا بدیعیاتا اصلا موقع ویریلمەمشدی. فنا قوقولی، یاری قارانلق، زیبیللی، سوغوق، بوزوق یادواللارك؛ انسانی ترك ایدن آرامسز زحمتلرك؛ وحشی صورتده کیچیریلن حیاتك بدیعیات محیطی ایله هیچ‌دە علاقەسی یوق ایدی. بدیعی أثرلر ایله حادثەلرك کتله آراسیندا بردن برە گورینمەسی، بو محیطدە دالغاووقجی بر تصادفه اوقشاییردی.

بدیعیات مطلق کتله‌دن آیری دوتیلمشدی. او، زحمته قاریشماز، اونی یاقشیلاشدیرماز و موزون حالا کتیرمزدی، کتله‌نك زحمتی بدیعیاتدان، کبار عالمینك بدیعیاتی زحمتدن اوزاق ایدی. ایمدی ایسه ایش باشقادر. بدیعیات حیاتا یریتیلمکده‌در و اونك مطلقا آیریلماز حصه‌سینی عمله کتیره‌جکدر. یکی تیکیلن شهرلر، کندلر پلان اوزره یاپیلیر، ئه‌سته‌تیك شکللره سالینیر. مسکنلرك ایچریسی، مخلفات، لباس، زحمت آرتیق درجه‌ده گوزللشیر. فابریقالاردا گوریلن ایشلری رادیبو آلتیندا اجرا ایتمك قیدینده‌درلر. بو اولمایاجاق ظن ایدیلمه‌سین. ایلك تجربه‌لر یاپیلماقدادر، تکرار بدیعیات زحمته قاریشاجق و بشرك گوردیگی ایشلر، حصولینا چالیشدیغی آسانلقلار، گوزللکلر بونی طلب ایدیر. عمومیتله ایشده‌کی ضدیتلر رفع ایدیلمکده، ماکینه‌نك کویی آهنکدار اولماقدا، زاوودلارك گورولتی، باغیرتیسی نازکلشمه‌ده، حاصلی هر یرده موسیقی اوستون گله‌رك تشکل ایله‌مکده‌در.

ایمدی یه قدر موسیقی، صحنه، بدیعه‌لر یاخود ایزی قالمش خاطره‌لر؛ ظلمی، آجلغی، تضییقی، خسته‌لکلری، سیقیلمش شخصیتی اخطار ایتمه‌ده ایدی‌سه‌ده، بوندان سوکرا بدیعیات میلیونلارلا بشرك استحصالینی حیاتی قوریلیشینی، مبارزه‌سینی یاد ایتدیره‌جکدر. بو ایشلره دخی یوز قویلمشدر.

فقط قورولیش ساحه‌سینده گوریلن ایشلرك تمپی داهادا آرتاجاقدر. همان دینامیك حرکت بدیعیاتدا نقش باغلیاراق، اونك شکللرینی معین قیلاجاقدر. بز بو ایشه یاقلاشمشیق. بو ساحه‌ده چوجوقلاری دخی حاضرلامالی‌یق.

.V

کتله کیت-کیده قوریلیش ایشلرینده ترقی ایدیر، بو ایسه بدن زحمتی ایله بدیعیاتی بو وقته قدر آییران بوتون مانعلری اورتادان قالدیریر. کتله حیاتی وزحمتی اوزی گوزللشیر، اوزی بدایع تربیه‌خانه‌سی، اوزی عامی و اختصاصی منبع حالینا گیریر.

بر طرفدن مکتبده قوریلیشجا، مقصدجه گیندیکجه اوزکه شکل آلیر. ایمدیکی مکتب اوز نزدینده میدانچا، قلوب دوزلتیر؛ چوجوغك عائله‌ده و

مکتب خارجینده گوردیگی ایشلری قوریر، چوجوق قرائتخانەلری تشکیل ایدیر، پروپاغاندا یاپیر.

اوشاقلاردا آرتق اولکی شکلده باشامابیرلار، مکتبدن زیاده فابریقا و سائر استحصال منبعلرینده چالیشیرلار، اورایا دوام اونلاری تربیه ایدیر، مکتب اوزیده بو ایشلره کنیش صورتده کومك ایلەییر. دیمك که بو مؤسسەلر اوزی بر نوع تربیه ایدیر و بورادا کی ایشچیلرده تربیەچی وظیفەسینی کورمەیه باشلاییر. کلەجکده ایسه بو مؤسسەلر ایله ایشچیلر تمامیله بر تربیه خانه و پەداغوق اولاجاقلار.

اوشاقلار، کلەجکده استحصال موسسەلرینده ایشلەیوب سو کرا کتبخانەلره، کینولارا، قلوبلارا گلەجکلر، بورالاردا مطالعه ایله مشغول اولاجاقلار، بورا مامورلاری‌دا آیریجا پەداغوقلق وظیفەسی آپاراجاقدر. بو پەداغوقلار اوشاقلارك باشی اوستینی کسدیرمەیەجك، اونلاری سیقمایاجاق، بو اوشاقلاردا اولکی کبی دگل، قوللەقتیولر عمله گتیرەجکلر، بویوکلی، و کوچوکلی چالیشاجاقلار.

بوتون بو پەرەسپەقتیولر، ایمدیکی مکتب و معلملرك حیاتدان چیکیلوب آیری شکلده مکتبلر، تربیەخانەلر، معلم و متخصصلر عمله کلەجگینی کوسترمکدەدر.

.VI

اسکی آتالارك اوشاقلارا عائد پروبلەمی بوزبلوب گیتمەدەدر. اسکی وقتده آتالار باشقا تمللر یوریدیردیلر. اونلار، چوجوقلارك دوزگون انکشاف ایتمەسینه مانع اولاجاق بر چوق شیئلر یاپیردیلار. چوجوقلاری دائما گری‌یه چیکوب، کهنەلکلره یاناشدیریردیلار، چینلی‌لرك، بزك فکری ایله کندی آیاقلارینی بازمالارلا یاراشیقدان چیقاردیقلاری، یاخود انسانی کوچوکلکدن باشلیاراق قفسه سالوب قارلیقلار عمله گتیردیکلری، صنعی اولاراق بویومەنی أکلندیکلری کبی، مذکور آتالاردا کج فکر و کهنه عادتلرله چوجوقلاری بوزیردیلار. عقل صاحبلری اولان بر چوق متفنن شخصلر، چوجوقلار طرفیندن چوجوقلغك رفع ایدیلمەسی فکرینه دوشوب، بو ساحەده بویوك نظریەلر ترتیب ایتمەده ایدی‌لر. اونلار، بشرك نشوونما بولماسینی فایداسز سایبر و

طبیعی بویومه‌نك علیهنه چالیشیردیلار. فقط هیچ بر شیئه باقمییاراق جوان نسل
بویومه‌ده ایلریله‌مه‌ده ایدی. زیرا، تاریخ و طبیعتك بر آن‌دا اولسا، کریله‌مه‌سی
ممکن دکل. اویله‌لك‌له آرامسز مبارزه یاپیلیردی. لاکن همان مبارزه
ایمدی‌ده بورژوآزی جمعیتینده اولاجاقدر. چونکه گله‌جکدن محروم اولان
بورژوآزیا یاشاماق ایچون چالیشمادا، ووریشمادادر. بزم مسعود گله‌جکمز واردر.
بو گونکی فناللاری، بو گونك یوقسوللغینی بز آدیملابوب کیچمه‌ده‌یك.
چوجوقلارمزلا برلکده بویوییرك، ایلریله‌ییرك. انکشافمزدا هیچ بر قونفلیقت
موقع اشغال ایدمه‌ییر. بو وضعیتی بز سنه‌لر، بشرك بویوك بر تاریخی کلوب کیچدیکدن
سوکرا قازانابیلدك، بزم بویومه‌مز طبیعی‌در. بو کتله‌وی حادثه‌در. نشوونما
ایدن چوجوقلارك ایی یاردمچی‌مز، دوستمز اولاجاقدر. بو جهت گوزه چارپمادادر.
زیرا، چوجوقلارلا معلمك علاقه‌سی گون ـ گونه دیگیشوب باشقا سجیه کسب
ایدیر. بونی مکتبلرمزه گلن اجنبیلر بیله اعتراف ایدیرلر. بو حادثه‌نی بز
اوزمز آچیقجاسینا گوریرك. طلبه‌لرمز اخلاقجا یکسه‌لمش، معلوماتلاری آرتمش،
اونلار بویوکلرله بویوك کبی‌درلر. بوتون علاقه‌لرینده ساده‌لك، صاقلق گورینیر.
چوجوقلارمز بویوکلر ایچون داها «یشك دالینا دوشن، بویروق اجرا ایدن»
چوجوغی عوض ایتمه‌یه‌جك. بونلار بویوکلرك دوشونجه‌لی، قانان یولداشلاری‌در.
معلملرك اولارا اولان علاقه‌لری کنه‌ده ساده‌لك و صمیمیلکی حاوی‌در. بو
ایشلره البته بز بردن بره چاتمادق. بونلاری بز، معلملر ایله چوجوقلارك آرا-
سیندا ایللرله توره‌ین آغیر قونفلیقتلر، یاپیلان مبارزه‌لر نتیجه‌سینده قازاندق.
ایمدی چوجوقلار عمومی اولان قوریلیش ایشلرینه خدمت گوسترمه‌ده،
چالیشمادادرلار. اونلار اوز غزته‌لرینده بر برلرینی تنقید ایدیرلر، فابریقا،
زاوود غزته‌لرینده یازیرلار، کند ایچون غزته وبریرلر، بو گورینمه‌مش بر
منظره‌در. بو یالکز بزده موجود اولان و مطلق خصوصیتلرمزی تشکیل
ایدن جهتلردر. بونلارك امکان بولماسی، بویوکلرله چوجوقلارك آراسیندان
اوچورومللارك قالدیریلماسینا باغلی ایدی. بو ایش ایمدی عمله گلمش. بویوکله کوچوك
ال برلکده ایشله‌یوب ایلریله‌ییر. بونلارك انکشافینی سیز، کارخانا وزاوودا، کوچه‌ده

اجتماعی مسکنلرده، کندده، عائله‌ده مشاهده ایدیرسکز. بویوك و کوچوك تام معناسیله
باشقالاشمشلار . ایمدی علاقه‌لر باشقادر. بو، دوغریدان دوغری‌یا گورینمه‌مش
بر شئی‌در. آرامزدا کهنه آتا ایله اوشاقلاری هله موجود ایسه‌ده، لاکن
بوزیلوب، گینمك اوزره‌درلر. چالیشمالی که، ایجریمزدن بو فناالقلاردا قالدیریلا-
راق، تیز دفع اولسینلار. زیرا، بوتون سرتلکلر و کوبودلقلار حیاتمزدا هیچ‌ده
موقع دوتمامالی‌در. چوجوق محیطی داها صمیمیلشمش، یوکسلمش، ایمان،
اعتقاد آرتمشدر. بوندان بیله جزالندیرمك، قورقوتماق کبی اویغونسزلقلار
رفتارمزی لکه‌له‌مه‌مه‌لی‌در. یالکز الده ایتمش اولدیغمز یکی لکاری محکملشدیرمه‌لی‌یك.

سوسیالیزم تربیه‌سی یوللاری

شامللی س.

شورا اصولیندا تربیه مؤسسه‌لرینك قوریلیشی

پروله‌تاریات دیقتاتوراسی دورینده بو صنفك اراده‌سی ایله سوسیالزمك
تملی قویلیر. دولت صنایعی‌نی پلانلاشدیرماق، کند تصرفاتیندا ئه‌له‌قتریق قوه‌سینی
تطبیق ایتمك و شهر ایله کند آراسینداکی محصولات علاقه‌سینی قوئوپراتیفلشدیرمك
کبی بر سیرا اقتصادی اصوللار اوز دالیسینجا سوسیالیت تربیه‌سینده فردلرك
حاضرلانماسی ایچون‌ده ایندیدن معین مه‌تودلار و معین تربیه تشکیلاتلاری
سیسته‌می عمله گتیریلمه‌سینی آرتق جدی بر عنادله طلب ایتمش اولیر. ایندی
اویله بر وقت گلوب یتیشمشدر که بز آرتق عائله تربیه‌سی ایله جمعیت
تربیه‌سی آراسیندا اسکیدن بری دوام ایتمکده اولان ضدیتی برنجی نوبه‌ده
آرالقدان قالدیرماق و بری - دیگرینی تعقیب ایدن یکی بر تربیه شبکه‌سی
عمله گتیرمك مجبوریتینده‌یك؛ بونك ایچین‌ده تربیه موسسه‌لری بوتون شورا
قوریلیشی‌نك عضوی بر پارچاسی حساب اولینمالیدر.
سود امن چوجوقلارك قبول ایدیلدیکلری ایلك تربیه ستاسیونی یاسلی‌لاردان
باشلانیر و بو بیلله‌دن چوجوق آرتق سوسیالیست تربیه‌سی دائره‌سینه داخل

اولمش اولیر، ایلك اجتماعی باقیش و ایلك شعورلی مشاهده بورادان باشلانیلیر. بو منوال ایله مکتبه قادار اولان بوتون تربیه موسسه‌لری، چوجوق باغچالاری، چوجوق ایولری و سائره... کله‌جکده‌کی سوسیالیزم جمعیتینك فعال فردلرینی حاضرلاماغا مشغول اولیرلار. لاپ آشاغی پیلله‌ده چالیشان موسسه و یاخود تربیه اورغانی چوجوقلارك فردی تمایللرینی سوسیالیست قوریلیشی روحینداتربیه ایده‌رك عائله دگل، جمعیت عضوی یتیشدیرمکه چالیشیرلار. اوبری تربیه موسسه‌لری‌ده گنه بویله‌جه زنجیرکبی بر - برینه باغلانوب بوتون اجتماعی ساحه‌یی احاطه‌ایدیر. اسکی‌عائله‌ئه‌غوئیزمی مه‌شچان پیسیقولوژیسی کوکیندن‌سارسیلمش اولیر. بویله‌لکله ممکن قادار بوگونکی وضعیتمز داخلینده عائله تربیه‌سی ایله مکتب‌تربیه‌سی آراسیندا اویغونسزلق‌وضدیت‌تورمه‌ییر، بالعکس‌برینجی‌سی ایکینجی‌سینه خدمت‌ایدیر. شورا اصولیندا هربرتشکیلات معین درجه‌ده تربیه‌جی‌در. شورالار، فرقه، قومسومول، پیونه‌ر، قلوب، تیاترو ایندیکی قوریلیشدا تام کتله‌نی تربیه ایدن و اونداکی اجتماعی میللری انکشاف ایتدیرن بر واسطه‌در. له‌نین همیشه کتله‌نی تربیه ایتمك ایشینی اك مهم وظیفه‌لردن بریسی حساب ایتمشدر. بزده تربیه موسسه‌لری قولله‌قتیو زحمته، یارادیجیلیغا و قوممونیست‌لك پیسیقولوژیسینه آرتق درجه‌ده اهمیت ویرمه‌لی و بو اساسلاردا اوشاقلاری تربیه ایتمه‌یه چالیشمالیدر.

قولله‌قتیو زحمت

قوممونیست تربیه‌سی حقینده قروپسقایا بویله دییر: «سوسیالیزم بزم ایچون غایه دگل واسطه‌در، غایه ایسه قولله‌قتیو زحمت‌در». بونا علاوه ایتمك لازمدر که سوسیالیزم قولله‌قتیو چالیشمانك اجتماعی بر شکلی‌در. ظاهراً قولله‌قتیویزم حالیندا بولنان زحمت، فردی زحمتك ضدی کبی گورینسه‌ده حقیقت‌ده بویله دگل‌در. فردی ایشی قولله‌قتیو زحمتی تشکیل ایدن عنصرلردن عبارتدر. ایشك بو جهت ته‌خنیقانك ترقی‌سی و امکك کنیش صورتده بولینماسی ایله داهادا مرکبلشمه‌یه باشلاییر. مدنی بر جمعیتده هیچ بر فرد اوز چالیشماسی سایه‌ـ سینده کندینك بوتون احتیاجلارینی تأمین ایده بیلمز. دیگر طرفدن استحصال

ایدیلن هر بر شیی بر – برلرینه ایش علاقه‌سی ایله باغلانمش اولان بر چوق شخصلرك زحمت محصولی‌در.

دیمك اساس اعتباریله، سوزك قابا معناسیندا، قولله‌قتیویزم انسانلارك شعورلی ویا شورسز بنمسه‌مکه مجبور اولدیقلاری زحمت شرائطی‌در. چونکه استحصال فعالیتی بونی طلب ایدیر. حالبوکه زحمت مکتبی و سوسیالیست تربیه‌سی بو قولله‌قتیویزمی شعورلی اولاراق چوجوقلارك روحلارینداو عقللرینده غایه‌لندیرمه‌لی‌در، مکتب، عمومی استحصال باجاریغی ایله متناسب صورتده بویومه‌لی‌در. سوسیالیست تربیه‌سینده‌کی اساس نقطه‌لردن بریسی‌ده بودر. قولله‌قتیو چالیشارکن الك چتین ایشلرك نه قدر آسانلاشدیغی‌نی اوشاقلارا کوچوك حیاتی ایشلرده، وظیفه‌لرده اثبات ایتمه‌لی‌در. مکتب داخلیندا، أیوده، باغچه‌ده معین بر ایشی اولجه تك، تك و سوکرا ایسه برلکده آشیرماقلا بسیط صورتده قولله‌قتیویزمك نمونه‌سینی اوشاقلارك قاباغیندا نمایش ایتدیرمك شورا مکتبینك وظیفه‌سیدر.

شورا مکتبی، یالکز بو شعوری ویرمکله اکتفا ایده‌مه‌یه‌جکی‌ده آیدیندر؛ بو موسسه بوتون تدریس و تربیه ایشلرنی قولله‌قتیوی شکلده آپارمایی‌دا اونوتمامالی، بویله‌لکله شعوری یاواش – یاواش ملکه حالینا کتیرمه‌لیدر. شعورلی قولله‌قتیویزم ملکه‌سی یکی مکتبلرمزك ابدی شعاری اولمالیدر.

یارادیجیلق

سوسیالیست تربیه‌سی اصولیندا بیلمك یاراتماق ایچیندر. بونی شورالار اولکه‌سینده بو گون آرتق تیپلشه‌رك صنایع و کند تصرفاتی تمایللرینه گیرمکده اولان مکتبلرده اثبات ایدیر. یاواش – یاواش بزده سقولاستیق مکتب عوضینده گنج کویلی مکتبلری، کند تصرفاتی تخنیقوملاری، فابزاوچلار و صنایع مکتبلری تیشمکده‌در. شورا زحمت مکتبی چوجوغا بر شیی دریندن حس ایتدیرمکه چالشمالی‌در، اودا مکتبده تعلیم ایدیلن علملرك اساس و منشأ اعتباریله تجربه‌دن گوتوریلمه‌سی‌در. اگر اوشاقلار یارادیجی‌لغك بو اینجه سنیرینی یاقشی تانیماسالار و گوزل بلله‌مه‌سه‌لر او وقت اونلارا سوسیالیست تربیه‌سینده

چوجوقلار آدی ویرمك اولماز. یارادابیلمك ایچون محیطمزده‌کی شیلرك آراسینداکی مناسباتی و اونلارك هر بریسینی یاقشی گوره بیلمه‌لی‌در. محیط، طبیعته آچیق گوزله باقماغا آلیشمالی‌در. چوجوقدا ممکناتسزلق دویغوسینی بویوتمه‌مه‌لی و یری گدیکجه اونك اوزینی‌ده ایشه جلب ایتمه‌لی‌در. قوی اوشاق خیردا پارا حیاتی حادثه‌لرك تورەمه‌سینی آرتماسینی و یاخود یوق اولماسینی مشاهده ایدوب گورسون. بو کبی تشبثلرك نتیجه‌سی یاقشی اولار. قوی، اوشاق اطرافینداکی لزوملی آلتلرك و لزوملی شیلرك کوچوك موده‌لرینی یاپماق هوسینه دوشسون. قوی اوشاق بیلسینکه همیشه بر شی اوبریندن عمله گتیریلیر. معلم و مربی‌ده چوجوقداکی یارادیجیلق استعدادی‌نك نه‌جور انکشاف ایتدیکینی دقله اوگرنسین. حقیقی شورا مکتبینك و حقیقی سوسیالیست تربیه‌سینك برینجی صفتی یارادان و حیاتا آییق گوزله یاناشان متانتلی، زحمت سون انسانلار یتیرمکدر. مارقسك دیدیکی کبی بز گرك یالگز دونیانی اوگرنن دگل، عین زماندا اونی (دونیانی) انسانلغك ترقیسی وسعادتی یولیندا دگیشه بیان فردلر یتیشدیرمك. بز گرك علم ایله زحمتی یارادیجیلق ایچون برلشدیرمك، چونکه علم یاراتمانك قانونلارینی اوگردیرسه زحمت‌ده بو یاراتمانك محتاج اولدیغی ئه‌نه‌رژیبی و قوتی ویریر. سوسیالیست تربیه‌سینك‌ده آنا خطی بونداان عبارتدر.

قوممونیستلك احوال روحیه‌سی

مهم مسئله‌لردن بریسی‌ده چوجوقلاردا قوممونیستلك احوال روحیه‌سی‌نی تربیه ایتمکدر. مکتبلی‌لر ایچریسینده قوممونیستلك تربیه‌سی فورمال بر معنادا اگلاشیلمامالی‌در. بز هیچ وقت چوجوقلارك روحا جدی و قساوتلی انتظامه تابع ایدیلمه‌سینی بو تزلکله طلب ایتمکه حقلی دگلك. بز اونلارا عمومی‌لك و اجتماعی یاشاییش تربیه‌سینی پەداغوژی بر اوستادلق ایله بنمسه‌تمه‌لی‌یك. سز دقت ایدیگز، چوجوقلاردا فطرتا مشترك یمکه، مشترك چالیشماغا و مشترك بولینماغا هوس واردر. بو هوسدن استفاده ایتمك لازمدر. بعضا مکتب ایچون

گوریلمه‌سی لازم گان ایشلری ایمه‌جیلك (субботник) اصولی ایله گوردیرمك داها گوزل اولور.

اوشاقلار بر برینك گوزی اوگینده داها جلد ایشله‌مگه و کندی هنرینی گوسترمگه چالیشیرلار. حتی بریسی اوز عهده‌سینده اولان ایشی چابوق قورتارینجا تیز گریده قالمش یولداشینا یاردیما قوشار، بویله‌لکله چوجوقلاردا خسته‌بنلك دگل، عمومی ایشی گوتورمك و بر - برینه کومکجی اولماق روحی بسله‌نمش اولور. بورادا معلمك اوزی‌ده نمونه اولماق لازم گلیر. معلم کندیسی - مبالغه اولماسین - طبقی بر قوممونیست طبیعتلی آدام اولماغا چالیشمالی‌در. چونکه چوجوقلار معلمك سوبله‌دیکلرینی بر حکمت و سار- سیلماز بر حقیقت کبی قبول ایتمکله برابر اونلار معلمك اوز حرکت و رفتارینادا دقت ایدیرلر.

بونا گوره‌ده معلم اوز حرکتی ایله چوجوقلاردا پشیمانلق و نا امیدلك دوغورماماغا چالیشمالی‌در، چوجوقلاردا اجتماعی ایشه فداکارلق و کندی حیاتینی جمعیت اوغرینده، اسیرگه‌مه‌مك اخلاقی بسله‌مه‌لی‌در. چوجوغی قورقوتما- مالی؛ بعض چوجوقلار یارانیشلارینده فداکار و هر شیدن‌برسیز و افراط درجه ده احتیاط ایتمه‌ین اراده‌لی بر تیپ اولورلار؛ شورا مکتبینی تمثل ایدن تربیه موسسه‌سی و اورادا چالیشان معلم قوممونیستلك احوال روحیه‌سینی قوری، بوش سلیقه‌ده و راهب تمیزلیکینده دگل، بالعکس ایشده، مبارزه‌ده و طبیعته قارشی انسانلاری قورماقدا اساسلاندیرمالی‌در. بو ساعت قوممونیست تربیه‌سی بر طرفدن علمی قوممونیزم نظریه‌سینه اساسلاندیغی کبی دیگر طرفدن‌ده انقلابی پروله‌تاریاتك قورقماز و اوسانماز اراده‌سینه و اونك گوجینه اساسلانمش‌در.

1 درجه‌لی مکتبلرده اولکه شناساق ایشلری.

ا. سعید اوف.

بو ساعت زحمت مکتبینك قارشی‌سیندا دوران مسئله‌لردن بری و الك مهمی اولکه شناسلق‌در. بو ایشیك 1 درجه‌لی مکتبلرده مقصد و غایه‌سی اولکه‌یه عائد یکی فنی اختراعلار ایتمك دگل. آنجاق اولکه‌نك ایشلری ایله پداغوژی علاقه‌سی اولوب یکی غوس پروغراملاری، ایله ایشله‌ین مکتبلرك و عصرمزده یوکسلمکده اولان یکی نسلك بعض مهم احتیاج و طلبلرینی اوده‌یه بیله‌جك بر طاقم نقطه‌لری اوگرتمك و معین ایتمك‌در.

معلوم اولدیغینا گوره زحمت مکتبی‌نك یکی پروغراملاری اساس جهتی ایله محلی ماته‌ریاللار اوزرینده قوریلیر. یکی مکتبك آقتیو زحمت مه‌تودلارینی تمامیله حیاتا تطبیق ایتمك ایچون قونقرت (معین) ماته‌ریاللار لازم‌در. بو مه‌تود مکتبی بوتون قولله‌قتیوی ایله برابر محلی حیاتك یکی تصرفات و مدنی ایشلرینده جدی اشتراکه سوق ایدیر. زحمت مکتبی حیات مکتبی‌در. بو زحمت مکتبی ایچون اونك اوز محیطی ــ بر تدقیق صحنه‌سی و قوه‌سینی اورایه تطبیق ایده‌جك بر عاملدر. زحمت مکتبینك بوتون خصوصیتلری اونك اولکه‌شناسلق ایشلرینده نه درجه‌ده اشتراك ایده‌جگی‌نی آچیق ــ آچیغینا میدانا قویر.

اگر بز مشهور پیداغوقلارك اسکی‌دن سویله‌دیکلری «یاقیندان اوزاغا معلومدان مجهوله» «معیندن مجرده‌ده» فکرلرینی‌ده نظره کتیرسه‌ك اولکه‌شناسلق پیره‌نسیپینه نه قدر اویغون اولدیغینی گورمش اولارق، اولکه‌شناسلق ایشلرینك مثبت جهتلری اثباتا احتیاجی اولمایان حقیقتدر. اودر که مسئله‌نك بوراسیندان دانیشماق داها یرسز اولدیغیندان بو باره‌ده گوریله‌جك ایشلری بر قیسا پلان شکلینده گوسترمك ایسته‌ردیم. مکتبك اولکه شناسلق ایشلری باشقا ایشلرینده اولدیغی کبی معین بر نظام ایله آپاریلوب تصادفی حالدان قاچمالی و پراکنده‌لکدن اوزاقلاشمالی.. مکتبك تدقیق عاملی اوز محیطینك حیاتی‌در.

اجتماعی حیاتك محرك نقطه‌سی انسانلارك زحمت فعالیتی و اجتماعی استحصالاتدر. اودر که اولکه شناسلق ایشلرینده برینجی نوبه‌ده استحصالات دورمالیدر، محلی اولکه‌یه معین اختصاصی دائره‌سینده چالیشان بر عالم گوزیله باقمالیدر. وهابیله‌ده بر اسکی مدنیتی او گرنمك ایسته‌ین تاریخ شناس (Археологи) گوزیله‌ده باقمالی.. اولکه‌یه بلونسکی دیدیگی کبی‌دورمزك انقلابچی انسانلارینك گوزیله باقماق لازمدر. بونلار اولکه‌ده قوه‌لرینی صرف‌ایده‌جکلری گیزلی‌نقطه‌لر آرابیرلار.

بوندان سوگرا اولکه شناسلق ایشلرینده آنجاق معین حاللاری میدانا چیقارماقلا، قوله‌قسبالار توپلایوب موزه‌لر دوزلتمك‌له قالمامالیدر؛ اولکه‌شناسلق ایشی اجتماعی فائده‌لی بر مقصد بر غایه تعقیب ایتمه‌لیدر. بویله که الده‌ایدیلمش هر بر ماته‌ریال واسطه‌سیله همین محلك استفاده‌سی ایچون تصرفاتیندا سووارما و غیر ایشلرینده بر تاثیر براقمالیدر. بورادا عمده ایکی مقصد وار. 1)انسان حیات و زحمتینیك طبیعتله علاقه‌سینی او گرنمك، و 2) انسان حیات و زحمتینك اجتماعی شرطلر ایله علاقه‌سینی او گرنمك. اولکه شناسلق ایشینه بر پلان ترتیب ایتمك ایچون محلی طبیعت او گرنیلدیکی زمان یرلی اهالینیك‌استحصالی زحمتی ایله صیقی صورتده علاقه‌لندیرمك لازمدرکه بودا، استحصالی اولکه‌ـ شناسلغك اساسی طلبینه موافق اولیر.

1 ـ محلك جغرافی وضعیتی: گورینیشی، داغلار، دوشلر، دره‌لر،اوچوروملار دوزلکلر، اوتاراق و اکین یرلری‌نیك بولکی‌سی، یوللار، کندلر آراسینداکی یوللارك اوزونلغی، محلك جغرافی وضعیتینه و گورینیشینه گوره اقلیمی خصوصیتلری.

2 ـ توپراغك طبیعی زنگینلکی: محلك ژه‌ئولوژی قوریلیشی.. داغ‌معدنلری اونلارك جنسی و نوعی. تیکینتی‌یه یاناجاغا توپراغی قوه‌لندیرمك و غیریلرینه عائد اولانلار... محلی اهالینیك و استحصالاتك بونلاردان استفاده‌سی.

3 ـ اقلیم: روزکار و هوانك عنصرلری، ایلك فصللری و اونلارك همین محلده خصوصیتی. اقلیم اولچن محلك شرطلری اوزرینده هوانی تعیین ایتمك، (مثلا: کوانکلر، بولوتلار و غیر واسطه‌لرله) هوانك محلی تصرفات‌نوعلرینده

اهمیتی، سنه‌نك فصللرینه گوره ایشلرك بولکی‌سی و تعیینی ایش (قالینداری) یومیه‌سی، اقلیمك بو ویا دیگر تصرفات نوعی تشکیلینه و اهالینك صحتینه تاثیری، روزکارك قوه‌سیندن استفاده ایتمك و غیرلری.

4 — سووارما ایشلری: چایلار، قایناملار، آرخلار و اونلارك مقداری (اقلیمله علاقه‌دار اولاراق) اونلارك بولکی‌سی و هانکی جهتلره آقماسی (جغرافی وضعیتله علاقه‌دار اولاراق سووارما ایشلری‌نك اکین یرلری‌نك بولکی‌سینه، بو ویادیگر مدنی بیتکیلرك همین محلده انکشافینا، صنایعك تشکیلینه، یوللارك و نقلیات ایشلرینك قوریلیش و تقسیمینه اهالینك منطقه‌لرده یرلشمه‌سینه تاثیری، سولارك بر محرك و نقلیات واسطه‌لری اولماسی، عادی ایچمه‌لی سولار و معدن سولاری.

5 — توپراق: توپراغك نوعلری وخاصیتلری، جغرافی وضعیتینه و سووارما ایشلرینه گوره تقسیمی، نیچه ایشله‌نیلمه‌سی، جوربه‌جور توپراغك تصرفاتا یارارلغی، توپراغك محصولدارلغینی آرتیران اصول و واسطه‌لر..

6 — بیتکیلر: مهم بیتکیلر و اونلارك خصوصی حیاتلاری، بو بیتکی نوعلری‌نك جغرافی وضعیت اقلیم سو و توپراقلا علاقه‌سینه نسبتا حیاتی و تقسیمی، بعض نوع بیتکیلرك بربریله مبارزه‌سی.. بیتکیلرك توپراغا اولان تاثیری، محلك مشهور جنس اوت و آغاجلاری، فائده‌لی و ضررلی بیتکیلر؛اولکه‌نك مهم مدنی بیتکیلری و اونلارك قوریلیشی و حیاتی، اکین یرلری، چاییرلار و اونلارك نسلی، حیاتی، اونلارك یوقاریدا گوستریلن شرطلردن آسیلی اولماسی، چاییرلاردان، محلی تصرفاتك استفاده‌سی، چاییرلارك محصولدارلغی (مثلا: میشه چمنلر، باغلار و غیرلری..)، کمیت و کیفیت جهتیندن محلی مدنی بیتکیلر و اونك نه‌مقداردا اکیلمه‌سی بوجبهه‌ده استحصالك یوکسلیشی سووارما نوعلری.

7 — حیوانلار عالمی: اولکه‌ده یاشایان حیوانلارك فائده‌لی و ضررلیلری، اونلارك نسلی حیاتلاری... و حیوانلارك حیاتینداکی باشقا حادثه‌لرك بیولوژی خصوصیتلری، محلده مدنی حیوانلارك مهم نوعلری، اونلارك قوریلیشی، حیوانلار عالمیندن استفاده‌لر: آوچیلق، بالقچیلق و غیرلری.. اولکه‌ده مالدارلق‌اونلارك نوعی و فائده‌لری. (قوشلار و جوجیلرده بورایا داخلدرلر)

8 — اولکه‌نك اهالیسی: انسان بر استحصال قوه‌سیدر، اونك مقداری، جنسی و یاشلارینا گوره تقسیملری، تیخنیقانك استحصاله تاثیری، اهالینك تیخنیکی معلوماتلاری، اهالینك اساسی و اساس اولمایان مشغله‌لری، اهالینك چایرلاردان اوزاق و یاقیندا برلشمه‌سی، زحمتك نصللره گوره تقسیمی صنعت خسته‌لکلری و سائره . . .

یوقاریدا ذکر اولینان مسئله‌لرك هامی‌سینی مکتب ئوگرنمه‌لی. شبهه‌سز که بوامکاندان خارج بر ایش‌در. بورادا بز بر-بریله علاقه‌سی اولمایان موضوعلار اوزرینده ایشله‌مك، ماته‌ریاللار ایله آرتیق یوکله‌نمه‌مك ایچون معضوعلارك انتخا- بینداچوق دقتلی اولاراق مراقلی واولکه تصرفاتینا الك فائده‌لی یراری انتخاب ایتمه‌لی‌یك. ایشك منتظم صورتده گیتمه‌سی ایچون هر بر موضوعڭ انتخابیندا محلك استحصالی نظرده دوتیلمالیدر. شبهه‌سز آیری-آیری غروپلارك معلوماتی نظرده دوتیلمالیدر. بو حصه‌ده آشاغیدا آیریجا سویله‌نیله‌جکدر. بورادامحلی اهالینك مراقینی طلب و احتیاجینی‌دا نظرده دوتمالیدر. طبیعتك محافظه‌سی مسئله‌سنه دقت ایتسه‌ك گوره‌رك‌که بونك اوزی حلی لازم گلن بویوك بر ایش‌در. بورادا کتله‌نك طبیعتك محافظه‌سینه قارشی بویوك بر آڭلامامازلغی واردر. اونلاردا همیشه طبیعتی وحشیانه محو ایتمگه بر خواهش حکم فرمادر. بو منفی حاللاری آنجاق استحصالی اولکه شناسلق واسطه‌سیله کتله‌یه آڭلاتماق و دوشوندیرمك ممکن‌در. بورادا «مندن سوڭرا قیامت...» کبی اسکی نظریه‌نی کتله‌نك ذهنیندن بر دفعه‌لك سیلمه‌لیدر و اونلاری طبیعتی محافظه ایتمگه آلیشدیرمالی و تربیه‌لندیرمه‌لی. قطعی صورتده استحصالی اولکه‌شناسلغك اجتماعی- فائده‌لی ایشلرله‌ده سیقی علاقه‌سی وار. مکتب اولکه‌نی تدقیق ایتدیگی زمان محلی اداره‌لر و اهالی طرفیندن جوربه‌جور تاپشیریقلاردا آلاراق معین وقتلرده اجرا ایدوب محسوباتلار، سرگیلر واسطه‌سیله‌ده اونك یکونلاری ایله تاپشیریقجیلاری آشنا ایدیر. (مثلا: جوربه‌جور احصائی معلوماتلارك توپلانماسی سووارما ایشلرینك ئوزرینده مشاهده‌لر آپارماق و غیرلری) توپلانان ماته‌ریاللارك بر پاراسینی غزیته‌لره حکومت اورغانی و ژورناللارا گوندرمك اولار.

بورادا سووارما ایشلرینك وضعیتیندن، یوللارك، ایل یاردیم قومیته‌لرینك، محلی قوپیراتیفلرك، شوراالارك حالیندان بحثلر آچیلمالیدر. اونلارك نقصان یرلری گوستریله‌رك اصلاح یوللاری قید اولینمالیدر.

محللرده اولکه‌موزه‌لری دوزلتمکله برابر اولکه‌نك اقتصادی وظیفه‌لرینی‌ده جیزماق آرتق اهمیتلی‌در. مکتبده اولکه شناسلق ایشلرینك ماته‌ریاللاری‌اوزرینده لازمی قدر دایاندیقدان سوگرا بر نیجه سوزده هانکی اصول و یوللارلا بو ماته‌ریاللاری الده ایتمك و اوگرنمك لازم اولدیغینی گوسترمك ممکن‌در. حیات و تجربه‌نك گوستردیگینه و مطبوعاتدا آرا سیرا قید اولنان نظریه‌لره گوره یوللار، منتظم مشاهده‌لر، تدقیق و تنزهلر اولمالیدر. توپلانمش ماته‌ریاللار بر سیستمه (نظاما) سالیناراق بر یکون وورماق ایچون قولله‌قسیالار دوزلتمك، لازمی‌خبرلری‌غزیته‌لرده درج‌ایتمك وممکن اولان‌زحمت پروسسه‌سلریندن بورادا گنیش صورتده استفاده ایتمك، بو اصول و یوللارك اك جانلی چیز گیلری زحمت مکتبینه منسوب اولان حرکت وفعالیت (Динамичность) اولمالیدر. بوتون اولکه شناسلق ایشلری اولیندن آخرینا قدر مداوملرك فعال صورتده ایشلمه‌سی اوزرینده قوریلمالیدر. استحصاللی اولکه شناسلغك مهم یری، عاملری مشاهده محلینده آیری - آیری حادثه‌لر ایله تدقیق ایتمك و یری گلینجه زحمت پروسسه‌سلرینه چویرمك‌در. استحصالی اولکه شناسلغك بویوك بر قیمتی و اهمیتی داها وار که اودا طبیعت وانسانلارك حیاتیندا عصرلرجه کوك سالمش، حیاتمزك طلبیندن اوزاق بر پارا حاللاری معین ایدوب میدانا چیقارتدیقدان سوگرا اونك دگیشیلمه‌سی یولیندا چالیشماسی واونا تأثیر یاپماسی‌در. گوستریلن یوللار و اصوللار ایله توره‌ین ایشلر،(استحصالی تنزهلر و تدقیقلر) اجتماعی‌فائده‌لی ایشلر حالینا گلمش اولور. بو ایسه بویوك موفقیت‌در. او زمان مکتب اولکه حیاتی ایله یاشایاراق اونك مراقینا، اونك طلب و احتیاجینا جواب ویرمش اولاجاق. او زمان کتله مکتبی گوزلجه آگلایوب دوشونه‌جك، اونا یاردیما قوشاجاق. بودا مکتب و کتله ایچون بویوك بر سعادتدر. بونا نائل اولماق ایچون هر بر مکتب جدی جهد ایله چالیشمالیدر. بورادا بر سوز داها

قالیر که اودا چوجوقلارك آیری – آیری غروپلاردا معلوماتلارینك مختلف سویه‌ده اولماسی‌در، ظنمجه بورادا براو قدر چتینلك گورینمه‌ملیدر. موضوع–مزك اولینده گوستردك که «یاقیندان اوزاغا» «معلومدان مجهوله» «ساده‌دن‌مرکبه» «معیندن مجرده» بو اساس غوس پروغرامینا گیرمش. بونا هر زماندا استناد ایتمه‌لیدر. شبهه‌سز I ینجی غروپدا عائله‌دن، مکتب‌دن برینجی ایشلری معلمك رهبرلگی آلتینده‌ا چوجوغك طلب و احتیاجینا اڭ یاقین اولان محلی حیاتك آیری – آیری ساده حادثه‌لری اوزرینده مادی مشاهده‌لردن باشلاماق اولار. (مثلا: جوربه جور محلی یمك و خورك شیئلری، پالتارلار ایولر و روزکارلار باره‌سینده).

II ینجی‌ده، کنده‌کی آیری – آیری زحمت نوعلری و اونلارك اصول و موفقیتی اوزرینده مشاهده‌لر، و زحمت نوعلرینك بعضلرینده چوجوقلارك بلاواسطه اشتراکی، (پاییز، قیش، یاز ایشلری، خیردا صنعتلر) محللی قاعده و اصوللارا گوره کندك تصرفاتینده‌ا مهم بیتگی و حیوانلارك حیاتینی تدقیق ایتمك، (مال قارایا، قوشلارا باقماق، باغ و بوستان ایشلری گورمك)، تصرفاتدا اهمیتی اولان طبیعی حادثه‌لری اوزون مدت مشاهده ایتمك. (روزکارلاری، قارلاری، یاغیشلاری مشاهده و تدقیق اثناسینده‌ا اوگرندیگی ایشلری حیاتا تطبیق ایتمك، دیوار غزیته‌سینه مخبر صفتیله معلوماتلار ویرمك).

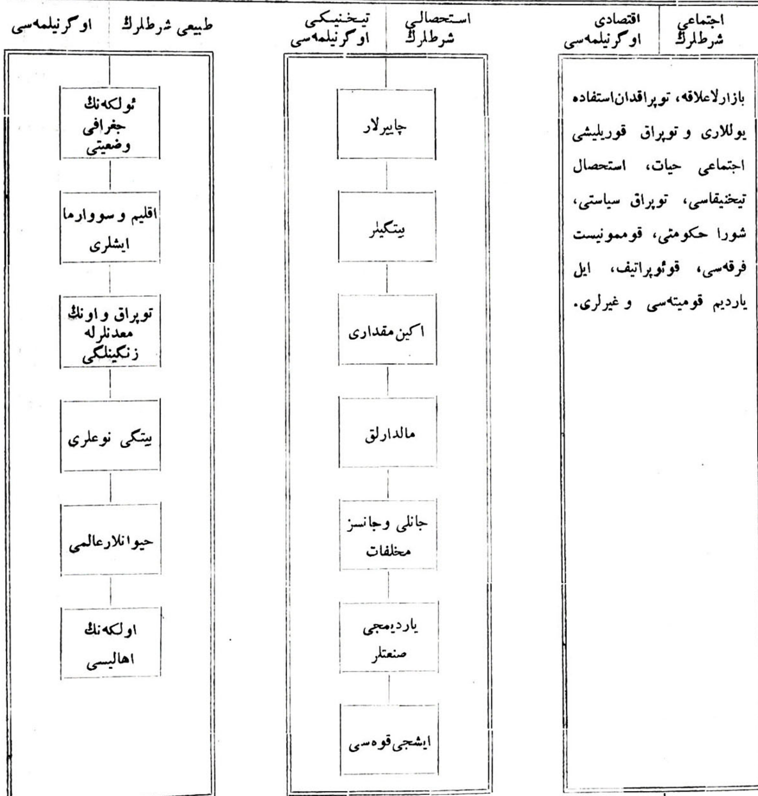
III ینجی‌ده یوقاریدا گوستریلن ایشلر داها گنیشلنه‌رك بر پارا جغرافی معلوماتلاردا علاوه اولینیر. بورادا تدقیق و تنزهلر پلان اوزره گیتمك، معین رسمی معلوماتلار توپلاماق، دییاغراملار چیزماق، قولله‌قسیالار دوزلتمك، بعضی طبیعی حادثه‌لرك حصه‌لرینی اوگرنمك، آیری تصرفات نوعلری ایله (مشترك شورا و فردی تصرفاتلارلا) آشنا اولماق، منتظم بر حال ایله گیدیر. طبیعی 4 نجی و 5 نجی‌لرده بو ایش داها مرکب شکللره دوشه‌رك همان دائره و رایونك بوتون حیاتینی احاطه ایتمه‌لیدر و اوچ اساسی سببلر بری– بریله سیقی علاقه‌ده‌درلر. 1) اجتماعی – اقتصادی 2) استحصالی–تیخنیکی 3) طبیعی شرطلر. بونك ایچون‌ده بونلارك شه‌ئه‌ماسینی چیزاق:

مكتبك استحصالی اولکه شناسلق ایشینه عائد شه‌ئه‌ماسی

(کندتصرفات استحصالات حصه‌سی‌در)

انسانلارك استحصالی زحمت فعالیتی

کند تصرفات استحصالینك شکللری و اونك شرطلری

ئولکه‌نك استحصال قوه‌سینی یوکسلتمك

اولــکه‌شناساق

رضابگلی ف.

حال حاضردا آذربایجاندا جریان ایدن پیداغوژی فکرلرك الڭ‌سوك موضوع-لارگندان بری‌ده اولکه شناسلق‌در. بونا گوره‌ده مکتب پروغراملاری‌نك هامیسیندا اولکه شناسلغا عائد ماته‌ریاللار اولمالیدر.

بو مقصدله خلق معارف قومیسارلغینك باش اجتماعی تربیه دائره‌سی‌طرفیندن سوك ایکی ییل ظرفینده آدیملار آتیلوب وخصوصاً برینجی درجه مکتبلردن اوتری تشبثلر ایدیلمش ایسه‌ده، بز بونلارك هامیسینی کفایتسز ساییرق. بزجه بوموضوع‌اهمیتلی ودگرلی اولدیغی ایچین، پیداغوژی مجموعه‌لرینه کچیریلمه‌لی، بوزادا آراشدیریلمالی‌درکه، بوتون معلملرمز اوقوسونلار، یاقیندان تانش‌اولسون لار و اولکه شناسلغك نه‌دن عبارت اولدیغینی ومکتبده نه کبی مقصد تعقیب ایتدیگینی دوشونه بیلسینلر والڭ نهایت اولکه شناس تمایلینی حاوی اولان پرو-غراملاری‌دا اوقویا و آنلایا بیلسینلر.

اولکه شناسلغك برینجی وظیفه‌سی **اولکه‌نی اطرافلی اوگرنمکدر.**

اولکه توپراغیندا و اولکه حدودیندا بولینان و تورەین بوتون شیئلرك و حادثه‌لرك جمله‌سی یاواش — یاواش اطرافلیجا اوگرنیلمه‌لیدر.

ایکینجی وظیفه — **معین بر محلك بوتون حادثه‌لرینی و شیئلرینی اطرافلی اوگرنمکدر.**

اولکه شناسلغك اوچنجی وظیفه‌سی‌ده بر محلده‌کی حادثه‌لری و شیئلری تصنیف ایدیجی غروپلار اوزرینه حسابا آلماقدر.

اولکه شناسك منطقی فعالیت ساحه‌سی‌ده بونلاردان عبارت اولمالیدر: 1) مشاهده 2) تصنیف، 3) تعیین و 4) ترکیب (ایندوقسیا).

اولکه شناسلغك اساس مضمونی مملکتمزی و دائره‌لرینی تانیماقدر و بویله ایشی‌ده دوزگون و فنی اساس اوزرینه قورمالی و آپارمالیدر.

اولکه شناسلق ایچین چوق آدام لازم‌در. یالگز عالملرك جالیشمالاری

كفايت ايتمز. بو يولدا تدقيقچی‌نڭ‌ده فعاليت ساحه‌سی وسعتلی و ديديگجه گنيش‌در. مه‌ماكتمزده‌كی مكتبلر دخی بو ايشه جلب ايديامه‌ليدرلر.

«اولكه شناسلق» كلمه‌سی هميشه دوزگون و اولديغی كبی آڭلاشيلما ـ ديغی ايچين، بو ايشده بر چوق پوزغونلقلار و قارما ـ قاريشيقلار عمله گليو.

چوق وقت اويله‌ده اولور كه وطن‌شناسلقلا اولكه شناسلغك فرقينه واريلما يير، بری اوبريسينڭ عينی كبی قبول ايديلير. حالبوكه بونلار هم معناجا و هم‌ده مه‌تودجا بر ـ بريندن آيری و باشقا ـ باشقا شيئلردرلر. وطنشناسلق تعليمك ايلك ايكی ييلينده مكتبده اوگره‌ديلن غايت سيق دائره‌لی بر درس دركه، بونڭ بوتون حادثه‌لرينه آنجاق سطحی صورتده ياناشيلير. **اولكه‌شناسلق ايسه، اولكه‌نڭ اجتماعی-تصرفات ياشاييشينی سيسته‌ماتيق و شعورلی صورتده اوگرنمكدن عبارتدر. درينجه‌سينه تدقيق ياپماق بونك (اولكه شناسلغك) خاصه‌لريندندر.**

فكری و دقتی جلب ايدن اهميتلی مسئله‌لردن بری‌ده ـ اولكه شناسلغك مستقل درس اولوب اولماماسی مسئله‌سی‌در.

اولكه‌شناسلق درس دگلدر. او يرلی ماته‌ريالی تشكيل (اورغانيزاسيا) ايتمك ايچين بر مه‌توددر. او يرلی اولكه ماته‌ريالی اوزرينده‌آ پاريلان تعليم و تربيه ايشينده گوستريجی عمومی بر پرينسيپدر.

لاكن فنی و مكتب اولكه شناسلغی‌نڭ وظيفه و مقصدلری‌ده باشقا ـ باشقادر؛ چونكه سوگكی، مكتبده معين مقصدلری تعقيب ايدن پيداغوژی بر اصولدر.

مكتب اولكه شناسلغی‌نڭ جوربه‌جور موضوعلاری واردر. لاكن بوموضوع لارڭ هاميسينداادا **هم تصرفات هم‌ده اجتماعی تمايل اولماليدر.**

بو اوغوردا ايشی دوزگون آپارماق و هم‌ده معلملرڭ و شاگردلرڭ امكلری ضايع اولماماق ايچين، مركزی اولكه شناسجی‌لق تشكيلاتلاريلا سيقی رابطه قورماق لازم گليو. اولكه شناسلق نقطۀ نظريندن ياناشماق ايچين ايشك

مه‌تودیق جهتی داها اهمیتلی‌در. اولکه شناسلغا عائد ماته‌ریاللار مضمونجادا اهمیتلی اولمالیدرلار. مکتبده کچیله‌جك اولکه شناسلغا عائد ماته‌ریاللارك مقداری و حداری‌ده تعیین ایدیلمه‌لی و گوستریلمه‌لیدر.

برینجی و ایکنجی درجه مکتبلرده‌کی اولکه شناسلق ایشی‌نك معنا و مضمونی معین یرك حقیقتیندن آلینمالیدر.

برینجی درجه مکتبلرده اولکه‌شناسلق قومپله‌قسی وارسا، او زمان ایکینجی درجه مکتبلرك قومپله‌قس موضوعلاری تقریبا بونلار اولمالیدرلار: «تصرفات شوراسی»، «زاوود» والخ و آشاغا طبقه‌نك بوتون مدنی قوه‌لرینی آلمالیدر.

دورمزه مخصوص اولان بویله بر قاراقته‌رده خاصه اولجه دیدیگجه ضعیف صورتده مشاهده اولینیردی. حالبوکه اهالی‌نك معارف و مدنیتجه یوکسلمه‌سی تمامیله اولکه‌نك اطرافلی صورتده اوگرنیلمه‌سینه باغلیدر.

بورادا ماته‌ریالك غروپلاشدیریلماسیندا و تحلیلینده (آنالیز) گوزه چارپاجاق قادار آیدین بر حد واردر.

ایسته‌ر شاگردلرك، ایسته‌رسه معلملرك اولکه شناسلغا عائد ایشلرینی درین لشدیرمك و معلوماتلارینی آرتیرماق مقصدیله خلق معارف قومیسارلغی‌نك معین آپاراتلاری طرفیندن تیپیق موضوعلاری شامل، لزوملی ادبیاتك نشر ایدیلمه‌سینی داها یرلی و مقصده داها موافق سایاردیق، بویله ادبیات میداندا اولارسا، شبهه‌سز که مکتبده چالیشان معلملرده همان ادبیات واسطه‌سیله مکتب ایشینه و تعلیمینه لازم اولان بر چوق فایدالی اساس پیرینسیپلردن استفاده ایده بیله‌رلر.

اولکه شناسلق اوزرینده یاپیلان و آپاریلان تدقیقات کتله‌یی شامل اولمالی و کتله ایچریسینه سوقولمالی.

اولکه شناسلق رهبری (یوقلامالغی)

ج. ج.

شورا مکتبی زحمت مکتبی اولدیغیندان محیطده‌کی طبیعتی، اهالی‌یی، اونلارك مشغله‌لرینی حاصلی اولکه‌یی یاقیندان باشلایاراق اوزاغا دوغرو اوگرنمك اوزره دائره‌سینی کنلتمه‌لیدر.

بو ایشی عمله کتیرمك ایچین اولکه‌شناسلغا عائد مهم معلوماتی اوکرته‌جك بر رهبرك (یوقلامالغك) الده بولینماسی کرکدر. اولکه‌شناسلق یوقلامالغی شورا روسیه‌سینده سایسیز مقداردا ترتیب ایدیلمش، آنجاق آذربایجانك هیچ بر قضاسی ایچین بویله بر دستور کتابچاسی هله باغلانمامشدر.

بو یوقلامالغك عمله کتیریلمه‌سی ایچین، ایمدیکی حالدا الده ماته‌ریالدا چوقدر. مرکزی ستاتیستیقا اداره‌سینده احصائی بر چوق معلوماتلار وار. تدقیق و تتبع جمعیتی بر چوق ماته‌ریاللارییغمش، علمی قومیسیونلار، خصوصیله توپراق قومیسارلغی‌نڭ قومیسیونلاری آذربایجانك مختلف ثروت، محصول و وارداتلارینا دائر کلیتلی وثیقه‌لر الده ایله‌مشلردر.

«آذربایجان اقتصادی جغرافیاسی» آدیندا کتابدا گنه بو جهته بویوك کومکلر ایده بیله‌ر. بونلاردان باشقا روسیه‌ده‌کی یوقلامالقلار، تورك و روس دیلینده چیقان ژورناللاردا بو خصوصدا آز ایش گورمز.

بو ایشه برینجی نوبه‌ده قضا اینیسپه‌قتورلاری، مه‌تود بویرولاری و مرکزده دولتی علمی شورا باشلامالیدر. ایکنجی نوبه‌ده‌ده زراعت مکتبلری، پهته‌خنیقوملار و پهداغوژی فاقولته‌لری ایشه کومك ویرملیدر. معارف خادملری اتفاقی‌نڭ مدنی ــ معارف بولمه‌سی گنه بو خصوصدا یاردمدا بولینمالیدر. اولکه شناسلق یوقلامالارینڭدا روسیه‌ده‌کی خطالری ایتمه‌مك ایچین عمومی آذربایجانی معین شرطلر دائره‌سینده رایونلارا بولمه‌لیدر. هررایون آیریجا نظره آلیناراق ایش گوریلمه‌لیدر.

یوقلامالغك فائده‌سی. معلملرمز کندی اوکره‌نیب دائره، قضا و عمومی آذربایجانا کیچدیکده یعنی چوجوقلارا گنیش معلومات ویرمك لازم گلدیکده چتینلکلره تصادف ایدیرلر.

معارف قومیسارلغی طرفیندن ایدیلن تفتیش، قضالرك حتا اورتا مکتبلرینده بیله آذربایجان ثروتینی یامبوق ایله بالیقدان عبارت بیلندیکینی گوستردی. بو حادثه‌ده گنه یوقلامالغا قارشو حس اولینان احتیاجی کوسترمکده‌در.

کله‌جك ییل غوس پروغرامینی مکتبلرده حیاتا کیچیرمك مسئله‌سی‌ده

بو گون اورتایا آتیلمشدر. بو مسئله، اولکه شناسلق یوقلامالغی‌نڭ اهمیتینی بر قات داها آرتیریر.

بو یوقلامالق عمومی آذربایجان و قضا مقیاسیندا ماته‌ریاللاری حاوی اولمالیدر. ایش کتابی شکلینده یازیلمالی، ساده دیلده، خریطه‌لی، محلی و دییاغراملی اولمالی. ایچینده مه‌تودیق کوسترشلرده بولنمالیدر:

سیق ـ سیق قوییلماسی لازم گلن خصوصی و مکمل مقاله‌لرده بوتون ماته‌ریالدان و اونڭ آیریجه ـ آیریجه فصللریندن مختلف تصادفلرده وشرایط داخلینده نه جور استفاده اولینماسی کرك اولدیغینی کوسترمه‌لی‌در. بویله که معلم، نتیجه‌ده محصولدارلغینا گوره اکین یرلری‌نڭ تقسیماتینی، مختلف فابریقا-لارڭ استحصالات قوه‌لرینی، اهالی‌نڭ مملکتلرده و محلده کی تقسیماتینی و بو کبی سایر استخبارداکی ماته‌ریاللاردان وقتلی وقتینده تدریس ایشی گیدیشینڭ موافق تصادفلرنده استفاده ایده بیلسین. یه‌ده همین استخبارداکی ماته‌ریاللارڭ قومپله‌قسلر و فنلر ایچین نه جور استعمال ایدیلمه‌سینی، اونلاردان نه کبی اهمیتلی، اجتماعی و ریاضی مسئله‌لر ترتیب ایتمك ممکن اولدیغینی گوسترمك اولار و الخ.

استخبارداکی حاضر ماته‌ریالڭ ایشلنمه‌سی (اعمالی) و استفاده‌سی ایچین، ایسته‌ر معلمه یول و استقامت گوستریجی و ایسته‌ر متباقی جهانشناسلق ایشینی سربست آپاریجی و اجتماعی فعالیته سوق ایدیجی سفارشلر ویریلمه‌لی‌در. بو سفارشلر، استخبارداکی جدوللر واسطه‌سیله، یاخود ویریلن معلومات آراسیندا و یاخود کتابڭ آخرینده ویریله بیله‌ر.

استخبارداکی ماته‌ریال آراسیندا ویریلن سفارشلر مختصر اولوب، همین ماته‌ریالدان استفاده ایدیلمه‌سینی آسانلاشدیریر، کتابڭ نهایتینده ویریلن سفارشلر، گنیش بر شکل آلوب معلمڭ استخبارداکی ماته‌ریالدان نه طریقله استفاده-لنمه‌سینی گوستریر.

اولکه‌شناسلق یوقلامالغی نه قدر موافق بیر طرزده ترتیب اولینسادا، جاری اولکه ماته‌ریالینی تعقیب ایده بیلمه‌یه‌جگی بللی‌در.

بونا گورەدە ولایتە، قضایە و دائرەیە مخصوص اولکە شناسلغنڭ جاری ماتەریالینی نە جور و هارادان آلماق ممکن اولماسینیدا همین استخباردا گوسترمەلیدر. بو بارەدە حکومت طرفیندن مرکزدە طبع اولینان کندتصرفات ژورناللاری قیمتلیدر.

بوندان باشقا متعلملر ایچین‌دە آیریجا یوقلامالق براقماق کرکدر. حتی معلملر ایچین ترتیب ایدیلن یوقلامالق چوجوقلار گکینە استناد ایتمەلیدر. اولکە شناسلق یوقلامالغی ایچین نوبەدە آشاغیداکی ماتەریاللاری گوسترمك اولار.

1 — یرلی دائرە و قضا خریطەلری.

2 — حجمی اوچ یاپراقدان فضلە اولمایان کیچیك کتابلاردان قوریلمش کتبخانە.

بو کتابلارڭ هر برینده معین و محلی حیاتدان گوتوریلەمش موضوع شرح اولینیر: مثلا، «بزیم اولکەنڭ کند تصرفاتی»، (یاخود «بزم کند»)، «تو پراق آلتینداکی مقدراتمز و اوندن استفادەلنمك یوللاری»، «بزم اولکەدەکی فابریق و زاوودلار»، «اولکەدە اوقتیابر انقلابی»، «اولکەدە وطنداش محاربەسی»

بو کتابلاردا حکایەلر و آز مقداردا رقملر، متعلملری اولکەشناسلق و اجتماعی ایشلرە سوق ایدن کیچیك مقداردا سفارشلر داخل اولور.

3 — بیرینجی نوبەدە بو کتبخانەیە III ینجی ییلە مخصوص حساب کتابی داخل اولور.

4 — ولایت و قضانڭ طبیعت، تصرفات و اجتماعی حیاتینا مخصوص اساسی مسئلەلری آیدینلاشدیران کیچیك استخبار کتابچاسیدا بو کتبخانەدە بولینمالی.

بو کتابدا بسیط ستاتیستیقی معلومات ویریلمك ایلە برابر، استخبارداکی ماتەریاللاردان نەجور استفادە ایچین کتابچایا مختصر سواللار و تاپشریقلار سیاهیلری درج اولینیر.

5 — مکتب پروغرامینی اولکەشناسلق ماتەریالی ایلە دولدیرماق ایچین محلی غزتەدن‌دە استفادە اولینیر.

بونك ایچین معارف شعبەسی، یاخود مەتود بویروسی تشبثی ایلە، محلی غزتە، معارف ایشلری، گوشەلر ایچین یر تعیین ایدیر و بورادا مكتبك معین موسملردە آپاریلاجاق ایشینی ملاحظە ایدەرك، «بیر كندچینك ایلریلەمش تصرفاتی»، «محلدەكی شورا تصرفاتی» كبی موضوعلار تصویر و تحلیل اولینیر، ستاتیستیق بیوروسیندان، مالیە شعبەسیندن و سایر ادارە و موسسەلردن توپلانمش محلی كند تصرفاتینا مخصوص رقمی معلومات سیستەم اوزرە محلی غزتەدە درج اولینیر، بونگلا مكتب و معارف ایشینە بویوك كومك ویریلیر.

6 — سوك سوز اولاراق، قید ایتملی‌در، كه مكتبلری اولكە شناسلق ماتەریالی ایلە دویدیرماق ایچین، تدریس كتابلارینا جدی صورتدە دقت ایتملی‌در. همین كتابلاردا فی‌الحقیقە محلی ماتەریال ویرمك ممكن اولماسادا اونلاردا كی حكایەلرە علاوە اولاراق، سربست محلی موضوعلار گوسترملیدر: مثلا، «محلدە كی صنایع نباتلاری»، «جمعیتمزك اساسی مشغلەاری» كبی و الخ.

دیوار غزتەسی تجربەلریندن

«نوووروسیسقی‌دە ۱ نومرولی مكتبدە»

1925 ینجی ییلك یانواریندا بانا برینجی غروپدا دیوار غزتەسی ویرمك ممكن اولمشدی. بونا اوشاقلارك اصراری و لەنینك وفاتی مناسبتیلە باشلامشدق.

ایلك دفعە غزتەنك آدینی مذاكرە ایدەرك «برینجی‌جك» قویدق، سوگرا مقالەلر یازیلماغا باشلادی. بر اوشاق، «لەنین اولدی. شورا»، ایكینجیسی «لەنین سیمبیرسقدە آنادان اولدی»، اوچنجی بیر قیز ایسە، «بویودوگیم زمان من‌دە لەنین كبیی چالیشاجاغم» یازدی. بو یازیلارك ئوتە بریسینە جور بەجور رسملردە چیزدیلار. هارادان ایسە لەنینك بویوك و كوچوك بر رسمینی‌دە تاپوب گتیردیلر. بن‌دە یازیلارا باقوب دوزلتدم، دوزلمش مقالەلری ورقەلر اوزرینە قوپیە ایلەدیلر، غزتەیی ترتیب ایلەمك مذاكرەسی باشلاندی. باشدا

«برينجى‌جك» آدى يازيلمايا ورنكلنمەيە، آلتدا كوچوك، اونك آلتيندادا بويوك رسم ياپشديريلوب، يانلارينا مقاله ورقەلرى علاوە ايديلمەيە قرار ويريلدى. تحرير هيئتى غزتەيى حاضرلادى؛ غزتە بير بويوك كاغذ طبقەسى اوزرينده ايدى.

فيورال گلدى، گنه غزتە حقينده دانيشيق باشلادى. بو دفعه «قيش»ا دائر مقالەلر قبول ايديلەجك اولدى. مقاله ياغمور كيبى ياغماقدا ايدى، اوشاقلارك هاميسى يازمشدى، هاميسى‌دا رسملى ايدى. قيش منظرەسينى بعضيسى كاغذا پامبوق و قلوريت پوتاس دوزى سپەرك طبيعى حالا گتيرمشدى. بوتون مقالەلر «سوغوماسينلار دييە» قبول اولنوب گنه طبقه كاغذا ياپشديريلدى.

بوندان سوگرا هر آى ايشيمزى مذاكره ايلەمك، موضوع سەچمك ياپشديرماق و غزتە چيقارماق اولدى؛ برنجى غروپى بيله كيچيردك، غزتەدە شعبه زاد اولمادى، آنجاق آخر وقتلردە مقالەلردە تنوع واردى.

ايكنجى غروپا گلديكدە، غزتە اوقتيابر آييندان تكرار چيقماغا باشلادى؛ آدينى‌دا «اوقتيابرجق» قويدق. سبينى‌دە آگلاتدق. بو دفعه‌تحرير هيئتى مقاله و رسملرى تنقيد ايدەرك سەچمەيە يوز قويدى. پوستە قوتيسى شعبەسى‌دە آيريلدى. اوشاقلارك بير قسمى رسم چيكمكدن بير قسمى‌دا يازى يازماقدان واز كيچديلر، اما غزتەيە كنەدە مراق وار، هەمدە برينجى غروپدان داها چوق، ايشلر بوتون اوشاقلار آراسيندا بولينمش، يازانلار، چيزانلر، رنكلەينلر، ياپشديرانلار، لوازم تدارك ايدنلر... و سائر متخصصلر عمله گلمەيە باشلادى. حوادث شعبە‌سى‌دە علاوە ايديلدى. هر آى مهم بر حادثەيە چوق ير ويريلدى. يانوار آييندا لەنين احوالاتى ايله غزتە دولمشدى. برنجى غروپدا كى يانوار حادثەلرى ايله بوندا فرق واردى. اورادا تك جملەلردن عبارت اولان مقالەلر، بورادا لەنينك ترجمه حالى شكلينده ايدى.

بو غروپ اوشاقلارينداغزتەيە چوق هوس اويانمشدى، ئوز ئوزلرينه اوشاقلار توپلاناراق غزتەلر چيقاريرديلار. ايولردە غزتە نشر ايديليردى. بنم ئوز اوغلمك غزتەسى قراواتك يانيندان اكسيك اولمايردى. غزتەيى ساقلاماق

قوروماق خصوصینده‌ادا اوشاقلارك قابلیتی آرتمشدی. تنقید و تصحیح قوه‌لری چوق پارلامشدی.

اوچنجی غروپدا اوشاقلارك و بنم ایشم چوق اولدیغینا گوره غزته‌یه دیقابر آییندان باشلادق. بو دفعه تکلیف اولونان یوزلرجه آد بکنیلمه‌دی، آخردا «قیزیل مکتبلی» آدی قبول ایدیلدی.

غزته‌ده باش مقاله حصه‌سی اولمالی ایدی. بورادا مهم خاطره‌لر، رهبرلکلر وقتی فکرلر یازیلاجاقدی. «حادثه‌لر» شعبه‌سی یرینه «بزیم حیاتمز» شعبه‌سی قوییلدی. پوستا قوتوسی شعبه‌سی گنه قالدی، غزته بو دفعه الك زیاده غروپك اوز حیاتی ایشلرینه اهمیت ویره‌جکدی. تربیه مسئله‌لری و کندینی اداره ایشلری غزته‌ده مهم یر دوتاجاقدی.

غزته‌یه مقاله یازانلار و رسم چکنلر لاپ آزالدی. اما 89 فائض طلبه گنه‌ده جوربه‌جور ایشلرده اشتراك ایدیردی. اوز اوزینه یاقشی رسم‌چکنلر و مقاله یازانلار یتیشمشدی. شانخایك قانتونلیلار طرفیندن آلینماسی و اهالی‌نك شادلغی اوشاقلارادا تاثیر ایتدی. او آی، غزته‌ده همان وقعه‌دن یازیلدی، و سوکرا «سیاسی شعبه»‌ده علاوه ایدیلدی. اوشاقلاردان سیاسی ایشلر ایله اوغراشانلاردا ظهوره گلمشدی، بر اوشاق بر مقاله گتیره‌رك قولاغما دیدی: «بونداکی یازی سیاسی سردر، بن بونی دبیله بیلمه‌یه‌جك بیر یردن ایشیتمشم، غزته‌یه ویرمك اولارمی؟»

یازی‌دا **«گیزلی مکتوب»** دان بحث ایدیردی.

اوچنجی غروپدا بیز 6 نومرولو غزته ویردك. ایچینده چوق اهمیتلی شیلر واردی: موسمی اولاراق «بهار»؛ سیاسی اولاراق: «چین»، «بورژوآزیا نه ایسته‌ییر؟»، «فرانسادا»، بیوغرافی اولاراق «سته‌فه‌نسون»، «فولتون»؛ غروپمزدان اولن «بر قزك بیوغرافیاسی»؛ ئه‌قسقورسیالاردان «قادینلار شعبه‌سی» «فه‌ده‌توفقا»، «پاشه‌چقا»، «قاپا دالیندا»؛ حق ــ حساب ایشیندن «بیزم غزته‌مز»، «اوچنجی غروپ»، «بزم ایشمز» انقلاب بایراملاریندان «21 یانوار» «له‌نین»، «9 یانوار»، «8 مارت»، «قادینلارك بین‌الملل گونی»، «قاباق و ایمدی»، «مای بر»،

قومپله‌قس ماته‌ریاللاریله علاقه‌دار اولاراق «شهر شوراسی هیئتی» بورادا قیسا بر مقاله و بر چوق دیاغراملار واردی.

غزته‌نك قوپیه‌سینی اوشاقلار ایدیردیلر، آنجاق بو ایش بنم یانمدا گوریلمه لی ایدی. قالان ایشلری بن‌سز گوریردیلر. ماته‌ریال سه‌چگیسینده‌ده اشتراك ایدیردم، هر مقاله گوزمدن کیچمه‌لی ایدی، چوق واقتدا مقاله پلانی ویریر- دم؛ چوق واقتدادا اوشاق یازاجاغی موضوعی سویله‌یوب بندن پلان ایسته‌ییردی؛ گوستریردم. اما آرتق چوق خیردا ایشلره ال قاتماییردم.

اوشاقلاری مستقل چالیشدیرماق، محیطه دقت ایتدیرمك، گوردیکلرینی تصنیف ایله‌مك، قرائت میخانیقاسنی دوزلتمك خصوصیندا غزته‌نك منفعتی اولمشدی. یازیلمش غزته‌لری ایمدی‌ده محافظه ایدیرم، تدریس ماته‌ریالی اولاراق بانا چوق ایش ویریر. اوشاقلارادا حق حساب وقتینده بو نومرولار یاردم ایدیر.

و. ته‌ره‌نه‌تس قلیموویچ.

مکتبده غزته ایله ایشله‌مك.

«قازاقستان تجربه‌لریندن»

مکتب شوراسی هفته‌ده ایکی ساعت روس دیلی حسابینا غزته‌ده اوشاقلاری ایشله‌تمه‌یه قرار ویردی.

ابتدا، محلده چیقان غزته‌لر حقیندا اوشاقلار ایله مصاحبه آپاریلدی؛ آخیردا «ییکی کند»یك شعبه‌لری تانیدیلدی. a) باش مقاله، b) سوك تلغرافلار، c) ولایت خبرلری d) کندده فرقه، مدنی-حرث مسئله‌لری، e) ولایتمزده کند تصرفاتینی نه جور مکمللشدیرمك گر کدر.

سوکرا موضوعلار پایلاندی: «اولکه‌مز» خصوصیندا ایشله‌ین غروپا، حیوا- نات، زراعت، ولایتك صنایعی، ولایتمزده تصرفاتی نه‌جور یوکسلتمك لازمدر، ولایتده قوئوپه‌راسیون، کند تصرفاتی ویرگیسی موضوعلاری ویریلدی.

«کند تصرفاتی» خصوصیندا ایشله‌ین غروپا، اجرائیه قومیته‌سی خبرلری،

کند تصرفاتی ویرگیسی، قوئوپه‌راسیون، فرقه و قومسومول حرکتلری، فقیرلر حقینده فرقه‌نك سیاستی، موضوعلاری حواله ایدیلدی.

موضوعلار غروپلار آراسینده بولیندی، ایشچیلر مکتبك کیچن ییلکی زحمتلریندن استفاده ایده‌جکدیلر، بیرده آزاد مطالعه ایچین‌ده معین گون و ساعت تعیین ایدیلمشدی.

هر قروژوق غزته‌یی اوقویاجاق، اوز موضوعی دائره‌سینده راست گلدیگی فکرلاری اشاره ایده‌رك معلمك تصدیقینه (ایلك دملرده بونا لزوم وار) ویره‌جکدی. قبول اولینان پارچا کسیلوب قوللوغا یاپیشدیریلاجاق ایدی؛ بعض چتین فکر و سوزلری آکلاتماق ایچین مصاحبه ساعتلری آیریلمشدی. آی آخرینده قروژوقلار توپلانان ماته‌ریاللاری سیسته‌مه سالوب داقلاد اینمه‌لی و یکی موضوعلار آلمالی ایدی.

اوشاقلار، اوز موضوعلارینا عائد ایشلری بیتیردیکدن سوکرا، خارجی جهتلری‌ده غزته‌ده اوقویا بیله‌جکدیلر. ایلك واقتلاردا اوشاقلارك اذیت چکمه سینه یاقمایاراق، مصاحبه‌لر و سائر واسطه‌لر ایله اونلاری ایلریله‌تمك ممکن اولور، خصوصیله غزته‌یه صرف اولنان دقت و مراق ایله‌ده اونلاردا کی ترقی اولچیله بیلیردی.

غزته‌ده موضوع خارجینده‌کی جهتلری اوقومایا تشویق ایچین تیز-تیز اوشاقلار ایله مراملی مصاحبه‌لر ایدیلیردی. مثلا کند شوراسی‌نك ایشی و سیچکی حقینده سوز آچیلیر، ایضاحات ویریلیردی؛ سه‌چکی خصوصینده غزته‌ده چیقان رسم و قاریقاتورلار اونلارا گوستریلیردی. سوکرادا غزته‌ده بوکبی خبر و رسملری هانکی شعبه‌ده گوره بیله‌جکلری اونلارا سویله‌نیردی. بو صورتله یاواش یاواش اونلارك مراقلارینی موضوع خارجینده اولان ایشلرده جلب ایدیر. چوق وقتده موضوع خارجینده اوشاقلارك نظرلرینی جلب ایدن جهتلر، ایکنجی دفعه موضوع پایلانیشی وقتینده ایشه یاراییردی.

مثلا ایکنجی موضوع دونومینده اوشاقلار اوزلری کند تصرفات ویرگیسینی اورتادان قالدیروب سه‌چکی موضوعینی اونك یرینه قویدیلار، آیری بر غروپدا، کند شوراسی سه‌چکیسی ایله کند تصرفاتینی یوکسلتمك موضوعینی اورتایه

آتدی. بیر نیچه آی سوگرا روسیه ایله قاپیتالیست حکومتلر مناسباتی و چین حادثه‌لری‌ده اوشاقلار طرفیندن اعمالی طلب اولنان موضوعلار ایچینده ایدی. بونلارك هامیسی موضوع خارجینده اوشاقلارك اوقودیقلاری پارچالار دولاییسیله میدانا آتیلمشدی.

سوك زمانلاردا بو ایش اوشاقلارك غزته‌یه مراقلارینی آرتیردی، صنفده جوربه‌جور غزته‌لر گورینمه‌یه باشلادی، حتا پراودا بیله اوقونیردی؛ چتین اولدیغیندن براقیلدی، ایل آخرینده برلی غزته‌یه 10 دانه اوشاق آبونه اولمشدی.

غزته ایله ایشله‌مك نتیجه‌سینده، مکتبده، قوللوقلاردا دنیا قدر اولکه ماته‌ریالی توپلاندی که هیچ بیر درس کتابینده امثالینی تاپماق ممکن دگل. اجتماعیات درسلری‌ده گنه بر-برینده آیریلمایان خصوصیله سوك واقتلاردا چوق علاقه‌لی اولان اولکه ماته‌ریالی و کند تصرفاتیله سیقی صورتده علاقه‌لندی.

غزته ایله ایشله‌مه‌نك مکتب اوشاقلاری‌نك انکشافینا، چوق فائده‌سی اولدی، ویریلن بیر چوق سواللارا قایتاردقلاری جوابلار، داقلادلارك سوگینده پره‌نیه ده‌کی دانیشیقلار، قرار واقتینده ایدیلن تکلیفلر بونی اثبات ایتدی.

چینده انگلیزلر اسکیلگی قایتارماغا چالیشیر، شورالار اتفاقی محکملنسه دنیاده‌کی بوتون حکومتلر پروله‌تار اداره‌سینه کیچه‌ر، شرق اولکه‌لری شورالار اتفاقینا دوستدر، چونکه او قولونیاجی دگل، ایشته اوشاقلار طرفیندن یورویلن فکرلر... بو اوشاقلار شهر دگل، آئول اوشاقلاریدر، غزته‌نك نه اولدیغینی بیلمه‌ین کندجیلرك بالالاریدر.

آخر واقتلاردا «یکی کند» غزته‌سینی اوشاقلار تنقیده باشلامشدیلار، دییردیلر که: «او اولکه‌نك کند تصرفاتی، ویرگیسی حقینده یازیر، اما کند تصرفاتی‌نك یوکسلمه‌سینی گوسترمه‌ییر. بو خصوصده اونا مقاله یازماق گرکدر.»

غزته‌دن اوزلری‌نك گوردیکلری منفعتی سوگرالاری اوشاقلار بوتون آئول اهالیسینه تشمیل ایتمك فکرینه دوشدیلر. باقگز اوشاقلار قونفرانسینده بر طلبه نه جور دانیشدی: — «غزته‌نك قازاق آئولیندان اوتری چوق اهمیتی وار، اونگلا کند تصرفاتینی یوکسلتمك یوللاری اوگرنیلیر، سیاسی و مدنی ترقی

ممکن اولور. حالبوکه آئوللاردا 75 ایوه بر غزته دوشمه‌یر. اونلاری غزته‌یه یاناشدیرماق لازمدر. قرائت قروژوقلاری تعیین ایتمه‌لی، آئول اهالیسینه تیز-تیز غزته اوقومالی».

اوشاقلار گنه بو واسطه ایله محلك پیسیقولوژیسینادا نفوذ ایده‌بیلمشدیلر. آئول قازاقلاری آراسیندا ایشله‌مك مه‌تودی خصوصیندا بزم اوشاقلار بویله تکلیفده بولیندیلار:

— «غزته‌ده بردن بره چین حادثه‌سینی اوقوماق قازاق کندچیلرینی جلب ایتمز، قاچیرار. آقشام قیمیزی ایچوب صحبته اگلشدیکلری زمان اونلارك یانینا کیتمه‌لی، بر مدت دیگله‌مه‌لی، سوگرادا محلده‌کی وقعه‌لردن، حادثه‌لردن صحبت آچمالی. اوغورلاق ایدنلرك حبس و جزالریندن دانیشمالی، غزته‌ده ویرگی، تصرفات مسئله‌لریندن اونلارا اوقومالی، آخر وقتلرده‌ده چین، انکلتره حادثه‌رینه کیچمه‌لی.»

بیر نیچه اوشاقدا، اونلارا، سوادسزلقلارینی لغو خصوصیندا کومك ایتمه‌یی تکلیفده بولیندی، قومسومول اوشاقلارك سواد اوگرتمك خصوصیندا کندچیلر آراسیندا ایشله‌مه‌لرینی موافق گوردی، حاصلی اوشاقلار، غزته‌ده ایشله‌مکله هم انکشافجا، هم‌ده خلقه یاناشماق جهتیندن بر ییل ایچینده بویوك ترقی گوستردیلر.

البته تجربه آرتدیقجا مه‌تود گوزللشدیکجه، غزته‌لر مکمل‌لشدیکجه فائده داها چوق اولاجاقدر.

ف دره‌یتسه‌ر

اجتماعیات ایشلری

«شمالی قافقاسیا تجربه‌اریندن»

اوللری بزم تاپشیریقلارمز صرف شکلی گیدیردی. موضوع گوستریلیر، کتابلا گوریله‌جك ایشلردن ایسه، لیته‌راتورا سویله‌نیردی، بودا بزم قولله‌قتیولره مستقل ایش شکلینده تاپشیریقلارمزدان عبارت ایدی. او وقتکی ایشلردن مثلا «کند ایله شهرك علاقه‌سی» تاپشیریغینی آلاق:

1 - نومرولو تاپشیریق

موضوع: «کند ایله شهرڭ علاقه‌سی» اخطار: «بو موضوعی قولله‌قتیوی صورتده اعمال گرکدر. بازار، کوچه، ایو، کند تصرفاتی قوئوپه‌راتیفلرینی تدقیق ایده‌رك موضوع ایچین ماته‌ریال تاپاجاقسگز.»

سوڭرا ایشلر قولله‌قتیو فردلری آراسینده تقسیم ایدیلدی، ایشه باشلاندی، چوق سونوك نتیجه ویردی. آڭلاشیلدی که بوقاریداکی قاعده ایله تاپشیریق یاقشی نتیجه ویرمه‌ییر؛ موضوع داها خیردا تاپشیریقلارا بولیندی، مثلا:

موضوع: «شهر ایله کند آراسیندا مبادله. یارمارقا واسطه‌سیله»

یارمارقایا کیدیب اورایا هانکی کندلردن، هانسی ماللار گتیریلدیگینه و نه کبی ماللار ساتین آلیندیغینا دقت ایدیگز. یارمارقانی و اورداکی ایشلری تصویر ایله‌یگز. «قولله‌قتیو درسی»نده آشاغیداکی مسئله‌لر اوزرینده دایاناجاق، یاقشی حاضرلاشگز.

1 — کند محصوللاری ایله شهر محصولی‌نڭ مبادله‌سی مجبوریمی؟

2 — کند شهری و شهر کندی هانسی یه‌جك محصوللاردان تامین ایدیر؟

3 — یارمارقا واسطه‌سیله شهر ایله کندڭ مبادله‌سینی محکم‌لتمك اولارمی؟

4 — رایونمزدا هانسی زمانلاردا یارمارقا آچدیرمالیدر؟

5 — خریطه‌ده بزم رایونمز ایله علاقه‌دار اولان کندلری گوسترگز!

6 — شهر ایله کند آراسیندا مبادله اولینان اڭ گرکلی شیلرڭ رسملرینی چکگز!

7 — ویریلن موضوعدان نه کبی نتیجه چیقارا بیله‌رسگز؟

تاپشیریق ویریلمه‌دن اول قولله‌قتیو درسینده مذاکره اولینوب اوشاقلارڭ نظرلری چتین و مهم نقطه‌لره جلب اولینیر، سوڭرا تدقیق و تحری ایشلری گیدیردی؛ آخردادا کتاب تاپشیریغی ویریلیردی.

کتابدان تاپشیریق ویرمك و عمله گتیرتمك چوق چتینلك ویریر. بر طرفدن غروپدا اوقویان اوشاقلار مختلف مکتبلردن و آیری-آیری بیلیگلر ایله کلدیکلرندن برینه یارایان کتاب اوبریندن اوتری یا عادی یاخود یوکسك گورینیر؛ او بری طرفدن‌ده استقراء اصولیله یازیلمش، کیچمشده و حاضرداکی

عیانی وثیقه‌لره استناد ایدن اینه‌راتورا چوق آزدی. بونگلا برابر کتابدان تاپشیریقلاردا گنه آز فائده ویرمه‌دی.

بزده کتاب تاپشیریغیندان باشقا، دیاغرام، ال ایشلری و صنعت و سائره و سائره...ده گیدیردی. بونلاری عمله گتیرمك خصوصیندا اوشاقلار چوق فعال گورینیرلر.

حکومت یاغ زاوودینی تدقیق

6 نجی غروپ ییغنجاغیندا ئه‌قسقورسیا مسئله‌سی قالدیریلدی، اجراسی ایچون پلان قوریلدی، مختلف دیسسیپلینلرك معلملری دقت اولینماسی لازم گلن مهم جهتلری عمومی صورتده گوستردیلر. (؟) ایکینجی دفعه غروپ اجلاسینداد؛ شه‌ئه‌ما ترتیب ایدیلدی.

شه‌ئه‌ما یارم موضوعلار اوزرینه ترتیب اولیندی. هر قولله‌قتیو خصوصی بر ایش گوتوره‌رك قابینه‌ته گیردی، ایش پلانی قورمایا و ایشلری عضولر آراسیندا پایلامایا باشلادیلار، ایش گوتورن عضولر آرتق اوز باشلارینا ایشله‌ییردیلر؛ یالگز بعضی یوقلامالار ایچین معلمه مراجعت ایدیردیلر.

بو ئه‌قسقورسیادا، طلبه‌لر استحصال ساحه‌سینده، بر چوق حیاتی شیلره دقت ایله‌مش و بر چوق بیلگی‌لر کسب ایتمشدیلر. ئه‌قسقورسانتلاردان بریسی یازیردی:

«ایشچیلر ایکی قسمدر: قوالیفیقاسیالی. قوالیفیقاسیاسز، اولکی 22 عدددر، اوزلری‌ده مختلف ایشلر گوریرلر. میخانیك، چیلینگیر، ماکینیست (؟) بوتون فعله‌لرك ایشی مسئولیتلیدر؛ آنجاق الك چتینی پیشیریجیلرك ایشیدر. اونلار دائما سس کوی و بوغ ایچینده‌درلر. قاچه‌غار (قازانچی) نك ایشی بونلاردان چوق آساندر. او یانغیلارا، قازانك بوغینا، و بوتونلگینه دقت ایدیر.»

اوزگه بر طلبه ایسه بویله یازیر: ــ «ماکینه‌لرك کومك ایله‌مه‌سینه باقمایاراق گنه زاووددا ایشلر چتیندر؛ اماگنه ال ایله یاغ تدارك ایدنلرك زحمتلریندن بورادا ایشله‌ینلر گکی یونگولدر. کنده ال ایله یاغ تدارك کی اتاسینده یولداشلارا کومك ایله‌دیگم وقت چکدیکم اذیت یادیمدادر. بورادا منگنه‌لرك اوج

دقیقه‌ده چیقاردقلاری یاغی بر 65 دقیقه زحمت چکدیکدن سوگرا الده ایده‌ردك؛ سوگرا بورادا داها چوق فائض یاغ چیقیر. ایشته ماکینالك فائده‌سی»

آیری بر ایشده‌ده بویله بیانات ویریلمشدی:

«توربا دیکن قادینلارا چوق یازیغیمز گلدی. اول بول اوزرینده، مدهش توزلار ایچینده اوتوریر، هوا جریانی، سوغوقلارا کوکس گره‌رك ایشله‌ییرلر، بو آروادلاری آیری یره نقل ایتمك اولمازمی» دیدك، «بنا یوقدر» جوابینی ویردیلر.»

ایشچیلرك ایشلرینه، درجه‌لرینه، صحتلرینه، ماکنه‌لرك استحصالی فائده‌سینه و سائره‌یه دقت ایتدیکلرینی گوستریر، چوق پارچه‌لارمزدا وار. آنجاق اورادا الك گوزل دقت ایدیلیب اساسلی شیلر قید ایدیلن جهت قومونیست و قومسومول اوزکلری اولمشدر؛ بو باره‌ده بر داقلادچی دییر که:

«بو اوزکار، فیزیکی کومك، شفاهی توصیه و داقلادکبی واسطه‌لر ایله رهبرلکده بولینیرلار: بیغینجاق یاپماق؛ داقلاد ویرمك، غزته و ژورنال گتیروب اوقوتماق یولیلا کند اوزه‌رینده شه‌فلك ایدیرلر. زاووددا بونلار واسطه‌سیله قرائت خانه، قیزیل گوشه آچیلمشدر. قرائتخانه‌ده 172 نسخه کتاب، غزته و ژورنال وار. موپر گوشه‌سی‌ده گنه بورادادر. فعه‌لرك قوئوپه‌راتیف، یونقور، و دراما قروژوقلاری واردر.»

اوشاقلار طرفیندن زاوود قومیته‌سی و قانتوردا تدقیق ایدیلمشدر، ویردیکلری معلوماتدان اونلارك، ایشك مهم جهتلرینه نفوذ ایده بیلدیکلری آگلاشیلیر.

خام متاعلار شعبه‌سینی تدقیق ایدرکن اوشاقلار، هم خاصه طرفینه هم‌ده قولتور بیتکیلری‌نك کندلیلردن اوتری نه درجه‌ده اهمیتلی اولدیغینا دقت بیتیرمشدیلر، زاوود خام مالی خصوصیله کنددن و بعض تصادفلرده ایسه حکومت تجارتخانه‌لریندن تدارك ایدیرمش، اوشاقلاردان بریسی یازیردی:

«بزم قاباغمزدا کندلی‌نك گتیردیگی گونه باقان توخومی‌نك کیفیتی تعیین ایدیلدی. مختلف درجه‌ده آرالغی اولان اور گوجلردن (ره‌شوتقالاردان) توخوم کیچیریلیر هر اور گوج قاباغیندا کی سینی‌ده محصولك ایچینده بولنان شیلر قالیر. توپراقلار

داشلار، قابوقلار و سائرەلر... سوڭرا سینیلردەکی قالیقلاری تعیین ایدیرلر. الڭ اول زیبیل (قابوق، توپراق و سائره) نظره آلینیر؛ سوڭرا اوزگه توخوملار (اوت توخومی و سائره) حساباگوتوریلیر. بو توخوم ایچینده‌کی اجنبی مادەلر سببیله چوق آشاغی قیمته قبول ایدیلدی. بز اورادا «تصرفات درنگی» واسطەسیله کندلیلره، بیتگیلری بجرمك و محصول چیقارماق خصوصیندا تاثیر ایتمەیه قرار ویردك.»

سیاحتچیلر ماکینا شعبەسی ایله، استحصالاتڭ مرکب جهتلرینده چوق مراقلی شیلره دقت ایتمشلردی: فعلەلرڭ حیاتی آراشدیریلمش، وقت بودجەسی تعیین ایدیلمشدی. اوز حقحسابلاریندا اوشاقلار زحمتڭ ثمرەلشمەسی خصوصیندا اشارتلر ایلەمشدیلر، ایشه دوامی بو جور گوستریردیلر.

1923 — 24ینجی ییلده خستەلقدان 598، عذرسز 294
1924 — 25..... « « 907، « « 76
1925 — 26..... « « 213، « « 14

بو ئەقسقورسیابی، ایکی هفته ایچینده تمام ایتمشدیلر. سوڭرا حقحساب ویریلمیشدی. حقحسابدا، رسملر، دییاغراملار، شەئەمالار، زاوودڭ مودەلی، جوربەجور قوللەکسیونلار، و سایره... گوستریلمشدی. بوتون غروپڭ ایشیندن غروپ طلبەلری هامیسی، قوللەکتیو ایشلریندن عضولرڭ بوتونی، نهایت شخصی ایشلردن هر ایش ییەسی مراقلانیردی، حقحساب نتیجەسینده قازانیلاجاق نتیجەلر بو صورتله هامی‌نی لفلەتیردی.

حقحساب واقتیندا، بر چوق تلسمەلر عملەگلدیگی، رابطەسزلکلر، میدانا چیقدی، آڭلاشیلدی که، بویله بر ئەقسقورسیادان اوتری ایکی هفته چوق آزلق ایدیر. بو خصوصدا مکتب قومیسیونی‌نڭ نظر دقتی جلب ایدیلدی.

سوڭرا، ئەقسقورسیانڭ ویردیگی ماتەریاللار دائرەسینده ادبیات ایشلری باشلادی و دالینجادا کندیڭ اوزی تدقیق ایدیلەجکدی. بو تدقیقاتدان سوڭرا بحث ایدەجکڭ.

قضا بولمه‌سی *)

مکتب‌له‌رمیزده «یازی» ایشینیك تصحیحی

باکو، معلم: **جانبکلی آغاکریم**

بو گون کی مکتب‌له‌رمیزده مباحثه‌لی مسئله‌لەردن بیری‌ده «یازی» ایشینیك تصحیحی‌در. بو مسئله اولدوقجا مهم و پك مراقلی‌در.

بو مسئله: غزیته‌له‌رده، مجموعه‌له‌رده و په‌داغوژی قورصلاردا نه قادارمذاکره اولونموش‌سادا، افسوسله‌ر اولسونکه ینه اسکی‌سی کبی هه‌ر معلم طرفندن ئوزی ایسته‌دیگی قاعده ایله اجرا اولونور.

اگر بیز مکتب‌لرمیزیك هه‌ره‌سیندن بیره‌ر دفتر آلوب تدقیق ایده‌رسه‌ك نه‌اینکه مکتب‌له‌ر سایی، حتی بیر مکتبده بیله آیری — آیری بیر قاچ اصول‌لارا تصادف ایده‌ریز. و بعضا اویله معلم‌له‌رده گوره‌ریزکه : بیچاره‌نه ایده‌جگنی بیلمه‌دیگندن بو گون بویله، صباح اویله. باشقا — باشقا اصول‌لارا ال آتیر.

بیز بیلیریز که، عمومیتجه طابه‌نیك بوراقدیغی یاگلیشلار اوچ قسم اولابیلیر :

I— کلمه یالگلیش‌لیغی‌در. بیله که: دیلمیزده موجود بیر چوق عرب وفارس کلمه‌له‌رینی غلط یازیرلار . مثلا: «محاط» کلمه‌سینی (مهاط ، مهات ، محات، موحات، موهاط) کبی یازیرلار.

II— جمله یاگلیشلیغی‌در. هانسیکی یازاجاغی جمله‌یی دوز گون بیر طرزده قورماغی باجارمایورلار.

III —ئوز آنادیلینده کلمه‌له‌ری سهو و یاحود کلمه‌لر ایچه‌ریسیندن حرف‌له‌ر بوراقیرلار. مثلا: (یالگز، یالغیز، یالنیز یالقیز، یالقوز) کبی بیر قاچ شکل‌له‌رده یازیرلار .

ایمدی همین یاگلیش‌لاری تصحیح ایتمك ایچون هه‌ر معلم ئوزینه بیراصول انتخاب ایتمش اولدوغوندان، مکتب‌له‌رمیزده یازی درس‌له‌ری په‌ك فنا و قارما قاریشیق بیر صورتده که‌چیر گیدیر و نتیجه‌ده‌ده بیرنجی درجه‌لی مکتبی بیتیره‌ن

*) قضا بولمه‌سینده‌کی مقاله‌لر عینی ایله براقیلمشدر.

بير طلبه دوغرو يازماقدان و ئوز فكرينى يازوب ميدانه قويماقدان عاجز
قالير. بودا باشليجا يازى ايشينيڭ دوزگون بير صورتده آپاريلماماسيندان ايلرى
گلسه گرگدر.

زيرا بونيڭ قارشوسينى آلماق و بويله نظامسزليق‌لارى آرادان قالديرماق
اڭ مهم وظيفه‌لرمزدن بيرى اولمالى وجدى تشبثات سايه‌سينده عمومى بير
اصلاحات ياپمالى‌يز. خصوصا معارف قوميسارلغى يكانه بير اصول انتخاب ايتمك
ايله، اوزاق كند مكتب‌له‌ريندن باشلاياراق مركزده‌كى مكتب‌له‌ره وارينجا
تصحيح ايشينى عمومى بير قاعده‌يه گه‌تيرمه‌لى‌در. يوقسا حال حاضرده مكتب‌له‌رميزده
ايشله‌ديله‌ن 7 — 8 جوره يارامز اصول‌لار ايله هيچ‌ده موفقيت قازانماق اولماز.
و اولدوقجادا يازى ايشله‌رميز آقساياجاقدر.

بو وقته‌ده‌ك ايشله‌ديلن بو متعدد اصول‌لارا گه‌لديگده مختصرده اولميش
اولسا، نمونه اولماق اوزره بير قاچ‌نى يازوب گوسترمگى منفعتدن خالى
گورمه‌يوره‌م.

I — طلبه‌نيڭ يازديغنى تصحيح ايده‌ن معلم ياگليش يازيلمش بير كلمه‌نيڭ
اوستيندن قيرمزى مركب ايله (×) و ياخود (═══) بويله جيزيق‌لار
چكمه‌ك ايله كفايت‌له‌نير.

II — ياگليش كلمه‌نيڭ اوستيندن (═══) همين جزگى چه‌كديكدن
سوگرا، اوستنده‌ن دوغروسونو يازير.

III — معلم ياگليش يازيلميش كلمه‌له‌رى، دوزگون قورولماميش جمله‌له‌رى
آراسيندان حرف‌له‌ر بوراقيلميش سوزله‌رى و ئوز شكلنده يازيلماميش حرف‌له‌رى
باشدان باشلايوب آخره كبى بيره‌ر — بيره‌ر چوجوغيڭ قارا مركب ايله
يازديغى‌نيڭ اوستندن قيرميزى مركب ايله دوغروسينى يازوب تصحيح ايدير.

IV — آلتيندان (═══) بويله بير جيزيق چه‌كه‌ره‌ك آشاغيدان يكى
سطردن بير دفعه دوغروسينى يازير و سطر اوزونى بير قاچ دفعه يازماسينى
طلبه‌يه تاپشيرير.

V — اويله‌له‌رى‌ده واركه : غلط يازيلميش كلمه‌نيڭ بولوندوغى جمله‌نيڭ

آلتندان (═════) قوشا جیزیق چه‌کوب، جمله‌نی تمامیله یگی سطردن یازیر و طلبه‌یه یازدیریر.

VI – بعضا معلم غلط یازیلان کلمه‌نیڭ آلتندان (═══) همین جیزیغی، آنا دیلی کلمه‌لریندن یاڭلیش شکلده یازیلانلاریڭ آلتیندان (───) بو ته‌ك جیزیغی و دوزگون قورولمایان جمله‌نیڭ آلتندان دخی،(~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~) بویله چه‌کیر. هانسیکی تدریس سنه‌سی ابتداسینده بو جیزیقلاریڭ اهمیتی باره‌ده معلم ئوز طلبه‌لریه معلومات ویره‌ش. بونیله‌ده طلبه‌لر یالگز غلط و سهو یازدیقلارینی گورورله‌رسه‌ده فقط ناصل یازیلاجاغینی ینه بیلمه‌یورله‌ر. ینه معلمیڭ گوسته‌رمه‌سینه محتاج قالیرلار.

VII – بیر چوق معلم‌له‌رده طلبه‌نیڭ یازدیغی یاڭلیشلیغلاری و سهوله‌ری عمومی و خصوصی دییه ایکی یه‌ره آییریر «چونکه چوق وقت اولور، بیر عرب کلمه‌سینی بتون بیر غروپڭ طلبه‌له‌ری اکثریتله غلط یازیرلار. بوڭا گوره‌ده بویله غلطله‌ره عمومی و بیرایکی طلبه طرفندن سهو یازیلانلارادا خصوصی غلط دییه قید ایدیرله‌ر». و تصحیح ایتدیگی زمان ئوز جیب دفتر جه‌سینه بیره‌ر – بیره‌ر قید ایدیر. و یازی درسی زمانی، دفترله‌ری پایلایاندان سوڭرا ته‌ك – ته‌ك لوحه‌ده یازوب، سهوله‌ری کوسته‌ریر.

VIII – بعض معلم‌له‌رده ئوزله‌رینه بویله بیر اصول قبول ایتمیش‌له‌ر. اودا بودر: یازی درسی زمانی معلم کندی درسینی اویله مهارت ایله آپاریر که، اصلا طلبه‌یه غلط یازماغا امکان بوراقمایر.

بیله که: معلمیڭ فکرینجه طلبه‌نیڭ غلط و سهو یازابیله‌جه‌گی کلمه‌له‌ری طلبه یازمازدان اول لوحه‌ده یازوب گوسته‌ریر. و عین زماندا ایسقامیالار آراسیندا گه‌زه‌ره‌ك مشاهده ایتدیگی یاڭلیشلیغلاری فی‌الفور طلبه‌یه گوسته‌ریر و اوراداجادا طلبه‌نیڭ ئوزینه تصحیح ایتدیریر. و بونلاردان علاوه بعضاً اویله اصوللارادا تصادف اولونور که: بی‌چاره طلبه، ئوز یازدیغنی قیرمزی مرکب آراسیندان آقتاروب تاپا بیلمه‌یور.

ایمدی بن بوقاریدان به‌ری سایاگه‌لدیگیم بو اصوللاریڭ یاقشیلیغینی، فنالیغنی

و نه کبی نتیجه‌لر ویره‌جه‌گنی، اثبات ایتمه‌زدن اول، معارف قومیسارلیغی‌نیك و معلم آرقاداشلاریمیك نظر دقتینی بورا جلب ایده‌رك، غزیته و مجموعه‌لرده کندی فکرله‌رینی و نقطه نظرله‌رینی یازوب گوسته‌رمه‌له‌رینی آرزو ایده‌رم.

بر درجه‌لی مکتبلرك تورك دیلی‌نك پروغراما دوز گلمه‌سی و تورك کتابلاری حقنده

سالیان، معلم: **کوسکون**

برنجی صنفلرك دیل ماته‌ریاللاری صحیفه‌سینه باقاجاق اولورساق ــ جوجوق اویونجاغی تشکیل ایتمه‌مه‌که لازمی و حیاتی ایسته‌نیلن ماته‌ریاللاری ویرمه‌یر. مثلا: (اوشودم ها اوشودم) بورادا دوغرودر دینله‌جك که بوکه ــ حیاتی‌در، زیرا بویله حیاتی بر مسئله، اوشاغك بوزوشمه‌سیندن، سوغوقك تاثیریندن تیتره‌مه‌سیندن گورولور. بونك گورولدیگی کبی‌ده چوجوقك اوزی حس ایدیر که دوغرودان ــ دوغرویه سوغوقدر. داها بونك ایکینجی دفعه پروغرامدا گوستریشی لازم دگلدر. بونلاردان باشقاجدی بر مسئله وارسه اودا، یگی چیقان برنجی کتابمزك دوزگون دوزولمه‌مه‌سی‌در. بویله‌که: (b) حرفی کیچدیکدن سوگرا (a) حرفی گلیر. اویله یر واردرکه (n) حرفی کیچمه‌زدن بر کلمه ویا جمله دوزه‌لیر. زیرا معناسیز جمله‌لرك قورولوشی، چوجوقلارك پسیقالوژیسی نظره آلینمادان چیقان برنجی کتاب اوشاقلارا چتینلیك گتیریر. مثلا: بیر صحیفه‌ده (ə) بونك یانینداکیندا (e) حرفی اوگره‌دیلیر. حالبوکه بونلارك هر ایکیسی بر برینه اوقشادیغیندان اوشاغك اوقوماسی آغیرلاشیر. دیمك اولورکه بورادا پسیقالوزی و پیداغوزی مسئله‌لری اونوتور. بسیطدن مرکبه، یاووقدان اوزاغه، فکرلری اونودولور. یوقاروداگوسته‌ردیك‌که: دیل، چوجوقلارك اوزی گتیردیگی بر شکلدن سوگرا یوقاری شکله دوشور. حالبوکه بوــ یول اونودولمشدر. و برده بو بیرنجی

کتابك اوزه‌رینده پروغرام دوز گلمه‌یور. پروغرامدا سویله‌نیلیر که ماته‌ر-
یاللاری ایضاح وقتینده یرلی شرائط و حیاتلا باغلاماق - مقایسه ایله‌مك لازیم
اولدیغی اونوتولمامالی‌در) گویا، بوراداکی ماته‌ریاللارك او قادار حیاتی و
یرلی شرائطی دگلدر، مادامکه بیر ماته‌ریال حیاتی و یرلی شرائطه اویغون
اولامایاجاقدر، او زمان او ماته‌ریالی نه جور یرلی شرائطه و حیاته اویدور-
ماق اولار؟ دالی وار

کندی - کندینی حاضرلاما

قازاق، معلم: مصطفی علی زاده

حالحاضرده کند مکتبلرینك مقصدی فعال مثبت و یارادیجی شخصلر یتیر-
مکدر. اونا بناء مکتبلرمزی دار چرچیوه ایچریسیندن چیقاروب گه‌نیش
بیر ساحه‌ده آپارمالی‌در. بناءعلیه چوجوقلاری علمی معلوماتلار ایله تجهیز
ایتمکدن ماعدا اونلاری حیاتی ایشلر ایله تانیش و اوقودوقلاریندان حیاتدا
قولایجا ایشله‌ده بیله‌جك شخصلر یتورمه‌لی‌در. اولجه بو قاعده شخصلری یتو-
ره‌ن رهبرلرك اوزی معلوماتلی، تجربه‌لی مثبت اولماسی الزمدر. اودر که بو
بو آغیر وظیفه‌لر نوبه‌ده کند معلملرینك عهده‌سینه دوشور. زیرا کندی
معلماری کندلی چوجوقلاری نوع به نوع واسطه‌لر ایله مکتبه جلب ایتمکدن
باشقا اونلارك ویردیگی درسلر ایله مراقلاندیرمالی‌در. اودر که خ. م.
قومیسارلقی طرفندن بونا اهمیت ویریلیر. یای پیداغوژی و باشقا متود
والخ . . .

قورصلار آچماقیله معلملرینك بیلیگی سوییه‌لرینی یوکسلدیر. فقط بیله-
لیکله آرتق معلومات کسب ایتمك ممکن دگل. زیرا یایك ایستی گونلری
بیر او قدر درسلرك سریع صورتده گیتمه‌سینه مانع اولور، البته هر بیر
معلم من قورصا گیدیرم دییه بوش دورمامالیدر. هر کس کندی کندینی
حاضرلامالی‌در.

چونکه معلوم مسئله‌درکه بیلگی کتابلاردادر، اودرکه لازملی کتابلاری آلوب اوندان استفاده ایتمك هر بر معلمك عهده‌سنه دوشور. بورادا نه اینکه قورسی قورتارمش معلملر حتی پیداغوژی تخنیقوم قورتارمش معلملرده چالشمالی‌در. چونکه حیات گیتدیکجه ترقی ایدیر. لازمدرکه حیاتیك گیدیشاتیندان قالماماق اونکله موازی اولاراق گیتمك.

بو باره‌ده معارف شعبه‌لری بوش دورمایور، اودا چالیشور.

عین زماندا اتفاقدا همین مسئله‌یه اهمیت ویریر.

بیر نیچه مکتبلر مشترکاً چالیشوب پیدا قولله‌قتیفلر تشکیل ایدوبلر. بو ایسه لازملی و مشکل مسئله‌لری حل ایتمك بیردر ئورنك اولدیقی بللی‌در.

بو باره‌ده قازاق قضاسیندا آز ایشلر گوروله‌مش‌در. قوللوقتیو واردر. فقط عمومیتله قوللوقتیفلرك آشاغیداکی اشیالارا احتیاجی اولماقیله برابر نقصانلاری واردر. I لوازمات و میتود کتابلاری ایله قوللوقتیفلر تجهیز ایدیلمه‌یوبدر. II یکی ژورناللاردان (معارف ایشچیسی و یکی مکتب ژورنالینا قوللوقتولار حسرتدرلر) اودرکه بو باره‌ده لازمی اداره‌لر فکر ویره‌جك قوللوقتیفلری لازمی وسائطله تجهیز ایتمه‌لیدرکه ایشلری داهادا گوزه‌ل صورتده گیتسون.

دالی وار

فنی قسم

آدام یین آر-لانلار [1]

آدام یین‌لر!....

بو تورلو فریاد آفریقا یرلیلری آراسینده متمادیا دهشت دوغورماقدادر. دائما قادینلار، چولوق چوجوقلار قورنماقدا، دریلری قارا حربجیلر، مبارزه ایچون تور و نیزه ایله سلاحلانماقدادرلار. بونگلا برابر هر وقت آدام یین آرسلانلار باندسی‌نڭ کتیردیکی آنی ئولوم، اونلارڭ یوردینا سوقیلاراق جمعیتڭ ایکی-اوچ عضوینی پارچالامامش اولمایر.

دوتاق‌که یرلیلر آرسلانلارڭ کنده اولان هجومینی قارشیلایاراق آوا چیقدیلار. حربجیلر کندڭ قیراغینداکی کول-کوسلارا سوقیلاراق قولدورلاری قاپایا قدر تعقیب ایدوب، اونلاری کنیش بر حلقه ایچینه آلدیلار. بر چوق سعیدن سوڭرا یرتیجیلاردان بریسی باشقالاریندان آیریلاراق، قورقوسز آوچیلارڭ تشکیل ایتدیکلری جانلی حلقه‌یه دوشدی. مغلوب حیوان یره‌یاتدی. ماهر بر آوچی‌نڭ آتدیغی نیزه سوبر یرینه ایلیشدی و آرسلانلارڭ بریسی انسان قانینا حریص اولدیغی ایچون ئولدیریلدی.

دشمنینی ئولدیردیکی ایچون کند شنلك یاپماقلا برابر ینه‌ده‌قورقوایچینده یاشایر، دائمایرلیلراوز-اوزلرینه سوروشورلار:- کورەسەن بودفعه کیم قوربان اولاجاق. چونکه اونلارا هجوم ایدنلر سربست یاشاماقدا و سایلاری کوندن کونه آرتماقدادر.

آدام یین‌لر، شرقی آفریقانڭ بعض دائره‌لرینده، ویقتوریا کولی‌نڭ یاقین لغیندا کی **اوقاندردا** سوڭی بیشمه‌ین بر دهشت عمله کتیرمکده‌درلر.

---

1) روس دیلینده «طبیعت صنعتخانه‌سینده» آدلی ژورنالدان اقتباس.

بو فنالغك قارشیسینی آلماقدان اوتری تدبیرلر کوریلمگده‌در.

اورادا یرلیلر دائمی بر قورقو ایچینده یاشاییرلار، قارانلقدا بابیرا چیقماغا کیمسه جسارت ایده‌میر. بر آز قاباق اوزاق دائره‌لرك بریسینده بویله آدام یین آرسلانلار باندا‌سی اهالی‌یه شدتلی تضییق یاپاراق برچوقلارینی پارچالامش، ساغ قالانلارینی‌دا قاچماغا مجبور ایتمش. سانجی یاقین‌لغیندا محو ایدیلنجه‌یه قدر بر آرسلان 84 آدام پارچالامش، دیکر بریسی 40 آدام پنجه‌له ـ مش ایمش.

تعجب بوراسیدرکه بو قدر دهشت دوغوران کندلر بوشالدان حیوانلار، یر یوزینده بولنان دیکر آرسلانلارا هیچ‌ده بکزه‌میرلر. قاباقلاردا بونلارا تك ـ توك راست کلنیردی. فقط ایمدی بونلار اوزگه آرسلانلاری‌دا بو ایشه داداندیراراق بویوك سورولر تشکیل‌ایتمکده و انسان اتینه هوسلری‌ده کیتدیکجه آرتماقدادر.

بونلاری کلی مقداردا آولابیرلار. فقط بونا باقمایاراق سایلاری کوندن ـ کونه آرتیر. چونکه انسان قانینا سوساماق ارثی بر شکل آلمش و کیتدیکجه نسلدن نسله انتقال ایدیر. عمومیتله آرسلان یارادیلیشینده انسان أتینه حریص دکل. ماساللاردا دینیلدیکی کبی بو حیوانلار پادشاهی، عکسینه اولاراق انسان قارشیسیندا دائمی بر عاجزلك حس ایدیر و انسان ایله یوز ـ یوزه کلنده عاجز و قورقاقدان باشقا بر شئی دکلدر. بوکا کوره آرسلانلار تااسکی زمانلاردان بری داها مساعد آولاری ئولدیرمکله قناعت ایتمشلر.

آرسلانلارك آدام ییمه‌سی و آدام یین آرسلانلارك عمله کلمه‌سی ایکی یول ایله اولابیله‌ر: I اولسونکه بر طاقم سببلر دولایسیله آهیل آرسلانلارك دیشلری کورچامش، باشقا عضولری قوتدن دوشمش، بوکا کوره وحشی حیوانلاری آولاماق اقتدارندان محروم قالمش. آجلق اونلاری انسان یوردینا سوقولاراق ایو قوشلاری، اهلی حیوان آولاماغا مجبور ایتمش، بورادا ایلك دفعه انسانا راست کلدیکلریندن آدام أتینك لذتینی دادمیشلار. سوکرالاردان انسان قانینا بر حرص، آدام أتینه بر هوس اویانمش. عاجز و تك اولاراق

آو دالینجا گیدن بو نوع آرسلانلاردان‌دا یاواش–یاواش سانچی‌دائره‌سینده کی رحمسز، جسور آرسلانلار پیدا اولمش. بونلار آرتق‌انسان آوینا تنك کیتمه‌ییر، سوریله هجوم ایدیرلر. هر حالدا آدام ییمه آرسلانلارا آدام أتینه اولان ارثی هوس ایلك دفعه تصادفی اولاراق عمله کلمشدر.

II بیله‌ده ظن اولنا بیلەر که: کیچمشلرده مال قارایا طاعون خسته‌لغی‌دوشوب، بر چوق یابانی دوموز، آنتیلوپ و سائر حیوانلار قیرمش، آرسلانلار آجلقدن ئولمك قورقوسی قارشیسیندا قالینجا کندك سورولرینه هجوم ایتمك مجبوریتینی حس ایتمشلر. بورادا انسانا راستلامشلار، اودا بونلارك شکاری اولمش.

ایشته ایلك بدبختلك بوجور باش ویرمش، بونك آرقاسینجا باشقا هجوملار باشلامش، وحشیلر چوغالمش، عادت نسلدن – نسله کیچمش و نهایت ایش بویو یه‌رك بو کونکی شکلینی آلمشدر. بو کون هر حالدا سانچی دائره‌سینده کی آرسلانلارك چوقی آدام ییندر. بو حال باشقا دائره‌لرده‌ده سرایت ایدوب یوز میللرجه مسافه‌یه یاییلمشدر.

حال حاضردا آفریقادا الك قورقولی محل مارونقا–پلاتو دینیلن یردر. بوراسی اوتلی صحرادان، باتاقلقلاردان، وادیلردن، قارانلق کیچیلمز اورمانلاردان عبارتدر. اورادا کی داغنیق، سیرك کندلر آراسیندا آرسلانلار تمامیله حکمراندر. او یرلرده همان هر آددیمدا ئولوم وار. دهشته دوشمش یرلیلر اورالاردان‌هیچ اوزاقلاشماقدا آرسلانلاردا اونلاری دابان–دابانه تعقیب ایتمکده‌درلر. مدافعه‌سز یرلیلر کوندن – کونه آزالماقدا، قورقودان آجیناجاق حال کیچیرمکده‌درلر.

آدام یین آرسلانلاری باشقالاریندان آییران اساسلی صفتلردن بریسی بودر: اونلار تعجب اولیناجاق قدر ساکتدرلر. هیچ کوکره‌مزلر. انسانلارا یاناشماق اونلاری او قدر احتیاطلی یاپمشدر که وارلقلارینی سسلریله بیله حس ایتدیرمك ایسته‌میرلر. اونلار او قدر اصوللی و حیله کاردرلار که بریسینی ئولدیرمك ایچون کونلرله دولاشماق لازم.

آدام یین آرسلانلار کیچیلمز یرلرده گیزله‌نیر. بعضاً عقله کلمز حیله‌لره مراجعت ایدیرلر. مثلا: قومبی دائره‌سینده الك زیانکار، الك مدهش آرسلانلاردان

بریسی یابانی فیل سورۈسینه قوشیلمش، اونی تعقیب ایچون یابیلان بوتون
ییناقلار بوشینا چیقمش ایمش. چونکه اونك ایزی فیللرك ایری پنجه‌لریله سیلینیر

ایته‌رمش. بونی دویان بر آوجی آرسلانك بو یاد جمعیته قوشیلماسیندان مراق
ایتمش و تعقیبه باشلامش ایمش. سوگرادان آکلاشیلیر که فیل جمعیتی ایچینده

یاشایوب انسان آولاماق داها قولایدر: فیللر یرلیلرك اکینینه کیردیکلری زمان تك ـ تك آداملار چیقاراق فیللری ئورکوتمکدن اوتری کوس چالیرلار. ایشته آرسلان ایچون کوس چالماقلا مشغول و بی خبر آدامی آولاماق داها آسان اولور.

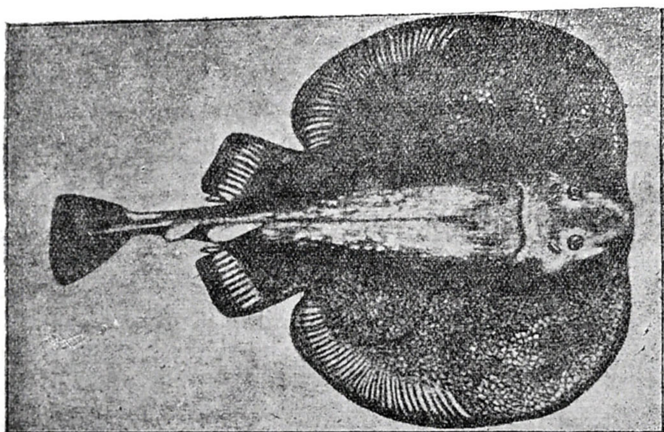
دیکر آرسلانلارلا مبارزه ایچون زهر اڭ کوزل واسطەدر: حیوانیین آرسلانی چوق دفعه اورکوتەرك قاچیریر و شکارینا زهر قویورلار. آداملار چکیلدیکدن سوڭرا آرسلان قاییداراق تکرار آوی ییدیکده زهرلەنیر. آدامیین آرسلانی بو اصول ایله محو ایتمك چوق چتیندر. چونکه اونلار بوراقدیقلاری آوا ایکنجی برده قاییتمایاجاق قدر عقللیدرلار. بوندان باشقا زهرلەنمش آودان دوشونجەلی بر صورتده قاچیرلار.

بونلاری محو ایتمکدن اوتری یایلی تله داها دوغری بر واسطەدر. فقط نەدنسه یرلیلر ایلك دفعه بوندان استفاده ایتمکدن بویون قاچیریردیلار. بر آز اول یان یورەسی آرسلانلارلا دولو بر دائرەنڭ قورقاق رئیسینه اهالییی آرسلانلاردان مدافعه ایچون یایلی تله ویرمشدیلر. بر نیچه آی اوندان استفاده ایتمکه جسارت ایدەمدی. نهایت اوندان بورج آلاراق باشقا یرده سیناق ایتمشدیلر. تلەیه ایلك دفعه آدام ییین آرسلانڭ دیشیسی دوشمشدی. بونی کورن رئیس بر قدر جسارتلندی و همان تله سایەسینده دائرەسینی آرسلانلاردان تمیزلادی.

آدام ییین آرسلانلاری بول اولان رایونلاردا آوچیلار اهالییی بیرلکده مبارزەیه تشویق ایدیرلر. ایشته آفریقانڭ اورتاسیندا تکرار اسکی موهومات ایله ترقینڭ مبارزەسی کیدیر. باقالم غالبیت کیمده قالاجاق. انساندامی، یاخود حیواندامی؟!

ایلیکتریق بالیقلاری 1)

دیپرلرکه ایلکتریق ایله معالجه اولینماق یالگز یگیرمینجی عصره مخصوصدر. حالبوکه اسکی دورك ادیبلری یازمشلرکه تقریباً ایکی بیك سنه بوندان مقدم توەردوزینده قهرمان آنتەرون فلج خستەلیغیندان ایلکتریق ایله تداوی اولیناراق شفا تاپمشدر. دوغرودر، او زمانلاردا انسانلار ایلکتریقك نەاولدیغینی بیلمیردیلر. ایلکتریق ماکیناسی حقیندا تصورلاری بیله یوقدی. فقط آنتەرونك

(شکل-ل)

تداویسینده ایلکتریق ماکینەسینك رولینی توربیل بالیغی ایفا ایتمشدی. (شکل-ل) بو بالیق هند، آطلاس و سفید دگزینده یاشایر، وجودی یاسّی و گنیشدر. 1,25 مەتره بویی، 2,05 مەتره انی وار. بونی سائر بالیقلاردان تفرق ایدن انی اوزونلغی دگیل. بدنینده بولینان خصوصی بر اعضادرکه دائما ایلکتریق بوراقیر. بو عضوی ایلکتریق آپارانی آدلاندیریرلار. آپاراتك قوریلیشی بویلەدر:

1) ماخذلر: پروفەسسور ژوردان و ناتورالیست واسیلقوفسقی.

بالیغنک دریسی‌نک آلتینیدا، باشینیک هر ایکی طرفینده گنیش بر طبقه واردر. اوزاقدان آری شانینا اوقشایر، آلتی گوشه‌لی حجیره‌لر بیغناغیندان عبارتدر. بالغک بویوک کوچوکلکی ایله مقداری د گیشیره بویوکلرده 400ه چاتیر. دییرلرکه بونلار وظیفه وشکللرینی دگیشدیرمش عضله حجیرولرینده‌ن باشقا بر شی دگل. بونلارک ایچینده عصاره‌یه بکزه‌ین شفاف بر مایع وار.

اگر توریبلک ایلکتریق آپاراتینا بر مفتیل اوزاتوب، دیگر اوجینا اون شام قوتینده بولنان بر ایلکتریق لامپاسی‌جالاساق، آیدین رنگاه یانماغا باشلار. اگر بالیغی الگزه آلساکر، ایلکتریق جریانی وجودیگزدا آنی بر تیتره‌تمه حصوله گتیره‌ر.

ایشته توریبلک ئوزینی دوشمن‌لردن محافظه و آوا هجوم ایچون بویله مکمل بر سلاحی وار. اوردک بویدا حیوانلاری ایلکتریق جریانیله همان ئولدیریر. توریبل ایلکتریقله بویوک حیوانلاری تلف ایده بیلمیرسه‌ده‌وجودلارینده اویله بر چاخناشما عمله گتیریرکه بر داها او گا توقونماغاجسارت ایده‌میرلر.

ففط توریبل ایلکتریق جریانینی متمادیاً حصوله گتیره بیلمه‌ییر، بر قاچ قوتلی ضربه‌دن سوگرا یوریلیر. ایلکتریقلک تأثیری آزالیر، بر آز سوگرادا تمامیله کسیلیر. ئوزینی توپلاماق و ایلکتریق احتیاطی یغماق ایچون بر قدر استراحته احتیاجی واردر.

* * *

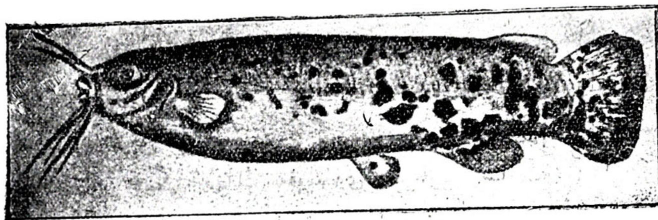
نیلده و سائر آمه‌ریقا نهرلرینده دریسی سیغاللی، وجودی گودک فقط قوتلی بر بالق یاشاییر. بوگا «ایلکتریق سومی» آدینی ویرمشلر. چونکه بودا توپیل کبی ایلیکتریقلی‌در. آوا ایلکتریقله هجوم ایدیر. (شکل-م)

اتی چوق لذتلیدر، فقط برلیار بونک آوینا چوق کوگولسز گیدیرلر. بو توراو سلاح اونلاری انسانلاردان‌دا مدافعه ایدیر.

* * *

مصاحبه‌مزی ایلیکتریق بالیقلاری‌نک یاشاییشجا الگمراقلیسی ساییلان ایلکتریقلی (اوغور) ایله بیتیرمک ایسته‌ییرک.(شکل-ق) بوگاالگچوق جنوبی آمه‌ریقا نهرلرینده تصادف اولنیر. اوزونلغی 1,5 مه‌تره، وزنی تقریباً 15-12 کیلوغرام قدردر.

اوغورنك الڭ چوق سودیگی یر، دیبی لیل‌لی چایلار، باتاقلقلاردر. اوغور بورادا بوتون گونینی مور کوله‌مکله کیچیریر. هر یاریم دقیقه‌دن باشینی سودان چیقاروب نفس آلیر. گورینیر که غلصمه‌سی ایله سودان آلدیغی هوا کفایت ایتمه‌ییر. ایشته بو صفت اونی باشقا بالقلاردان آییریر.

(شکل-م)

قاش‌قارارینجا اوغور دیرچه‌له‌نیر، اوق کبی یوزیر. خردا بالقلاری، قرابلری ایلکتریقله‌یه‌رك آولاییر. توریل کبی آوا توقونماسی شرط دگل. یانیندان کیچن حیوانلارا جریان بوراقینجا زواللی‌لار اویوشیر، قارنی یوقاری چوریلیرلر، آچ گوزلی اوغور ایسته‌دیگینی سربستجه آولاییر. اوغور کوچوك بالقلاری ایلکتریق آپاراتینندا حاضرلادیغی ایلکتریق جریانیله ئولدیریر. بو جریان بویوك حیوانلارادا تأثیر ایده بیلیر. مثلا: ناتورالیست بایبون یازیر که.

«بیکیجه سودان چیقاریلمش بر اوغوری دیشلریله دوتان بر بیشیك دهشتله باغراراق بوتون قوتیله کنارا سیچرادی. بو وقعه ایلکتریقلی اوغوری یالایان کوپکلك‌ده باشینا گلمشدر.»

قاپیله‌د نقل ایدیر که:

«آیاقلارمی چرمله‌یوب سورنیام نهرینك ساحلینده سودا گزیردم. بردن باجاقلارمك آراسیندان سیوچینوب کیچن اوغوردان اویله بر ضربه آلدم که بیلدیریمله وورولمشم کبی سویا قاپاشدم. سوڭ قوتمی توپلایاراق نهرڭ کنارینداکی آغاجلاردان بریسینك کوکینی زورلا دوتا بیلدم. باجاقلارم ایکی دقیقه قدر فلج اولمش کبی حرکتسز قالدی.»

یرلیلر ایلکتریقلی اوغورا قارشی نفرت بسله‌بیرلر. اونك حقیندا افسانه‌لر اویدیریر، دهشتلر سویله‌یرلر. کیمسه اونی دوتماغا جسارت ایتمه‌یر. اوغورك بولیندیغی سویا گیرمکدن بیله چکینیرلر.

بعضاً یرلیلر اوغورك بولیندیغی باتاقلقلاردان کیچمك مجبوریتینده قالدیقلاری زمان سویك دیبینده یاتان اوغورلاری کیچه‌جکلری یردن اوزاقلاشدیرماق‌ایچون اورایا قاباقجا سورو قوغورلار و های کوی سالوب سوبی اوزون قامیش چوبوقلارلا وورورلار. بو جور کیچمه‌لر وقتینده بعضاً آت واوزون قولاق لار اوغورك ایلکتریق جریانینا تاب گتیرمه‌یوب سویا ییقیلیر و بوغیلیر. سیاح آ. قومبولتد ئوز «یکی دنیانك ئه‌قواتوری طرفلرینه سیاحت» آدلی کتابیندا اوغورلارلا مبارزه منظره‌سینی بویله تصویر ایدیر:

«بزم قلاووزلارمز ایلخی‌دان اوتوزا قدر وحشی آت و ایشك آییروب اونلاری باتاقلغا گیرمگه مجبور ایتدیلر. یرلیلر طرفیندن قالدیریلان های کوی سویك دیبینده یاتان بالقلاری راحتسز ایتدیگیندن حیوانلارك اوستینه هجوما باشلادیلار.

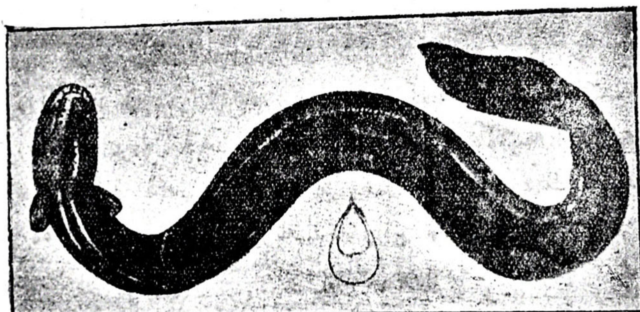
هندلیلر اوغورلاری گورینجه اللرینده قامیش چوبوقلار و نیزه ایله باتاقلغك اطرافیندا هرله‌نمگه باشلادیلار، یرلیاردن بر نیچه‌سی سویك اوزرینه اوزانان داللارا دیرماشدیلار. بر طاقم وحشی سسلر چیقارماقلا برابر چوبوق ایله سورونك باتاقلقدان چیقماسینا مانع اولوردیلار. اوغورلار دشمن اوزرینه چوق جسارتله سالدیریردیلار. اویله ظن ایدیردیلر که غالبیت دائما اونلار ایله‌در. ایلك ایلکتریق ضربه‌سینی دادان آتلار فییخیراراق گری قاچماغا باشلادیلار. قورقودان یاللاری دیم دیك دورمش، گوزلری حدقه‌دن چیقمش، اوته-بریه بویلانیردیلار. یرلیلر اوزون چوبوقلار ایله تکرار گری قایتاردیلار.

ایکی دقیقه کیچمه‌مشدی. آتلاردان بریسی اسکه باشلادی. 1,75 مه‌تره اوزون لغیندا بر اوغور قول و باجاقلاری‌نك آراسیندا اوزاناراق، زواللی حیوانی ایلکتریق ایله بوینینا ووریردی. آت سویا ییقیلوب بوغیلدی. بو زمان دیگر آتلار ایله اوغورلار آراسیندا مبارزه گیدیردی.

انسانڭ عصبلرینه تاثیر ایدن مبارزه‌نڭ منظره‌سی یاواش ـ یاواش دگیشدی. اوغورلار احتیاط ایلکتریقلرینی صرف ایده‌رك یوریلدیلار، هره‌سی بر یانا چکیلدی. آت و ایشکلر آرخایینلاشدیلار، گوزلرینده لی قورقو پارلاقلغی سوندی. یوقاریدا دیدیکمز کبی یرلیلر اوغور آوینا گینمه‌یرلر. فقط دیگر بالقلاری آولارکن تصادفی اولاراق تورلارینا دوشور. یرلیلره یاقشی مکافات وعد ایدنده بویله چتین ایشلرده مراقلی آوروپالیلارا یاردم ایتمکدن چکینمه‌یرلر. سیاحلر چوق دفعه اونلارڭ یاردیمینا مراجعت ایدیرلر.»

طبیعیات شناس ماقس ایلکتریقلی اوغور آوینی بویله تصویر ایدیر:

«مکافات وعد ایله یاردیما چاغیردیغم یرلیلر توری سالладیلار، بو ساحلدن

(شکل ـ ق)

اوبری ساحله قدر باشدان باشا بر زنجیر حصوله گتیره‌رك آغاج ایله‌سلاح لانوب سویا گیردیلر. یاواش ـ یاواش ایلری‌یه حرکت ایتمکه باشلادیلار. یوروشلرینی متعقب‌های کوی سالیر، اوزون چوبوقلار ایله متصل سویی ووربردیلار. بن تورڭ بر کنارینداا گلشمش، سویڭ سطحینی گوزدن کیچیریردم. بردن قرمزی، یشیل باشلار گوردم. بویوك بالق دسته‌سی یرلیلرڭ های هویندان اورکه‌رك تورا دوغری گلیر؛ اونڭ دلیکاری آراسیندان کیچمکه چالیشیر. دیلار بن (ایکنجی توری سالگز) دیه باغردم. بر مدت سوگرا هر ایکی تورڭ آراسیندا بویوك بالق سوروسی قالمشدی. اوغورلارڭ مدافعه مقصدیله

نوزك گنیش دلیکلرنه سوقیلوب اورادان قاچماسی احتمالی واردی. بو گا
امکان ویرمه‌مکدن اوتری هوآنغو آداملارا دایانماق امری ویردی. آتیلاجاق
توری اونلارك الیندن آلدی. سودا قالوش ایله دایانان هوآنغو ایکنجی
توزی اویله بر مهارت و جلدلك ایله آشیردی که تور دائره شکلینده بالقلاری
بوریدی. بن ده ایشه شروع ایتدم. بەرلیندن گتیردیگم الجکلری گییدم.
توردا کی ایلکتریقلی اوغورلاری قاباقجادان حاضرلانمش خصوصی قابلارا قویماق
فکرینده ایدم.

هوآنغودا الجك تاقمشدی. توردان بر دانه اوغور دوتاراق بڅه ویردی.
ایری، تقریباً 1،75 مه‌تره اوزونلغیندا ایدی. المه آلدم، بنی لاستیك الجکلر
اونك ایلکتریقیندن محافظه ایدیردی. اونی قابا قویماق آرزوسیندا ایدم که
چیرپیندی، المدن سیوچیناراق آیاقلارمك ئوزرینه دوشدی. بن بر قاچ کره
شدتلی ایلکتریق ضربه‌سی آلدم، اوغور بر نیچه ثانیه بو وضعیتده قالدی.
بن قورقومدان تپره‌نه بیلمه‌یردم. حرصله‌نمش حیوان ئوزریمه ایلکتریق ضربه
لرینی دولی کبی یاغدیریردی. بن بو تحمل قوسا آغری‌نك شدتیندن وار
سسمله باغردم. نهایت اوغور سویریله‌رك اطرافی تورلا بورینمش نهره دوغری
سوریندی.

«ایشته بن گندیم بالذات ایلکتریقلی اوغورك تحمل اولونماز ضربه‌سینی
گوردم. بونك ظن ایتدیگکز قدر یونگول بر شی اولمادیغینی تاکید ایده
بیله‌رم.»

بو قدر مراقمزی جلب ایدن و بزی تدقیقه سوق ایله‌ین بو حیوانك نه
طرز حیاتی، نه‌ده کیچمشی حقینده اساسلی معلومات صاحبی دگیلك. بونلار
هانکی مرحله‌لری کیچیردیکدن سوگرا ایلکتریق آپاراتینا صاحب اولمشلاز.
بونی ژه‌ئولوژی بزه آیدینجا گوسترمه‌یر. اوروپادا توربید عائله‌سیندن یالگز
اوچ دانه انقاض تاپیلمشدر.

ایلکتریق آپاراتی نه جور انکشاف ایتمشدر؟ ئه‌مبریالوژی‌جا بونك داچوق
یرلاری هنوز قارا گلقدر.

یوموزتادان چیقان اوغورنڭ انکشافی‌دا هله شبهه‌لیدر. بویله ظن ایدیرلر که یوموزتادان چیقان اوغور آناسینا اوقشامیر. بر قاچ دفعه تنبل‌لشه‌رك دریسینی دگیشیر، تقریباً بر سنه‌دن سوکرا ایری اوغور شکلینی آلیر.

بونلارنڭ خاصیتنی اوگرنمك ایچون آقواریومدا یاشایان ایلکتریقلی اوغورلارنڭ طرز معشتینی تدقیق ایتمك کافیدر. آقواریومدا یاشایانلاردان بللی اولورکه بونلار چوق بیرتیجیدرلار. اوزینڭ یاشادیغی برده باشقاسی‌نڭ بولینماسینا هیچ راضی اولماز. اگر اونڭ بولیندیغی آقواریوما باشقا بر بالق سالسالار همان هجوم ایده‌رك آولاییر. آو دوتماغا او قدر هوسلیدرکه شاید آقواریوما سالینان بالق جانینی قورتارماق ایچون سودان سیچراسا اوغوردا اونی ایزله‌یه‌رك آتیلوب هوادا دوتیر.

چای و باتاقلقلارا نظراً آقواریوم کبی دار محیطده بویله سربست، جلد حرکنده بولینان بالق البته داها گنیش محیطده فعالیتینی برقات داها آرتیراجاقدر. دوغریدان‌دا اوغورلار نهر و باتاقلقلاردا چوق سرعتلی یوزیرلر.

کوزمزنڭ خاصه‌لریندن بریسی 1)

گوز گورگوده پك مهم رول اوینایان بر خاصه‌یه مالکدیر. بو خاصه‌یه «کورکو عطالتی (инерция)سی» آدینی ویرمك اولار. حادثه بوندان عبارتدر:

کوزه تأثیر ایدن هر جسم قزحیه طبقه‌سینده بر مدت $\left(\frac{1}{8}\right.$ ثانیه$\left.\right)$ قالیر. بو مدت ایچینده اصلی قالدیریلساداء کنه‌ده جسم گوز قاباغیندا کورینیر، و ینه بو مدت ایچینده آیری جسم اونڭ یرینه قویلسا گوز ایکنجی‌نی کوره بیلمز. چونکه قزحیه طبقه‌سینده قالان اسکی جسمڭ ایزی بوڭا مانع اولار. اگر بو مدت ایچینده اسکی جسم تکرار ئوز یرینه قویلا بیلسه گوز ایکینجی‌نڭ قالدیریلدیغینی حس ایده بیلمز.

1) روس دیلینده «طبیعت صنعتخانه‌سی» آدیندا ژورنالدان اقتباس.

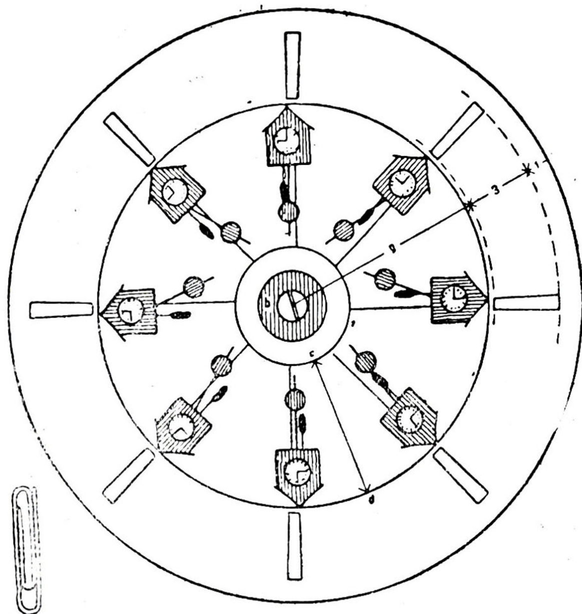
بر جسمی $\left(\frac{1}{8}\right)$ ثانیه ایچینده کوتوروب کنه قایتارماق و یاخود یرینه آیریسینی قویماق ممکن دکاسه‌ده همان تجربه‌یی آشاغیدا کی قاعده ایله گوسترمك اولار. مثلا: لامپانی یاندیرب سوندیرمك حادثه‌سینی کوتوره‌ك. اگر لامپانی یاندیروب سوندیرمك حادثه‌سینی مساوی وقتلرده یاواش - یاواش یاپساق اولجه یانان، سوگرادا سونن لامپانی گوره جکك، چونکه لامپانی یاندیرماقلا سوندیرمك آراسیندا اولان مدت $\left(\frac{1}{8}\right)$ ثانیه دن‌چوقدر. اگر بو مدتی آزالدوب لامپانی تیز - تیز یاندیروب سوندیرسه‌ك لامپا بزه متمادیا یانیر کبی کورینه‌جکدر. چونکه یانان لامپانك ایزی گوزمزده $\left(\frac{1}{8}\right)$ ثانیه قالدیغیندان و بو مدت ایچینده لامپا سونوب تکرار یاندیغیندان یانان لامپانك ایزی بونا مانع اولاجاق و گوزمز لامپانك سونمه‌سینی گوره بیلمه‌یه‌جکدر.

بونی باشقا تجربه ایله‌ده یوقلایا بیله‌رسکز. بر دانه یانان کبریتی کوتوروب قارانلقدا فیرلاساکز ایشیقلی بر دائره گوره‌جکسکز. چونکه دائره‌نك بوتون نقطه‌لری گوزك قزحیه طبقه‌سینده ایز بوراقیر. بو حادثه‌یی بویله یوقلاماق داها اکلنجه‌لیدر. بر پارچا قارتونك بر یوزینه قفس، دیگر یوزینه ایسه قوش رسمی چککز، سوگرا قارتونك ایکی اوجینا ایپ باغلایوب سرعتله هرله‌مك لازمدر. بیله‌که گوز نوبه ایله قارتونك ایکی یوزینی‌ده کورسون. سز بورادا یالگز بر رسم گوره‌جکسکز. قوش قفس اوزرینده اوتورمش.

گوزك بو خاصه‌سی انسانلارا چوقدان معلومدی. فقط سببینی بیلن یوق ایدی. یگرمنجی عصرده بلجیقا حکمت شناسلاریندان پلاتو حس ایزی‌نك قزحیه طبقه‌سینده نیچه مدت قالدیغینی آیدینلاشدیروب، بو حادثه‌نك سببینی میدانا چیقاردی. پلاتونك بو تدقیقاتی سینه‌مانك اختراعیندا پك مهم رول اوینامشدر. اگر بر جسمك حرکت اثناسیندا آلدیغی آیری - آیری وضعیتلری متعاقب بر صورتده رسم ایتسه‌ك، سوگرا همان وضعیتلری تیز - تیز گوز قاباغیندان کیچیرسه‌ك اونك حرکتده بولندیغی‌نی ظن ایده‌رك.

جانلی تکرلك

ساعت رقاصی‌نڭ یلله‌نمك دوره‌سینی (بر رقاصك بر دفعه کیدوب قایتما‌سینا بر دوردییریك). 8 حصه‌یه بولوب، اونڭ یلله‌نمك اثناسیندا آلدیغی مختلف وضعیتلری متعاقب صورتده قارتوندان بر دائره‌یه رسم ایده‌ك. هر رسمك اوزرینده دار بر دلیك آچاق. (شکل ـ 1) دائره‌نڭ اورتاسیندا بر

(شکل ـ 1) جانلی تکرلك.

مسمار کیچیروب آرقا طرفدن بر اوجینی چیقاروب ساغ المزده دوتاق، اویله بر وضعیتده که دائره‌نڭ رسم اولان طرفی گوزکی‌یه، اوبری طرفی ایسه تام بزم یوزمزه دوغری اولسون. a دلیکیندن گوزیك برینی یوموب بریله باقاندا گوزکیده کی ساعتڭ رقاصی په‌ربه‌ندیکولیار (عمود) کوروونمه‌لیدر. دائره‌یی بارماغمز ایله یاواش ـ یاواش حرکت ایتدیرمکه باشلایاق و دلیکلردن

باقاق. کوز کی‌یه دوشمش ساعتك خیالینا a دلیکیندن باقساق رقاصی عمود بر وضعیتده گوره‌جکك. ایکنجی دلیکدن بر آز مائل، اوچنجی‌ده – لاپ مائل.... سوڭرا دوردینجی رقاصك وضعیتی آز میللی کورینه‌جك و بشنجی‌ده اسکی وضعیتده یعنی عمود اولاجقدر. 5 ینجی‌دن اعتباراً بو وضعیتلر اولکی‌نڭ عکسینه اولاراق تکرور ایده‌جکدر.

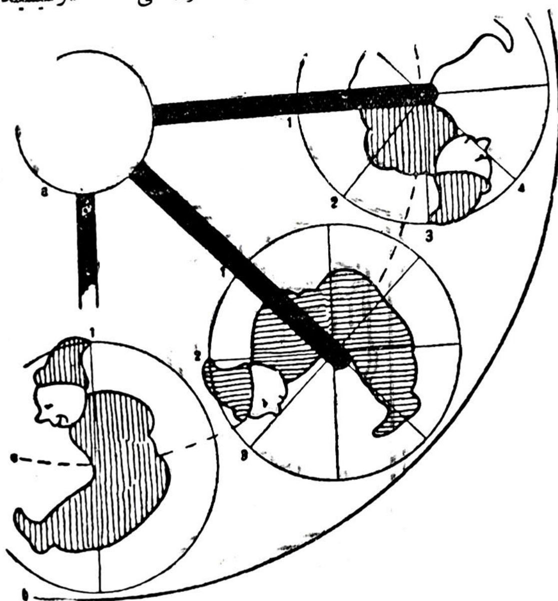
ایمدی دائره‌یی یکین – یکن دوندره‌ك گوزمز «کورکو عطالتی» واسطه‌سیله همان مختلف وضعیتلری بری – بوینك دالینجا کوره‌جك و کوزکیده کی ساعت رقاصی‌نی ایشله‌ین ساعت رقاصی کبی حرکتده ظن ایده‌جکدر. پلاتو جانلی تکرلك آلتیندان، کوزکو خیالیندان قالان ایزینك نیچه مدت دوام ایتدیکینی تاپماق ایچون استفاده ایتمشدر. اگر دائره‌نڭ هانکی سرعتله دوندیکینی حسابلاماق ممکن، اولسا، ایکی باقیشك قومشو دلیکلردن نه مدتده کیچدیکینی بیلمك اولار. بورادا دونمك سرعتی منتظم، حرکت قاعده‌سیله اجرا ایدیلمه‌لیدر.

یلله‌نن رقاصك عوضینه مساوی پارچالاوا آیریلان دیکر بر حرکتی رسم ایتمك اولار. بو زمان دائره‌ده حرکتك بولیندیکی پارچا قدر دلیك آچیلمالیدر. مثلا: شبه‌منحرف اوزرینده حرکت یاپان بر جانبازی کوتورگز. 2 ینجی رسم بزه بویله بر حرکتی تصویر ایدیر. دائره‌یی قطر ایله سکز حصه‌یه تقسیم ایده‌ك.

بناء علیه جانبازك ترابه‌تسیه اطرافیندا یاپاجاغی تام دوری‌ده بر – برینی متعاقب سکز حرکت حصه‌سینه بولمه‌لی‌یك. فرض ایده‌ك که جانباز برینجی رسمده باشی آشاغی عمود دورمشدر. ایکنجی شکلده همان جانبازك ترابه‌تسیه اطرافیندا یاپاجاغی تام دور حرکتینك $\frac{1}{8}$ ینی رسم ایتملی‌یك. اوچنجی‌ده $\frac{2}{8}$ سینی دوردینجی‌ده $\frac{3}{8}$ و بویله... بویله بر آلت یاپماقدان اوتری قارتوندان بر دائره قاییروب قطر واسطه‌سیله سکز مساوی حصه‌یه بولك. جانبازك ترابه‌تسیه اطرافیندا بر دورده کی حرکتینی‌ده سکز مساوی قسمه پارچالایاق. سوڭرا بری – برینی متعاقب حرکتلری صره ایله قطرلرك آشاغی‌سینا یاپیشدیراق.

او زمان سکزینجی پارچا برینجی‌نك آلدیغی وضعیتی تاقیناجاق یعنی ترابه‌تسیه اطرافیندا کی تام دور قوتاراجقدر.

اگر جانلی تکرلك‌ده یاپدیغمز کبی گوز کی‌نك قارشیسیندا دوروب

(شکل ـ 2) جانباز شبه منحرف اوزرینده

دائره‌بی حرکت ایندیرسه‌ك، جانبازنك ترابه‌تسیه اطرافیندا جانلی کبی متصل دوندیکینی گوره‌جکك.

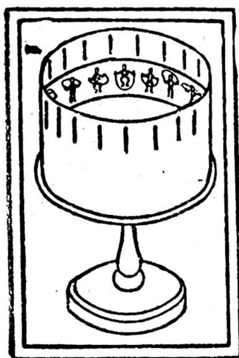
ستروبوسقوپ

کیچمشلرده بو تورلو اویونجاقلارا فه‌ناقستی‌سقوپ یعنی «گوز آلدانماسی» آدینی ویرمشدیلر. فقط بونی علمده ستروبوسقوب آدلاندیربرلار. گوزده کی عطالت خاصه‌سی اوزرینه اساسلانیر. و همان خاصه‌بی بو آلتله آیدینلاشدیربرلار.

خورفه‌ر بویله بر آلت یاپمشدر. قارتوندان بر باراباان آلوب اوزرینده مساوی اوزاقلقدا، مساوی حجمده دلیکلر آچمشدر. بونلار باقماغا یاراییر. (شکل-3) سوکرا بارابانی بر محور اوزرینه تاقمش، پارماق واسطه‌سیله حرکت ایندیربلیر.

باراباننڭ ایچینه هر هانکی بر متعاقب حرکتی تصویر ایدن بر لەنتا (شرید) یاپیشدیریلمشدر. بولەنتادا ایپله آتلاماق حرکتی تصویر ایدیلمشدر. فقط بر شئی یاددان چقماملیدر. دلیك نه بویدا ایسه، رسمده او مقداردا اولمالیدر. دائرەیی حرکت ایتدیروب دلیکلردن باقساڭگز رسمده‌کی آدامڭ ایپله آتلادیغینی گورەجکسڭگز.

بو تورلو ستروبوسقوپی حاضرلاماق قولایدر. 28,6 سانتی متره قطرینده دگرمی بر تاختا آلوب، بویوك بر قانوشقایا اورتاسیندان میخلایڭگز. نازیك

شکل-3)

قاتورندان 17 سانتی متره کنیشلکینده 110 - 95 سانتی متره اوزونلیغیندا بر شرید کسڭگز. بونڭ اوزرینه کنارلاردان 10 و 14 سانتی متره اوزونلقدا دوران ایکی موازی خط چکڭگز. بو خطلرڭ آراسیندا بری - بریندن 7,5 سانتی مەتره اوزاقلقدا دلیکلر آچماق لازمدر. دلیکلر 12 دانه اولاجاقدر. بویلەجه حاضرلانمش قارتون شریدی میشارلانمش تاختایا یاپشدیرماق و یا میخلاماق کرکدر. کنارلارینی بری - برینڭ اوزرینه قویوب یاپیشدیردیغدان سوڭرا اوستی آچیق باراباں الده ایدیلەجکدر، بارابانڭ حرکت ایتمەسی ایچون، قاعدەسینه وورلمش ماقارا b محوری اوزرینه قویلاراق a تاختاسینا یرلشدیریلیر.

باراباں شهادت پارماغی ایله حرکت ایتدیریلیر.